

România literară

34

2 5 a u g u s t 2 0 0 6 (A n u l X X X I X)

Istoria unor pagini lipsă

**Critica unei editii:
Jurnalul portughez
de
Mircea Eliade
(Humanitas)**

paginile 16-17

Tabletă de Nicolae Manolescu

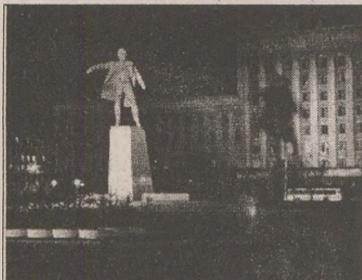
Romane uitate

Nimeni nu mai vorbește astăzi de Ion Călugăru (1902-1956), considerat o promisiune prin anii '30 ai secolului trecut. Peste multele lui culegeri de nuvele ori romane din interbelic, ca și peste romanul postbelic *Oțel și piine* (1951), simplă maculatură realist-socialistă, s-a așternut praful. Singura operă lizibilă rămîne romanul autobiografic *Copilăria unui netrebnic* (1936), mult mai aproape de *Desculț* al lui Stancu de peste un deceniu ori de proza de aceeași factură a lui Gorki decît de *Amintirile* lui Creangă la care Călugăru pare a se fi raportat. Mediul este al tîrgului moldovenesc, locuit pe trei sferturi de evrei de după 1900. Atmosfera e remarcabilă adesea, ca și aspectul etnografic, tratat în amănunte ce par astăzi pitorești, legate de obiceiuri, de limbă, de religie. Peste toate, istoria mare cade ca o perdea pictată. Din păcate, Ion Călugăru nu știe să extragă din specificul rasei și al locului acea universalitate umană pe care o găsim la scriitori geniali ca Joseph Roth ori Bashevis-Singer. Bildungsromanul lui Buiumaș al Țiprei e lipsit de interes. Literatura lui Călugăru a fost supralicitată după 1948 și din pricina simpatiilor comuniste ale autorului, care evocase, de exemplu, într-o nuvelă grevele de la Grivița Roșie, din 1933.

Tot moldovean din nord, dar nu de la Dorohoi, ci de la Burdujeni, este Jean Bart (1874-1933), un amator în literatură, ca și C. Hogaș, dar de mare, nu de munte. După modeste scrieri poporaniste ori socialiste (de exemplu, *Datorii uitate*, 1916), Jean Bart se remarcă prin romanul *Europolis* (1933), care a avut două ediții prefațate de G. Călinescu (în *Istorie*, criticul continuă a-l privi cu simpatie, relatînd subiectul romanului pe larg). Subiectul e cu adevărat interesant ca pretext de a zugrăvi mediul portuar foarte pestriț etnic și cultural de la începutul secolului XX: un grec trăit în America revine la Sulina, unde are numeroase rude, trezindu-le tuturor, fără să vrea, iluzia că e putred de bogat, ca tot americanul, și moare pînă la urmă în mizerie, ca și Evantia, fiica lui, o negresă superbă, abandonat de toți cei pe care, de asemenea, fără să vrea, i-a dezamăgit. Romanul își pierde pe parcurs chiar și bruma de interes datorat surprinderii vieții din micul oraș internațional. Lungit peste măsură, înecat în pălăvrăgeală (a personajelor, a autorului), *Europolis* nu ne mai ține trează atenția după prima sută de pagini. Dintr-un roman de atmosferă, pitorească, fermecătoare, cade la nivelul literaturii naive cu pirați și ocnași guyanezi, pigmentate de crime pasionale ori de melodrame siropoase. În mod evident, autorul nu prea știe ce să facă cu subiectul și cu personajele sale. ■

s u m a r

Vara 2006, teme românești de Gabriel Chifu - p. 3

CONTRAFORT de Mircea Mihăieș - p. 4
Paznici la liniștea asurzitoare

LECTURI LA ZI de Tudorel Urian - p. 5
Fața ascunsă a comunismului

REAȚII IMEDIATE de Alex Ștefănescu - p. 6
Strigătul

LECTURI LA ZI de Cosmin Ciotloș - p. 7
Contractul asocial

Poeme de Radu Cange - p. 8

PLECÎND DE LA CĂRȚI de Mihai Zamfir - p. 9
Pe marginea prăpastiei

CERȘETORUL DE CAFEA de Emil Brumaru - p. 9

Autoritatea în critică de Ilie Constantin - p. 10

CARTEA ROMÂNEASCĂ de Daniel Cristea-Enache - p. 11
Urma vânătă

SEMN DE CARTE de Gheorghe Grigurcu - p. 12
La scara 1/1

CRITICĂ LITERARĂ de Ion Simuț - p. 13
Traumele Moldovei Orientale

PREPELEAC de Constantin Țoiu - p. 14

PĂCATELE LIMBII de Rodica Zafiu - p. 14

CRONICA IDEILOR de Sorin Lavric - p. 15
Prejudecățile minzului

Istoria unor pagini lipsă de Mircea Handoca - pp. 16-17

România anului 1925 văzută de francezi
Prezentare de Dumitru Hîncu - pp. 18-19

Literatura română și comunismul de Al. Săndulescu - p. 20

CRONICA OPTIMISTEI de Ioana Pârvulescu - p. 21
Secretele meseriei

Generația-electroșoc de Cristina Chevereșan - pp. 22-23

MUZICĂ de Dan Dediu - p. 24
„Ligetl is dead!”

CRONICA PLASTICĂ de Pavel Șușară - p. 25
Pelsagistica lui Corneliu Baba

Yorgos Seferis - Șase nopți pe Acropole
Prezentare și traducere de Claudiu Sfirchi-Lăudat - pp. 26-27

Poezii de Jorge Louis Borges
Traduceri de Andrei Ionescu - p. 27

AVANPREMIERĂ EDITORIALĂ
Ian McEwan - Sâmbătă
Prezentare și traducere de Dan Croitoru - p. 28

Günter Grass rupe tăcerea de Rodica Binder

POST-RESTANT de Constanța Buzea - p. 30

LA MICROSCOP de Cristian Teodorescu - p. 31

CRONICA TV de Dumitru Hurubă - p. 31

OCHIUL MAGIC - p. 32

România literară®

Director :

NICOLAE MANOLESCU

Revistă editată
cu sprijinul
**Fundației
ANONIMUL**

Redacția:

GABRIEL DIMISIANU - director-adjunct

ALEX. ȘTEFĂNESCU - redactor-șef

OANA MATEI - secretar general de redacție

**ADRIANA BITTEL, CONSTANȚA BUZEA,
MARINA CONSTANTINESCU, MIHAI MINCULESCU**

Redactori asociați: **IOANA PÂRVULESCU,
CRISTIAN TEODORESCU**

Corectură:

CONSTANȚA BUZEA (pag. 2, 7, 8, 9, 10, 20, 22, 23)

SIMONA GALAȚCHI (pag. 3, 4, 5, 11, 12, 13, 14, 15, 18, 19, 21,
24, 25, 28, 31, 32)

ECATERINA IONESCU (pag. 1, 6, 16, 17, 26, 27, 29, 30)

NINA PRUTEANU.

Grafică: **MIHAELA ȘCHIOPU.**

Fotoreporter: **ION CUCU**

Tema numărului: *Noi și Securitatea. Viața privată și publică în
perioada comunistă așa cum reiese din Tehnica Operativă
(lui Carmen Chivu și Mihai Albu)*

Tehnoredactare computerizată:

IONELA STANCIU, OANA MATEI, VALENTINA VLĂDAN

Introducere texte: **GEORGETA GHEORGHIU**

Corespondenți din străinătate: **RODICA BINDER** (Germania),
GABRIELA MELINESCU (Suedia), **LIBUŠE VALENTOVÁ**
(Cehia)

Redacția: Fundația **România literară**, Calea Victoriei 133,
sector 1, cod 010071, București.

Secretariat: **SOFIA VLĂDAN, CORNELIU IONESCU,
MIRONA LAUDĂ, GHEORGHE VLĂDAN**

Cont în lei: BRD-GSG agenția Șincai,
RO91BRDE441SV59488894410. Cont în valută: BRD-GSG
Agenția Șincai RO87BRD441SV59488974410 (USD),
RO37BRDE441SV59489004410 (EUR)

e-mail: romlit@romlit.ro; romania_literara@yahoo.com
http://www.romlit.ro; tel: 021. 212.79.86; fax: 021.212.79.81
Imprimat la **S.C. ANA-MARIA PRESS**

Revista **România literară**

este editată de Fundația

România literară cu sprijin

de la Fundația „Anonimul”,

Uniunea Scriitorilor din

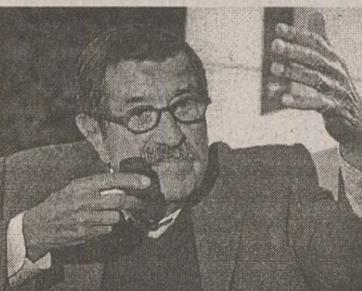
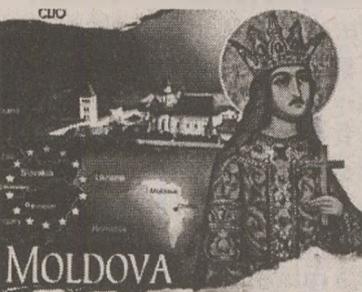
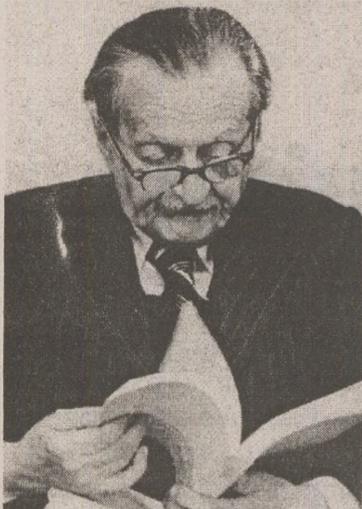
România, Ministerul Culturii și Cultelor. Sponsorizare de la Banca
Română de Dezvoltare – Groupe Société Générale

Revista **România literară** este editată de SC
Satiricon SRL, sub licență. S.C. Satiricon SRL, str. Școala
Floreasca nr. 3 sect. 1 București. Tel. 231.35.00, Fax
230.51.07, E-mail: office@satiricon.ro

Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din
România nu este responsabilă pentru politica editorială a
publicației și nici pentru conținutul materialelor publicate.

România literară este membră a Asociației Revistelor,
Imprimeriilor și Editurilor Literare (A.R.I.E.L.), asociație cu statut
juridic, recunoscută de către Ministerul Culturii și Cultelor.

ISSN 1220-6318

actualitatea

Călătoria de vacanță

Dacă îți propui să călătorești cu mașina spre vestul Europei și pornești din sudul țării, luând-o prin Caransebeș, așa cum am făcut eu în această vară, vei trece negreșit prin momente de coșmar. Căci de la Orșova încolo, pe porțiuni tot mai tinse, drumul este din ce în ce mai prost, este rențuit / ciuruit / harcea-parcea, atingând între Lugoj și Timișoara niște inimaginabile culmi ale dezastrului, imaginabile după așteptările unei minți sănătoase. Pe curi nici nu mai arată ca o șosea, ci ca un drum improvizat, trut pe câmp din rulare repetată a vehiculelor pe acolo. sentimentul apăsător că străbați un teritoriu tocmai dintr-un război pustiitor, dintr-un cataclism ciudat. Irtoapele sunt peste tot, inconvertibile și tu devii ligaturat o victimă a lor. Trebuie să fii mulțumit dacă îți teafăr, oricum mașina ta va avea de suferit. Eu am st norocos, m-am ales doar cu o anvelopă distrusă, care r și simplu a plesnit, s-a rupt, ofrandă adusă uneia și gropile aflate în centrul unei prospere localități bănațene. Ir să luăm seama - această șosea nu e un drum oarecare, ruralnic, ci una din principalele artere care leagă țara stră de Occident! (Vai, de fapt, nu o leagă, ci o separă, tal!) Evident, orice logică de bun simț spune că un emenea drum ar trebui să fie de urgență închis și reparat. Ir la noi lucrurile au derularea lor, care nu ascultă neapărat rațiune. Și astfel șirurile de mașini continuă să se ecoare în delăsare și nervos, torturant, delirant pe drumul tal.

Ghinionul meu a fost că am ajuns în mari capitale europene, unde la tot pasul ți se taie respirația de noție și de admirație în fața atâtor construcții magnifice, în toate epocile, construcții care durează și vorbesc pleșitor despre vocația creatoare ca emblemă a omului. Ir opoziție, imaginea drumului de mizerie, subuman, o boală, de la ieșirea din țară, m-a urmărit pretutindeni, obsesiv. Mă întrebam (și nu izbuteam să însăilez un spuns) cum de s-a putut strica în asemenea hal, am mai izut drumuri proaste, dar nu așa, parcă al nostru ar fi st făcut nu din beton și asfalt, ci din praf de cretă, din meguș, din cenușă. Ori suntem recordmeni mondiali neiscușinței în construcții (puțin probabil), ori ntem urmăriți de un blestem al destrămării (iarăși, greu crezut), ori suntem exponenți absoluți ai lucrului de ntuială, ai bătaii de joc și niște hoți fără egal, agiștri în a ne fura singuri căciula.

Și m-a mai urmărit ceva tot astfel, obsesiv. Eram în anary Wharf, la Londra, un complex de zgârie nori bulos, construit direct în apă, cu linii de metrou suprapuse, riene și subterane, cu artere comerciale sub pământ (un levărat oraș), cu impresionante piețe publice și urcuri și mi-am adus aminte de replica auzită de mine țară, la televizor, din gura unei tinere doamne, actual inustru și fost ministru. Vorbind despre autostrada acurești-Pitești care mereu se strică (o, baladele noastre opulare, marca noastră sufletească...) și mereu înghite un cât una nouă, dumneaei găsea o explicație și o soluție opotrivă năucitoare: terenul e de vină, asta e, dacă vrem n-avem probleme, trebuie să schimbăm traseul autostrăzii! a fel, pe autostrada care pleacă din Franța, străbate lonaco, ajungând în Italia, până la Genova (o construcție uitoare, numai viaducte și tuneluri la înălțimi ameșitoare, pate în munte), iarăși mi-a răsunat în minte replica normă rostită senin de tânăra doamnă ministru și m-am ecat în dezolare și în rușine.

Viața ca telenovelă. Lingurița cu epic. Isteria colectivă

Poate tocmai fiindcă nu suntem în stare să făurim drumuri ne refugiem precar în povești. În *ficțiuni* ieftine (mai rar vesele, de regulă terifiante), care țin loc de *fapte*. Imediat după 1990, societatea românească a adoptat rapid, cu anume entuziasm, viața de tip telenovelă și de unci se conduce după regula telenovelei. O linguriță de ic și, după caz, chiar un polonic de epic, cel mai adesea doielnic, îi sunt servite unei populații prinse în plasa

Vara 2006, teme românești

sărăciei, a neputințelor și a frustrărilor de tot felul. Și, culmea, terapia de doi bani își face efectul: lumea înghite hapul (nici nu știm exact dacă ține loc de medicament sau de hrană...) și, aparent întremată, supraviețuiește, merge mai departe.

Cum calcă o pisică din piatră în piatră, așa pășim noi toți din poveste în poveste (repet, de obicei e vorba de povești terifiante, ne place gustul sângelui...), din criză în criză, din isterie în isterie. Cu inima strânsă, tensionați, urmărim la televizor (viața noastră s-a mutat acolo...), răpirea ziariștilor, apoi salvarea lor, apoi campania anticorupție, apoi descinderile acasă la Năstase, apoi fuga lui Hayssam, apoi demiterea șefilor serviciilor secrete și a procurorului general, apoi, deodată, această nouă tărașenie care ne încinge tuturor mințile în plină caniculă - deconspirarea Securității. Dacă toate aceste povești ne sunt livrate de niște păpușari pricepuți, din umbră, ei, magistralii autori ascunși, probabil, se prăpădesc de răs văzând cât de ușor ne duc de nas, cât de ușor urmăm, teleghidaiți, ca în transă, direcția pe care doresc ei s-o urmăm. Rețeta acestor povești e simplă și serială: nicio poveste nu ajunge la deznodământ, fiecare poveste nu se termină de la sine, ci prin înlocuire cu alta proaspătă, care ține loc de rezolvare a șaradei dinainte.

Dar să mă întorc la ceea ce ne preocupă până la paroxism în această clipă, chestiunea deconspirării. De ce bagatelizez eu această temă, așezând-o aici, în zona derizoriului și a spectacolului jalnic? Aflarea adevărului despre trecutul comunist nu e o temă gravă, axială pentru lumea românească? Ba da, dar nu tratată astfel, telenovelistic, isteric, politicianist. Tratată astfel nu vom obține decât o confuzie și mai mare, decât o situație și mai încălțită, decât o manipulare și o farsă, în care albul și negrul nu se mai deosebesc și se instalează o netulburată hegemonie a griului. În nici un caz nu vom ajunge în acest fel la năzuita, necesara despărțire a apelor de uscat, la acel ceas de cumpănă morală, de limpezire, de judecată calmă, nebelicoasă și de socotire cu noi înșine.

Ce s-ar cuveni? În primul rând, s-ar cuveni să fie modificată legea respectivă: Securitate și poliție politică sunt echivalente, distincția are rolul să acopere vinovății. Apoi, CNSAS-ul nu ar trebui să acorde certificate, sentințe decât dacă dispune de *toate* documentele privind o persoană sau alta, un caz sau altul. Altfel, dacă emite judecăți bazându-se pe sferturi sau pe zecimi de dosare, pe firimituri de dosare, Consiliul e pus într-o situație penibilă și chiar cade în ridicol. În fine, facem atâta tam-tam fiindcă X și Y - tumători, informatori - au colaborat cu Securitatea, îi judecăm, îi punem la zid pentru răul la care au fost părtași (foarte bine!), dar uităm că ei nu sunt decât personaje secundare (personaje secundare și, în parte, chiar victime) în această montare a răului, dar nu ne atingem de miezul sistemului, de rădăcina răului, de Securitatea însăși, de ofițerii și agenții acoperiți, aceștia rămân de atâta vreme invulnerabili, deasupra și trag de fire cum vor.

Viața la televizor

Spuneam că viața noastră s-a mutat la televizor. Trăim prin televizor. Iar televizorul oferă la discreție creierelor noastre o hrană gata preparată, hrană la conservă, uneori sleită, alteori deja mestecată, doar s-o înghiți, fără niciun efort, însă o hrană ce conține, în mod sigur, totdeauna, foarte

multe „e-uri” cu efecte perverse, de maxima nocivitate pentru mințile noastre.

Un mic adevăr banal, un loc comun: cum există robi ai hamburgerului și ai cutiei de coacăla de la Mc Donald's, tot așa există și o dependență de „hrana vizuală” oferită de televizor. Iar cele mai frecvente și mai de succes feluri de mâncare servite de liniile de autoservire ale televiziunilor de la noi ar fi următoarele: filme inepte, talk-show-uri politice, emisiuni de divertisment tembele. Eu unul, mărturisesc, sunt un consumator al emisiunilor de actualități și de comentarii politice. Spectacolele de divertisment tembele (cu cât sunt mai tembele, cu atât aduc o audiență mai mare, până la pragul fulminant) mi se par cu totul indigeste. Sunt amator declarat de ficțiuni, dar, tot mai evident, realitatea, cum se zice, întrece ficțiunea: ficțiunile oferite de poveștile cinematografice de duzină sunt inconsistente, pierduse în balanța cu desfășurările de pe scena politică și publică românească; de aceea, cumva obligat de situație, am ajuns să-mi extrag doza necesară de tensiune epică din întâmplările imediate ce se petrec în spațiul dâmbovițean: avem aici de toate, intrigi, lovituri de teatru, scene tari, deznodăminte incredibile și o foarte bogată galerie de personaje memorabile, parcă zugrăvite de pana maestrului Caragiale.

Oricum, o lecție mi-a intrat și mie bine în cap tot căscând gura la televizor: nu există, dacă nu apar la televizor, ba mai mult, orice maimușoi paranoid, dacă apare, are tot felul de porți ale simpatiei deschise, te pomeniști cu el cațărât în topurile de popularitate aberant de sus, înaintea lui Titulescu, Sadoveanu, Saligny și chiar a lui Caragiale.

Despre vizibilitatea publică a scriitorilor români

Iar scriitorii români contemporani nu apar la televizor decât rar și cu totul întâmplător, la ore și pe canale fără public. Asta fiindcă oferta lor, cartea, stârnește un interes din ce în ce mai palid, nu mai are căutare.

(Aici aș cere îngăduința unei paranteze cu exemple care să întărească spusele mele. Unu: e cunoscută istorioara relatată de un celebru profesor de literatură american despre înlocuirea orelor de seminar în care se studia o capodoperă a lui Shakespeare, cu ore în care se învața confecționarea de lănci și scuturi, considerându-se că astfel studenții vor avea de câștigat, inițiindu-se mai bine în epoca istorică respectivă... și doi: În vara asta m-am ales cu câteva zeci de volume valoroase de literatură clasică. Cineva și-a făcut curățenie în casă, și-a schimbat mobila și cărțile îl încurcau. Le mai oferise cuiva, dar acea persoană nu luase decât vreo câteva, le alesese pe cele cu coperte frumoase. La sfârșit, mi-a mulțumit că îl scăpasem de ele, spunând cu convingere și cu melancolie parcă: Cine mai are astăzi timp de citit, cărțile nu sunt decât un depozit de praf...)

Cert este că vizibilitatea publică a scriitorilor români de astăzi este la o cotă foarte scăzută.

Dezamăgitor este și altceva: faptul că notorietatea scriitorului, atâta câtă este, nu se dobândește pe caile firești, adică prin *valoarea* literaturii sale, ci cu totul altfel - scriitorul e cunoscut / apreciat dacă stârnește scandaluri, dacă e persoană publică, dacă „se vede la televizor” etc. Calitatea sa efectivă de scriitor, valoarea textelor sale nu-l ajută efectiv la nimic pe autorul de azi.

Sigur, există și cazuri fericite, de scriitori adevărați care se dovedesc niște admirabili promotori ai persoanei lor, niște gestionari pricepuți ai gloriei personale. Dar celor mai mulți le lipsește această însușire: nu sunt capabili să-și administreze prezența publică. Cineva trebuie să le vină în ajutor, atragând atenția asupra oamenilor de vocație din literatura noastră. Uniunea Scriitorilor are în plan un asemenea proiect, prin care să crească vizibilitatea publică a scriitorilor de azi. Însă va fi dificil să reușească proiectul cu pricina, fiind o acțiune „împotriva curentului”. Dar instituția care-i reprezintă pe scriitori are datoria să încerce.

Gabriel CHIFU

(continuare în pag. 6)

actualitatea

Mircea Mihăieș

CONTRAFORT

Paznici la liniștea asurzitoare

Legenda pe care încearcă s-o acrediteze în ultima vreme securiștii și acoliții lor vorbește despre „rolul important” jucat de oamenii lui Drăghici sau Iulian Vlad în asigurarea „liniștii” în țară. Că în România comunistă era o tăcere de-ți trozneau ciocănașul, nicovala și scărița, e adevărat. Nu încerca nimeni să zică nici „păs” – cu excepția pe care firește că o uităm, a celor câțiva oameni curajoși, de la Paul Goma și Dorin Tudoran, la Doina Cornea, Radu Filipescu ori Mircea Dinescu –, tocmai pentru a nu strica decorul sonor cu ciripit de păsărele al specialiștilor de la „Ochiul și timpanul”. Când vorbesc de liniștea românului, apologetii se referă, desigur, la zgomotul neplăcut nomenclaturii comuniste, adică sunetele în care s-ar fi vorbit despre drepturile omului, libertatea de circulație, viața decentă.

Filosecuriștii ne aburesc spunând că discreta instituție ne-a apărut de tot felul de primejdii neștiute. Realitatea e că, în cincizeci de ani de represiune, Securitatea n-a preîntâmpinat nimic. Scriind despre cazul Mona Muscă, mi-am amintit de veritabilul război dintre arabi, din complexul studentesc timișorean, de la sfârșitul anilor '70. Deși infiltraseră la sânge mediul violent al teroriștilor-învățaței (pentru că asta erau marea lor majoritate), Securitatea nu i-a putut opri să se încaiere sângeros. Marii specialiști în liniște n-au fost capabili să prevadă nici revolta minerească din Valea Jiului, nici protestele de la Brașov și nici mișcarea anti-comunistă de masă de la Timișoara și București. Tot ce-au putut face a fost să le reprime – în formule specifice: de la infiltrarea cu turnători a Văii Jiului, la confiscarea în interes propriu a revoltei populare din 1989.

Sistemul ajunsese atât de perfecționat și ochiurile plasei cu turnători atât de dese, încât ofițerii își permiteau, din când în când, și câte un rateu la recrutarea informatorilor. Nu prea multe, pentru că, așa cum se confesa mai zilele trecute colonelul Merce, riscau „să-și bată cuie în tâlpi”. Toate aceste discuții se referă la anii '70-'80, când metodele se rafinaseră (același Merce vorbește, ca într-un film SF, de „sonde optice” și alte drăcovenii aflate în uzul „aparaturilor liniștii”). Când se admite că Securitatea a fost și dură, și criminală, discuția e imediat plasată în trecut, în anii '50-'60, când la conducere se aflau „kaghebiștii” și „alogenii”. A încerca să trasezi inexistente linii de demarcație între „Securitatea noastră” și „Securitatea lor” nu e decât ultima și cea mai josnică stratagemă a unor personaje care-și simt ștreangul tot mai aproape de gât. Alexandru Drăghici, alogen? Teohari Georgescu, alogen? Cornel Onescu, Vasile Negrea, Nicolae Doicaru, Ion Stănescu, Ionel Gal, Grigore Răduică, Teodor Coman, Gheorghe Homoșteanu, Tudor Postelnicu, „alogeni”? Activiștii apropiați lui Ceaușescu rulați pe la conducerea Ministerului de Interne, Consiliului Securității Statului au fost, cu toții, „alogeni”? Hai să fim serioși! Doar niște creiere stricate pot susține așa ceva.

Securitatea a jucat, din prima până în ultima clipă a existenței sale, un rol malign. A spus-o, de curând, memorabil, în articolul deja intens citat, *Nevoia de claritate morală*, Vladimir Tismăneanu: „Ca și Gestapoul, Securitatea a fost poliția politică a regimului totalitar, [...] expresia criminală a unei patologii politice. [...] Securitatea a fost creată pentru preservarea dictaturii nomenclaturii comuniste și pentru acțiuni gangsteresti în exterior. A fost o mafie amorală, ca orice mafie, cu legături subterane și cu o viziune conspiraționist-reptiliană despre oameni și viață”.

Drept răsplătă pentru menținerea, timp de cincizeci de ani, a terorii în România (o teroare violentă, în primele decenii de dictatură comunistă, urmată de una surdă, insinuantă, până în 1989, și una perversă, în ziua de azi) cadrele securiste au reușit să-și păstreze intacte beneficiile materiale. Ziarul „Cotidianul” publică o listă comparativă a pensiilor din diferite țări ex-comuniste. Nu cred că există un document mai zdrobitor privind rolul jucat de serviciile de represiune decât cifrele acestea. Cu cât represiunea a fost mai mare, cu atât mai bine plățiți erau securiștii.

În clipa de față, două țări se detașează prin generozitatea pecuniară față de zbirii care au făcut posibilă, prin violență și diseminarea sistematică a fricii, supraviețuirea comunismului atâtă amar de vreme: Rusia și România. Nu întâmplător, în aceste țări, tranziția decurge cel mai anevoios, problemele de inserție democratică sunt cele mai puternice. Perpetuarea disprețului față de omul de rând spune totul despre clasa politică ajunsă la putere după căderea comunismului. Dacă în Ungaria, Cehia sau Polonia raportul dintre pensia medie a omului de rând, a civilului cenușiu și ponosit al epocii comuniste, este de unu și jumătate la unu, în Rusia și România el este un zdrobitor șapte la unu. Cu alte cuvinte, românul statistic primește, prin comparație cu securistul statistic, o pensie de șapte ori mai mică. Și asta de ce? Pentru că românul real a fost hăituit de șapte ori mai crunt de către securistul real. Dacă lucrurile n-ar sta așa, înseamnă că

dogma comunistă privind salarizarea – „Ja muncă egală, plată egală” – a fost o minciună. Ceea ce ar pune automat în discuție întregul sistem de retribuție al țării.

În clipa de față, ofițerii de securitate au o mare problemă. Fie își recunosc rolul admit că salariile gigantice se datorau unei munci de reprimare remarcabilă (atunci, în logica sistemului, e normal să primească pensii indecent de mari), fie accă au fost supra-plățiți pentru o muncă pe care n-au prestat-o niciodată. În oricare cazuri, privilegiile ar trebui să înceteze de urgență. A da-o înainte cu minciuna c-a simpli „paznici ai liniștii” naționale nu duce nicăieri. Nu numai în România, orice loc de pe planetă, paznicii sunt o categorie profesională plătită prost. Concluzia logică e că, pe lângă păzit, or mai fi făcând și alte lucruri. Statul comunist o fi fost naiv, dar nu murea de generozitate față de supuși!

Timp ce șaisprezece ani, România n-a făcut decât să perpetueze aberațiile salariale din vremea comunismului. Chiar și în clipa de față, ofițerii din serviciile se beneficiază de un tratament ultra-special, de parcă cine știe ce mari beneficii ar aduce comunității. N-am observat ca flagelul drogurilor să se fi diminuat, n-am aflat ca neg de carne vie, infraționalitatea economică sau corupția să fi primit vreo lovitură serioasă din partea acestor ex-postelnici mascați în james-bonzi. Profesionalismul și competențele-au ieșit pe urechi de fiecare dată când au existat probleme de rezolvat și s-au proliferat „căpitanii Soare” și rudele lor, am reînceput să vorbim în șoaptă, de te să nu fim turnați. Sunt demne de antologia umorului negru verdictele serviciilor secrete în chestiunea gripei aviare, a iredentismului sau când cu dispariția lui O Hayssam.

Ei bine, chiar astăzi, în societatea noastră deschisă, transparentă și democratică, salariile angajaților din „servicii” sunt secrete. Oare de ce? Provin banii din surse decât bugetul de stat? Nu din truda românilor, din impozitele percepute fiecărui întreprinderi și fiecărui cetățean? Cine are interes să păstreze statutul de oameni unor indivizi fără a căror contribuție vă asigur că societatea ar funcționa fel de bine? Dacă n-ar fi infernalul joc politic, dacă n-ar fi luptele de gherilă dintre diverse grupuri de interese, s-ar vedea că naivul român de rând plătește, ca prostul pătură parazită, al cărui singur rol e să mențină societatea într-o permanentă, suferință perversă tensiune. ■

ROMTELECOM
prezintă

hp invent

SEC
DE MURFĂLĂR

ANONIMUL
Festivalul Internațional
de Film Independent

tipar, execuțat de Grafica și Tipar

foto: Mihaela Marin

RETROSPECTIVA 2006
CINEMA STUDIO, 06 - 08 octombrie 2006

Delta Dunării - Sfântu Gheorghe
ediția a III-a
14 - 19 august 2006

URSUS

TW MARRIOTT
BUCHAREST GRAND HOTEL

grafică și tipar

INTERAMERICAN

24-PUN

VIVA! AS

DILEMAVECHE

OS

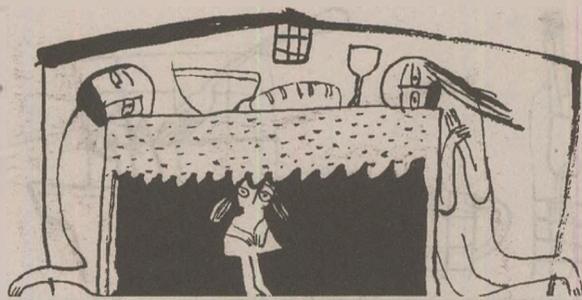
RE PUBLIK

Eventimentul

REALITATEA

TVR

FUNDATIA ANONIMUL

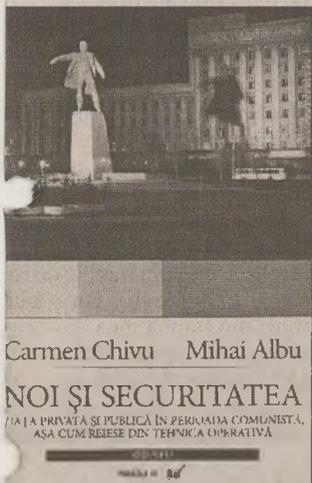
critică literară

Tudorel Urian

LECTURI LA ZI

Fața ascunsă a comunismului

Carmen Chivu, Mihai Albu, Noi și Securitatea. Viața privată și publică în perioada comunistă, așa cum reiese din Tehnica Operativă, Prefață de Stejărel Olaru, Editura Paralela 45, Pitești, 2006, 222 pag.

În ultimul deceniu al regimului Ceaușescu, era foarte popular un cântec interpretat de Corina Chiriac, *Ne cunoaștem din vedere*, despre un el și o ea care călătoresc în fiecare dimineață în același autobuz, se caută din priviri, dar nu își vorbesc niciodată. Mulți români vor fi oftați ascultând versurile simple și șlagărului și (își) vor fi spus nostalgici: „Uite, ce triveală, exact așa mi s-a întâmplat și mie”. Vor fi bănuți că, vreo clipă, în spatele chipului familiar pe care, într-o stranie coincidență, îl vedeau în fiecare zi și se uitau la el cu o oarecare insistență, s-ar fi putut ascunde o ispita unui flirt, ci interesul profesional, rece, al agentului filaj?

Valul de dezvăluiri din ultimele săptămâni privind laborările unora și altora cu fosta Securitate ridică, dincolo de aspectele morale, și o întrebare legitimă: în ce măsură urmărea Securitatea, ce doreau șefii ei să știe despre persoanele urmărite și în ce fel erau valorificate informațiile? Spun aceasta pentru că, în timp, am avut ocazia să citesc în presă și în cărți mai multe informații, dar mi-a fost imposibil să deduc din ele, ca acestora, elementul programatic menit să justifice pierderea de vreme și resursele logistice necesare pentru obținerea unor informații care, la prima vedere, nu aveau nici o noimă.

Doi foarte tineri cercetători din cadrul CNSAS, Carmen Chivu și Mihai Albu au realizat o excelentă panoramă a informațiilor private și publice din România comunistă, văzută din perspectiva dosarelor fostei Securități. *Noi și Securitatea. Viața privată și publică în perioada comunistă așa cum reiese din Tehnica Operativă* este, în același timp, o scriere exactă a modului în care era organizată fosta

Securitate și a metodelor folosite de aceasta pentru obținerea informațiilor. Aparentul haos din notele informative capătă logică dacă aflăm că datele despre suspecti veneau din mai multe surse: filajul, mijloacele de Tehnică Operativă (microfoane, interceptarea convorbirilor telefonice, înregistrări video etc.) și controlul/interceptarea corespondenței. În această plasă de păianjen informativă, colaboratorul (cel cunoscut în limbaj popular sub numele de *tumător*) era un simplu pion care, aproape sigur, era în deplină necunoștință de cauză în legătură cu rostul pentru care era urmărit cel despre care trebuia să își scrie conștiincios rapoartele. Așa se face că *tumătorul* scria tot ceea ce vedea și auzea despre cel supus urmăririi. În sine, notațiile sale nu aveau nici o logică, dar ele erau puse în relație cu informațiile obținute pe celelalte căi și, inevitabil, în felul acesta, unele dintre însemnările anodine puteau să dobândească relevanță. Nici măcar agentul de filaj profesionist nu avea habar de scopurile pentru care era urmărit obiectivul. Combinație de James Bond și inspectorul Clouseau („Aspectul exterior al filajului – cei care executau filajul – se poate schimba rapid pe parcursul urmăririi, cu ajutorul truselor de machiaj și a îmbrăcămintei adecvate, schimbarea făcându-se în autovehiculele plasate pe anumite trasee principale, numite *posturi fixe* – p. 16), agentul de filaj trebuia să stea cu ochii în patru și să noteze tot ce mișcă. Firește, multe dintre notațiile sale sunt maculatură curată, unele pagini mustesc de umor involuntar, par desprinse din comediiile lui Caragiale. Iată un fragment dintr-o notă informativă vizându-l pe obiectivul Nelu în care regăsim parfumul mahalalei bucureștene din *O noapte furtunoasă*. Obiectivul sosește cu tramvaiul 20 la Gara Filaret. La 17.10 intră în restaurantul gării „unde servește circa 400 ml. de rom și mâncare, apoi mai servește 1 l. de vin și friptură preparată de bufetieră. În acest timp el a discutat cu responsabilul CFR, se numește Prună. La ora 19, Nelu pleacă de la restaurant și intră la W.C., iar când iese a fost înconjurat de vreo trei câini care era să-l muște, după care merge în stația Filaret de unde ia tramvaiul 17, clasa a II-a, coboară în stația Piața 1949 și tot în aceeași stație ia tramvaiul 15, clasa I, coboară la stația Buzești alunecând pe scară la coborâre, apoi merge pe jos pe strada Buzești, intrând la numărul 53 – debit – de unde cumpără țigări, apoi iese și continuă să meargă pe str. Buzești, B-dul Al. I. Cuza, intrând la restaurantul Fântânică, unde servește 100 ml. de rom, după care iese și merge pe str. Dr. Felix, intrând acasă, fiind ora 19.45”. Din acest fragment de raport, care acoperă două ore și jumătate de filaj, Securitatea a aflat lucruri fundamentale pentru siguranța națională și pentru stabilitatea regimului politic: obiectivul Nelu s-a magnetizat strașnic (o jumătate de litru de jamaică și un litru de vin nu sunt chiar de colea), a stat la taclale cu domnul Prună, responsabilul restaurantului, a fost la W.C. și era să fie mușcat de câini, a alunecat pe scara tramvaiului și și-a cumpărat țigări. Rațional, nimic din solitara escapadă bahică a lui Nelu nu este în măsură să pună în pericol siguranța națională sau stabilitatea regimului politic și un om conștient de obiectivele urmăririi sale, probabil, nu ar fi notat nimic. Agentul își face însă sărguincios treaba, scrie în detaliu tot ce vede și aude, nu problematizează pentru că nu acesta este rostul lui și, în general, habar nu are ce se așteaptă de la el în legătură cu Nelu.

Nici cei de la Tehnica Operativă nu dau semne că ar ști ce caută. *Job-ul* lor este să înregistreze convorbirile telefonice (în unele cazuri nu numai cele telefonice) ale unei persoane și să realizeze transcriptul respectivelor conversații. Firește, pentru operator, ca pentru orice neavizat, această muncă presupune o imensă pierdere de vreme, multe dintre filele aflate la dosar fiind inutilizabile informativ. Orice om normal își dă seama de lipsa de relevanță a unor informații în planul siguranței. Coroborate cu datele venite pe celelalte canale, unele amănunte pot deveni însă interesante. Întrebarea este însă unde se situa creierul Securității? Este clar că la alt nivel. Cu siguranță, toți cei implicați în urmărirea informativă (filaj, Tehnica Operativă, controlul și interceptarea corespondenței) erau picioarele, ochii și urechile

Securității. Informațiile oferite de ei erau însă procesate în altă parte. Tot acolo se stabileau și măsurile ce trebuiau luate în legătură cu obiectivele. Or, despre persoanele care puneau cap la cap informațiile, le analizau și indicau măsurile ce se impuneau a fi luate nu se suflă o vorbă în carte și se discută prea puțin în dezbaterile privind deconspirarea Securității.

Materialele reproduse în acest volum vizează mai multe aspecte ale vieții cotidiene a locuitorilor României, în perioada comunistă. În scrisori, convorbiri telefonice, conversații cu vecinii sau la locul de muncă oamenii vorbesc despre lipsa alimentelor, problemele sistemului de sănătate (inclusiv dificultatea folosirii metodelor de contracepție, în condițiile în care un eventual avort descoperit era pedepsit cu închisoare pentru medic și pacientă), viața religioasă, problemele minorităților, situația celor care aveau rude fugite în străinătate. Un amplitud este dedicat felului în care Securitatea controla mediul cultural. Una peste alta, prin frânturi de existență din medii exponențiale, cartea realizează un excelent tablou al societății românești de până în 1989. Cu siguranță, generațiile mai mature vor recunoaște aerul irespirabil al unei epoci pe care nostalgia încearcă să o idealizeze, iar cei foarte tineri vor descoperi o realitate absurdă, despre care se poate spune însă că, din păcate, nu a fost deloc una fictivă. Pe de altă parte, așa cum bine observa Stejărel Olaru în cuvântul introductiv, notele informative reproduse în acest volum spulberă un mit: acela că Nicolae Ceaușescu și cei din conducerea țării nu știau care sunt problemele cu care se confrunta locuitorii țării, că liderii comuniști trăiau într-o lume abstractă, complet străină de problemele cetățeanului, care erau rodul exclusiv al incompetenței și corupției unor funcționari și mici activiști de partid. Rapoartele Securității demonstrează că nici un aspect al realității nu era trecut cu vederea și că cei din fruntea țării știau foarte bine cum trăiau cetățenii României, care erau lipsurile și năzuințele lor, unde se situa limita lor de suportabilitate. Această revelație pune în evidență cinismul și caracterul criminal ale regimului comunist.

Noi și Securitatea. Viața privată și publică în perioada comunistă, așa cum reiese din Tehnica Operativă, de Carmen Chivu și Mihai Albu este o carte din care cei cu mintea clară pot înțelege ceva din complicatul mecanism de funcționare al principalului aparat de represiune al regimului comunist. Înainte de a împărți responsabilitățile și de a sancționa culpele trebuie să înțelegem fenomenul. Iar cartea lui Carmen Chivu și Mihai Albu oferă șansa unei priviri în interiorul odioasei instituții care a fost Securitatea comunistă. ■

www.polirom.ro

■ Cătălin Dorian Florescu
Drumul scurt spre casă

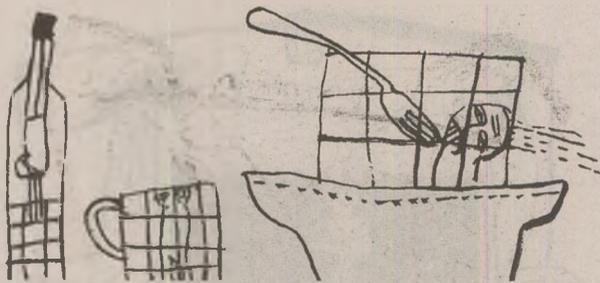
■ Alessandro Boffa
Ești un animal, Viskovitz

■ Sădegh Hedāyat
Bufnița oarbă

■ Iris Murdoch
Oameni buni și oameni de bine

Suplimentul CULTURĂ Un săptămânal realizat în colaborare cu Ziarul de Iași și Gazeta de Sud

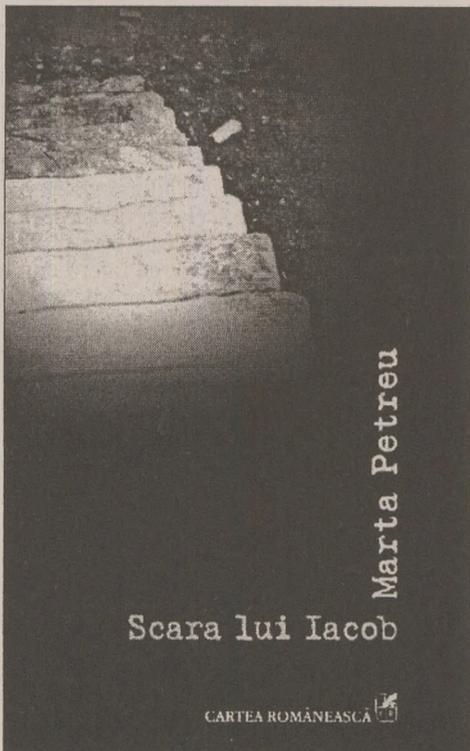
critică literară

Alex Ștefănescu

REAȚII IMEDIATE

Strigătul

Marta Petreu, *Scara lui Iacob*, București, Ed. Cartea Românească, 2006 (volumul conține și un CD cu poeme în lectura autoarel). 96 pag.

Poezia Martei Petreu impresionează, ca o tornadă care ridică mașini și case în văzduh, dar nu emoționează. Vehemența ei constituie aproape exclusiv un spectacol de elocvență.

Faptul este foarte evident în cel mai recent volum al hiperinteligentei eseiste de la Cluj, *Scara lui Iacob*. Acest volum ilustrează radicalizarea atitudinii lirice, conținând poeme în care contestarea ordinii lumii ajunge la paroxism. Protestul este atât de îndrăzneț și de energic încât face parcă să se zguduie eșafodajul însuși al ideii de divinitate. Teoretic, ar trebui ca o asemenea dezlanțuire de energie negatoare să aibă un mare ecou în sufletul cititorului. Și totuși, nu se întâmplă așa. Cu toată anvergura lui, discursul acuzator și revendicativ nu reușește să înduioșeze nici măcar cât lacrimile unui copil căruia părintii refuză să-i cumpere un balon.

Rechizitoriul Martei Petreu la adresa lui Dumnezeu pare mai degrabă asurzitor decât convingător. Și uneori devine chiar antipatic, prin înverșunare, printr-un fel de monopolizare a microfonului poeziei, care începe să scoată un șuierat strident.

Principala problemă o constituie absența umorului. Nu este vorba, bineînțeles, de absența glumelor, a ironiilor, a jocurilor de cuvinte, ci de absența unui sentiment al relativității ideilor, caracteristic mării poezii. Marta Petreu își ia prea în serios lamentația metafizică și tocmai de aceea o teatralizează, îi anulează omenescul. Magda

Isanos, când își deplânge dispariția iminentă, o face într-un mod jucăuș, bucurându-se copilăros-tragic de soarele care încă îi scaldă fața. Pentru ea moartea nu e numai moarte, ci și un dar, mai straniu poate decât altele. Ceva poate fi întotdeauna și altceva. Pentru Marta Petreu viața este în mod explicit și tranșant o eroare, inacceptabilă, detestabilă. Poeta dezvoltă o întreagă stilistică a deziluzionării ultime, a refuzului, care obosește tocmai prin consecvență:

„Cel mai bine este să ai o grămadă mare mare/ de dorințe și iluzii:/ vor fi pierdute vor fi călcate-n picioare/ Până s-atingem forma deplină/ (o carne bine tocată/ făcută una cu țărna una cu prundul)/ trec peste noi bocanci roți trenuri șenile// Sînt în altă vîrstă: senină/ și-acum știu că totul este să ai la început cît mai multe pretenții/ un munte de visuri de planuri mărețe/ un roi de amăgiri zumzâind fermecate/ ca o colonie de viespi de pădure/ în tîrtăcuța mea de femeie/ Așa: ca să ai de-unde pierde/ Fiindcă/ fi-vor pierdute ca niște membre cuprinse de cangrena gazoasă/ Da. Vor fi una cîte una tăiate retezate distruse/ pînă rămii – sînt o ființă umană – un ciot noduros// un ciot scorburos/ în care cresc/ larve mici de insecte ciuperci flori de cîmp licheni protozoare/ La sfîrșit/ ca soluțiile dintr-un laborator medical/ am ajuns un mediu viu de cultură/ pentru spori coci viruși bacterii/ Viațamoartea are o artă vicleană:/ m-a dat afară din pîntec/ m-a crescut cu lapte mi-a arătat iarba verde-a/ Grădinii/ m-a jupuit și m-a tăvălit ca pe-un șnițel prin sare/ acum mă trage pe roată și mă umple de sînge/ și-o să mă ia înapoi// Sînt o ficțiune umană/ adultă/ Viațamoartea îmi dă lecții de artă brutală:/ ca pe toți/ ea mă sculptează mă șlefuieste mă cîntă mă scrie/ și-apoi mă bocește ca o țărancă/ Amin” (*Vîrsta senină*).

Și alți filosofi de azi fac surprinzătoarea eroare de a găsi dezamăgitoare existența, de-a o... culpabiliza pentru modul lipsit de solitudine în care tratează ființa umană. Ei practică un antropocentrism naiv, care reprezintă o curiozitate în secolul douăzeci și unu. În poezie, acest mod de a gândi lumea ar putea fi productiv, ca o formă de candoare. Însă Marta Petreu nu lasă poezia să devină cu totul poezie, ci îi păstrează în mare măsură caracterul de construcție filosofică, pe care îl are probabil de la început în mintea sa. Așa se explică de ce, parcurgându-i poemele, simți nevoia să te pronunți *pro* sau *contra* (mai ales *contra*, din cauza tonului prea categoric), în loc să fii sedus, fermecat sau zguduit de ele:

„Între două respirații/ cutez și îmi ridic glasul pînă la Dumnezeu/ Da. Intru în golul ultim/ și întreb: în numele cui Domine în numele cui/ carnavalul// În pămînt apă cer și foc mi s-au făgăduit rădăcini/ În pămînt apă cer foc aș fi vrut să rodesc/ și n-a fost cu puțință/ Amintirea paradisului/ cînd eu/ sînt de niciunde// Sîngele lucrurilor cicatricile faptelor/ îmi bandajează carnea. Și totuși/ eu sînt de niciunde/ Printre înțeleșurile mici și domestice ale vieților altora/ umblu/ ca printr-o împărăție străină” (*Arcul*

de triumf).

„Printre înțeleșurile mici și domestice ale vieții altora/ umblu/ ca printr-o împărăție străină” înseamnă de fapt, „Trăind în cercul vostru strîmt/ Norocul vă petre. Ci eu în lumea mea mă simt/ Nemuritor și rece”, mențiunea că Marta Petreu n-are nostalgia „înțeleșurilor mici și domestice”. Așa cum nu are nici mândria de fi „nemuritoare și rece”. Ea profesază un refuz tot intratabil, nemulțumită de întreg „carnavalul” organi de Dumnezeu.

Acest veșnic reproș sumbru și de la un moment previzibil adresat universului este obositor pentru cititor. Ajuns la agasare, acesta este tentat să se întrebă în timpul lecturii ce anume ar trebui să facă universul pentru câștiga poetei bunăvoința. Să-i aducă flori? Să-i sar mîna?

Reluând ideea în registru grav: chiar ar fi interesant ca Marta Petreu să explice odată, în scris, cum ar trebui să arate universul pentru a nu-i mai provoca atîta dezgust. Care este idealul la care ea se raportează când simte cămplinită, devastatoare dezamăgire? Dacă ar avea puteri nelimitate, demiurgice, cum anume ar concepe condiția umană pentru ca omul să cunoască fericirea sau măcar împăcarea cu sine?

Dacă nu emoționează, poemele Martei Petreu provoacă admirația, ceea ce nu e puțin. Ele reprezintă o creație intelectuală bine articulată, fără urmă de amatorism. Poeta proiectează și confecționează viziuni de mare anvergură în jurul cărora ne putem învîrta cu gura căscată, ca în jurul scheletelor de mamuți din Muzeul Antipa:

„Ca poporul lui Moise ea pășește în mare:// marea n-o ține/ Pe sub apă ea înaintea hotărît și în sus spre larg/ și-n spre adînc/ Alge albastre i se încurcă în peștii scoici melci nautilus/ Ea a intrat dedesubt în împărăția ei din afund// Pentru urechea umană/ aici nu e glas nici strigăt nu e cîntare:/ aici e doar foșnetul sării/ ca un foșnet de sînge și lacrimi într-un trup de sirenă// da/ sarea alunecă printre corali și epave/ printre corăbiile orașe pierdute/ ancore funii monede/ Aici sînt cadavre. Aici stau iubiri moarte/ Oho. Elefanții de aur/ zeii uitați în temple de roșu trimișîndu-mi în vis forma arhaică-a legii// Da – aici adîncuri/ se amestecă cioburi din lumea mea de femeie cu forma primă a lumii/ aici în mîl în supa asta primordiază umanul și divinul sînt una// Ca poporul lui Moise ce în mare/ ea pășește în sine și umblă/ ea înaintea dibui pe sub apă/ Ea a fost și-a trăit în țara pustie/ și acum a întoarce acasă.” (*Acasă*)

Volumul *Scara lui Iacob*, ridicat în slăvi (fără a uita de Nicolae Breban și Norman Manea, în scurte prezentări tipărite pe ultima copertă, este, într-adevăr, un strigăt, cîntec, nu unul emis de o ființă umană, ci unul produs de sintetizator. Calitatea sa tehnică impune respect. ■

Vara 2006...

(Urmare din pag. 3)

Totuși, pentru mine, anul 2006 are mai multe semne de optimism. Unul este întoarcerea „câpșunarilor” care vin să-și petreacă în țară concediul. Cum, speranța stă tocmai în ei, în „câpșunari”, în oamenii care aici nu aveau nici o șansă, care au plecat din disperare, care, până să plece, au cunoscut umilințe de neînchipuit, au stat la coadă pentru vize zile și nopți, dormind pe stradă, în fața ambasadelor? Da, tocmai de la ei și tocmai fiindcă ei, aici „cei mai de jos”, au izbutit să se salveze.

Dacă se întâmplă să revii în țară la începutul lui august, când îți iau și ei liber și se înapoiază acasă, îi vei întâlni pe drum. Sunt atât de mulți încât o să te sperii. Parcă ar fi un roi de albine sau un stol de păsări din filmul lui Hitchcock. Parcă asisti la sosirea vreunei armate otomane, câtă frunză și iarbă sau la invazia unor extraterestri. Îi vei vedea cum gonesc cu mașinile lor ambițioase, de mărci renumite, înmărculate mai ales în Italia, în Spania, dar și în Franța, în Germania sau în Irlanda, cu mașinile lor burdușite de electrocasnice, mâncare și haine cumpărate la jumătate de preț față de prețul românesc, îi vei vedea cum gonesc spre satele lor de lângă Suceava, sau Bistrița, sau Slobozia și îți vei da seama că sunt salvați. Sunt salvați fiindcă nu mai sunt captivii „modelului” românesc (de pildă, ai drumurilor ca acela descris la începutul acestor rânduri). Acum ei au termen de comparație, au înțeles că există și alt sistem de referință, ceea ce e hotărâtor.

Gabriel CHIFU

critică literară

Contractul asocial

Din motive care par să țină în același timp de o decizie personală și de o categorie implicită, Simona Cioculescu își concepe volumul de istorie literară (*Printre cărți și manuscrise*, Editura Muzeul Literaturii Române, 2005) ca având mai toate

cele unui contract. Unul cu multe amendamente, cu condiții de obicei stricte și clauze independente, imposibil reziliat. Bineînțeles, cartea se poate citi – la rigoare inițial, cu un ochi descriptiv, dar nu se poate și explica același fel. Textele trebuie urmărite atent, unul câte unul, eventual cu o ediție critică la îndemână și cu imaginația speculative pregătită. Nu sunt eseuri *ready made*, ci surse mai pomenite pentru esești. De altminteri, acel „printre” în titlu este exact: Simona Cioculescu citează și publică cumente inedite, dar se abține să le exploateze direct.

Pe de altă parte, unul din cele mai interesante (și mai relevante, cred) noduri ale cărții este legat de contractul semnat de Luca Caragiale cu editura Minerva, în 1907. Redactat de

ordinea zilei acum în așa măsură încât pare lipsită de trecut. Că nu e așa, că nu e o descoperire a vremurilor noastre, vedem limpede din primele rânduri ale contractului, care ar merita, poate, reprodus integral. Să mai spunem că ediția atât de meticolos aprobată va apărea cu inadmisibil de multe greșeli de tipar, deteminându-l pe dramaturg, ca în următorul contract să propună un amendament de-a dreptul zdrobitor: „absolută strictă corectură și, eventual, a-mi plăti câte zece lei pentru fiecare infidelitate, fie câtuși de minimă, a tiparului dv. față cu originalul meu de mână – asta indiferent de orice Erată ați adăuga la publicațiune.”

Spre deosebire de acesta, pactul propus de Simona Cioculescu este unul politico, dar pronunțat asocial. Ceva mai puțin permisiv, dar și mai dezinteresat, mai rezervat față de popularizare, însă îngăduitor cu publicul său. Nu ne oferă opere complete, ci secțiuni, păstrând din precizia maniacală numai onestitatea, nu și orgoliul. Reface trasee imprevizibile, apoi le oferă cu generozitate, fără a se dispensa, totuși, categoric de ele. O intuiție a valorii documentului deprinsă probabil de la marii colecționari (mă gândesc în primul rând, și nu întâmplător, la Șerban Cioculescu) e susținută – scriitoricește – de atenția neîntreruptă acordată umanului. O nuanță comună cu preocupările dosarului de existență. Înainte de a căuta literatura, studiile de aici caută, la primul nivel, emoția. Exemplele sunt suficiente de numeroase și ușor rezumabile: testamentul prematur și megaloman al lui Macedonski (din 1888-1889), autoportretul nefericitului și echilibratului Luca Ion Caragiale, corespondența adultă deja – dar nu mai puțin erotică – dintre Ion Barbu și Al. Rosetti, succesul cinematografic al ecranizării unuia din romanele Marthei Bibescu confirmă, succesiv și sigur, această opțiune. Sau reacția elegantă, deși nu lipsită de convulsivitate, pe care a avut-o Lucian Blaga față de acuzele nefondate de plagiat. În 1938, un obscur autor sămănătorist, I.U. Soricu, publică

Simona Cioculescu, Printre cărți și manuscrise, Editura Muzeul Literaturii Române, 2005, 308 p.

în *Curentul* un denunț violent din care reiese că Blaga l-ar fi plagiat pe poetul ceh Otokar Brezina. Dincolo de neadevarul evident și preluat cumva după ureche, scrisorile lui Blaga către prietenul său Oskar Walter Cisek îi solicita acestuia insistent antologia invocată ca probă. Practic intruabilă în anii aceia, ea putea constitui un reper creditabil. Totuși, în afara unei amprente expresioniste, nimic altceva nu-i apropie, evident, pe cei doi. Simona Cioculescu aduce însă, riguros și corect, dovezile. Ca o datorie de onoare, oarecum empatică.

Nu sunt convins ca, în ceea ce privește sus-amintitul *marketing* editorial, formula așa de discretă a colecției de articole este cea mai favorabilă pentru opul Simonei Cioculescu. O promovare mai decisivă – în text și-n afara lui – având cu un plus de agresivitate, ar ajuta cu siguranță la câteva importante reformulări. În alți termeni, e vorba despre o necesitate și o șansă de re poziționare a istoriei literare, prin detașarea ei simultană atât de can-canul neavizat (picant, în felul său), cât și de ariditatea supraspecializării. Iată un avantaj pe care, până la un moment doar, *Printre cărți și manuscrise* o exploatează judicios. Fără vreun dubiu, e un volum de referință, oricând de consultat. Cu un minim efort de vizibilitate, totuși, referința ar fi putut fi una imediată.

Cosmin CIOTLOȘ

Luați o gură de cultură

Pîn ce se scrie-n lumea asta pe partea de gastronomie a minții v-am gătit un "concentrat de cultură", un extract de cea mai bună gândire și cel mai ales umor, pentru a vă feri câteva ceasuri în săptămâna: "Aspirina", "Plai cu boi", "Dilema veche", "Dilematica" și "România literară". Poftă bună să aveți, că masa ce-o alegeți va poate aduce chiar mai mult decât credeți; de vă e pe plac să vă abonați la una dintre aceste bucate fine pentru rațiune, puteți fi câștigați prin tragere la sorți cu premii bogate, cum ar fi:

Premiul cel mai mare: un Volvo S40 cu 10 CD-uri audiobook
www.volvocars.ro

Premiul cel mare: 10 valze cu cărți, fiecare în valoare de 590 RON

Premiul mare: 100 de premii contravaloarea abonamentului

Perioada promoției: 21 august 2006 - 3 ianuarie 2007.
Valoarea totală a premiilor: 60.790 RON.
Regulamentul poate fi consultat gratuit la sediul nostru sau, prin e-mail, la: www.dilematica.ro și www.aspirina.ro.

TALON de ABONAMENT

- 3 luni - 23RON
(12 numere ale revistei)
- 6 luni - 46RON
(24 numere ale revistei)
- 1 an - 90RON
(50 numere ale revistei)

NUME* _____
PRENUME* _____
ADRESĂ* _____
TEL.* _____ E-mail _____

Prezenta constituie consimțământul meu expres și neechivoc privind prelucrarea datelor cu caracter personal cuprinse în acest talon.
*Rubrici obligatorii.

Semnătură*

TALON de ABONAMENT

- 3 luni - 29RON
(12 numere ale revistei)
- 6 luni - 58RON
(24 numere ale revistei)
- 1 an - 110RON
(50 numere ale revistei)

NUME* _____
PRENUME* _____
ADRESĂ* _____
TEL.* _____ E-mail _____

Prezenta constituie consimțământul meu expres și neechivoc privind prelucrarea datelor cu caracter personal cuprinse în acest talon.
*Rubrici obligatorii.

Semnătură*

TALON de ABONAMENT

- 3 luni - 16RON
(3 numere ale revistei)
- 6 luni - 31RON
(6 numere ale revistei)
- 1 an - 61RON
(12 numere ale revistei)

NUME* _____
PRENUME* _____
ADRESĂ* _____
TEL.* _____ E-mail _____

Prezenta constituie consimțământul meu expres și neechivoc privind prelucrarea datelor cu caracter personal cuprinse în acest talon.
*Rubrici obligatorii.

Semnătură*

TALON de ABONAMENT

- 3 luni - 29RON
(12 numere ale revistei)
- 6 luni - 57RON
(24 numere ale revistei)
- 1 an - 113RON
(50 numere ale revistei)

NUME* _____
PRENUME* _____
ADRESĂ* _____
TEL.* _____ E-mail _____

Prezenta constituie consimțământul meu expres și neechivoc privind prelucrarea datelor cu caracter personal cuprinse în acest talon.
*Rubrici obligatorii.

Semnătură*

Abonează-te la una dintre publicațiile prezentate în taloane și poți câștiga:

- 1 Volvo S40 + 10 CD-uri audiobook
- 10 valze pline cu cărți
- 100 de premii contravaloarea abonamentului

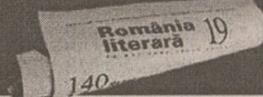
CUM MĂ ABONEZ? Plătește prin mandat postal sau prin bancă contravaloarea oricăreia din abonamentele de mai sus în contul lei RO08 BRDE 4455 V502 3629 4450, deschis la BRD, Sucursala Dorobanți București, titular SATIRCON SRL, CUI 18006758.

CUM PARTICIP LA PROMOȚIE? Trimite talonul și dovada plății la CP 68 OP 63 București sau prin fax la 021.230.51.07 sau prin e-mail la abonamente@satircon.ro și ești înscris în promoție.

S.C. SATIRCON SRL prelucrează datele dvs. cu caracter personal mai sus menționate în scopul de a determina câștigătorii competiției și pentru activități promoționale. Dacă ați furnizat datele personale, sunteți de acord să vă permiteți ca datele dvs. să fie utilizate în scopurile menționate. Dacă nu doriți să vă permiteți ca datele dvs. să fie utilizate în scopurile menționate, vă rugăm să ne informați prin e-mail la abonamente@satircon.ro sau prin fax la 021.230.51.07 sau prin e-mail la abonamente@satircon.ro și ești înscris în promoție.

TALON de ABONAMENT

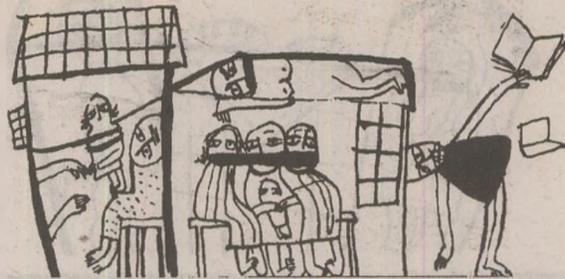
- 3 luni - 29RON
(12 numere ale revistei)
- 6 luni - 57RON
(24 numere ale revistei)
- 1 an - 113RON
(50 numere ale revistei)

NUME* _____
PRENUME* _____
ADRESĂ* _____
TEL.* _____ E-mail _____

Prezenta constituie consimțământul meu expres și neechivoc privind prelucrarea datelor cu caracter personal cuprinse în acest talon.
*Rubrici obligatorii.

Semnătură*

literatură

I

Mă agățasem de acest colac de salvare,
pe care-l numisem orgoliu.
Îl purtam la gât ca pe un colan.
Îl purtam ca și cum prin el alergau
litere de mercur, ca și cum, prin el,
aș fi putut reda echilibrul lumii.
Dar înainte să mă sufoce, l-am aruncat
mulțimii dezlănțuite.
Înnebuniți, indivizi și-l tot disputau,
până când colanul nimeri la gâtul
nebunului cetății.

II

Pe strada aceasta, surpată de muzici ciudate...
Pe strada aceasta, unde pașii mei au fost
îngropați de umbră, se petrece ceva.

A dispărut de mult insul ce mă obseda și eu
il tot caut. Oamenii, gurile rele spun că
a fost ucis de aplauze.
Aș fi vrut să-i spun, da, aș fi vrut să-i spun
ce mult l-am urât.
Dar a scăpat de această pedeapsă.

III

...Și femeia, femeia care își tot căuta
feciorul, unicul ei fecior, află că, în
mulțimea degingolată, fiul ei fusese
decorat cu un glonț în frunte de un lunetist.
Izbucni în lacrimi, izbucni în lacrimi
și un zâmbet nefiresc îi răsări pe buze.
Desfigurată, murmură: Am zămislit un nemuritor...

IV

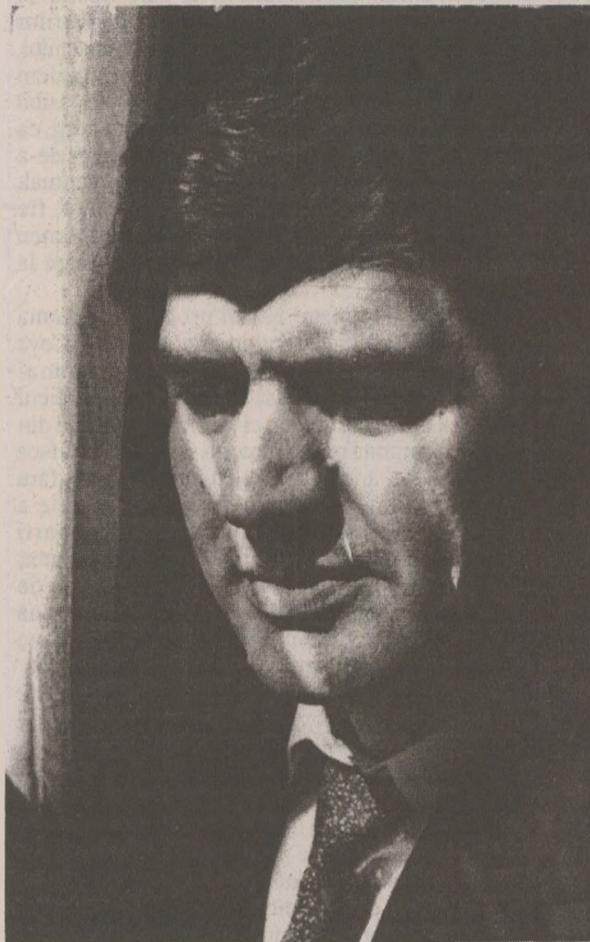
În asfaltul nemărginit,
ploaia desenează portrete, figuri uitate
de demult, oameni ai peșterilor parcă.
Un idiot cântă la trompetă, tresar vitrinele,
iar o târfă nedomolită îi spune
că i se va dărui în această noapte.
Dar el cântă și, la un moment dat,
incepe să țipe: Mă prăbușesc, mă prăbușesc
în această goamnă furată!

V

Culoare, săli vaste, unde,
în loc de tablouri,
erau agățate doar penele picturilor.
În spatele lor,
rânjea viața cea de toate zilele.

VIII

Un timp îndelungat mi-a bătut la ușă
și m-a rugat s-o las să intre. Ba, perversa,
se și jeluia. Nu știam cine e, ce dorește
și de ce nu mă lasă în neliniștea mea.
Când i-am deschis, nu mi-a venit să-mi cred
ochilor. Era o biată bătrânică jerpelită,
poate nemâncată, într-un hal fără de hal.

Radu Cange

Elegiile negre - Apocalipsa nebunilor -

Nu știu de ce, dar nu mi s-a făcut milă de ea.
Am întrebat-o cine e, cum o cheamă.
- Sunt Posteritatea.
- Ieși afară, i-am spus, eu n-am de-o pâine
și dumneata te gândești la năzdrăvăni.

IX

Suferința a dispărut.
Pe plaja imensă, trupurile poartă câte o carte.
Trupurile citesc. Fiecare are o carte pe care
scrie: democrație, libertate. Ele citesc averse,
lumini nebune călătoresc de dimineață și până
seara faleza. Valurile mării sparg, nepăsătoare,
decorul. Valurile mării mănâncă, pe nesimțite,
malul. Încet, cu sârguință.
Pe mare, se află trupurile înecate cu cărțile
în mână. Pe fiecare carte scrie:
democrație, libertate.

X

Moartea nu a intrat
decât în cutele pielii,
mă pot lepăda de ea când vreau,

dar vara îmi ține răcoare.
Iarna, în schimb, nu-mi aduce
nici un folos, e la fel de rece ca mine.
Desigur că mă incomodează.
Păi ce să facem o moarte și un
mort viu, decât să speriem lumea?
Poate să contribuim cu fastul nostru
la Apocalipsa nebunilor.
Poate să speriem puritatea zăpezii,
dar au grijă pentru acest lucru
corbii roșii. Nu le scapă nimic.

Moartea este lipitoarea noastră
cea de toate zilele.

XII

În fiecare zi, te întorci la comandă,
mereu în poziția de drepti
în fața săptămânii destrăbălate,
a orgiei lunii care te sfidează,
cheie a celor douăsprezece luni ce se
numesc anul anarhist, în care rânduielile
vor ceda în fața corbilor roșii.
Litera s-a tocit de ipocrizia
contemporanilor, de eul demagogic renăscut,
de pristanđaua ultimelor zile.

O, de-ar veni marele maestru
care să fluiere spectacolul.
Atunci, ar îngheța carnea pe voi
sau, mai degrabă, l-ați omori cu pietre.

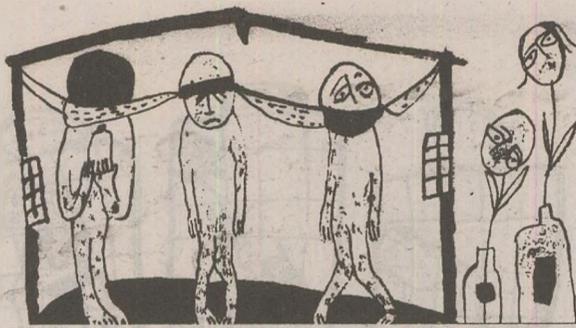
XIII

Eu nu m-am născut în această lume.
Vin de departe,
de unde s-a desprins placenta unei clipe
însingurată, rătăcită pe un drum imprevizibil.
Vin dintr-un oraș-lacustră, unde sirenele
mă ademeneau din harfe invizibile
și saltimbanci pluteau pe ape,
scuipând flăcări concentrice.
Dacă aș fi rămas acolo, unde valurile
nu se odihneau decât sub privirea mea,
o, dacă aș fi rămas acolo, unde apa
îndepărtată avorta soarele sângerând,
aș fi murit fizic și genial –
o căpușă de aur pe coloana universului.

XVI

Și zilele treceau, covârșitoarele zile –
spinări de fluvii umflate, paradisuri negre
completând Apocalipsa.
Această pastişă a vieții care fusese,
acum se simțea eliberată.
Strigă, strigă din toți rărunchii neînțelegerii:
Mi-am găsit nefericirea!

Frica mea a renăscut, până când a devenit
groază. Și pentru că sunt un generos,
o împart cu voi. Luați, luați fiecare rația
voastră de Apocalipsă. V-o dăruiesc. ■

literatură

Mihai Zamfir

PLECÂND DE LA CĂRȚI

Pe marginea prăpastiei

Surpriza descoperirii lui Emil Ivănescu, prin volumul *Artistul și moartea* (Institutul Cultural Român, 2006, ediție datorată Ralucai Dună), nu și-a consumat reverberația. Cunoscut pînă de curînd doar unui cerc intim de inițiați (prieteni supraviețuitori, ca ... Vona, ori prieteni ai prietenilor, precum Al. George și Matei Călinescu), numele ciudatului scriitor, promisiune etezată la numai 21 de ani, are toate șansele de a deveni referință curentă. Putem vorbi acum în cunoștință de cauză despre fratele lui Mircea Ivănescu, un tânăr narcat de precocitate genială și dispărut prin sinucidere în vara lui 1943. Urme lăsate de Emil Ivănescu? Puține. Al. George a avut îndrăzneala de a-l include într-o excepțională antologie de proză din 1985, *Masca*; evanescentă țămîne și urma lăsată în poezia fratelui său mai mic, Mircea Ivănescu:

Acum, după aproape o viață, sunt iar în orașul acesta/stau în restaurantul de jos – unde atunci n-am intrat și beau alcool tare. A trecut într-adevăr o viață./Mama se bucurase mult de ocazia aceea să meargă la mare./Mă usese cu ani înainte, cînd fratele meu și sora care a murit/nainte de nașterea mea erau mici./Mama a mai fost după aceea la mare o dată -/după ce s-a sinucis fratele meu – am la cinci ani după ce eu/i-am risipit acea bucurie cu voala mea brusca.

Și cam atît!

Scriitorii români nu se sinucid. Din fericire, tradiția enunțării voluntare la viață, din rațiuni metafizice, existențiale ori sentimentale, nu există în literele noastre. Emil Ivănescu prelungește astfel șirul marilor neliniștiți în literatura universală: prin urmare, un caz de atipicitate absolută. Cît despre puțină literatură pe care tînărul a lăsat după ce a murit – nici la acest capitol nu ieșim cu totul din zona atipicului.

Bulversanta mini-capodoperă dramatică intitulată *Dialogii Psihopatului*, precum și cea de a doua piesă, *Artistul și moartea*, compusă cu doar cîteva luni năntea sfîrșitului, alături de proze, mustesc de nume proprii, de citate, de referințe culturale. Ele oferă comentatorilor o mină inepuizabilă de posibile contextualizări. A plasa extele autorului român în prelungirea altor texte celebre devine o întreprindere pe cît de verosimilă, pe atît de imprevizibilă: putem invoca, pomînd de la atestări explicite, numele a cel puțin zece stele de primă mărime din literatura secolului XX, de la care tînărul Ivănescu s-ar fi putut inspira.

Citite astăzi, „piesele de teatru”, imposibil de reprezentat, atestă puseuri geniale; prozele, nefinisate, par desprinse din însemnări intime; absolut acaparante însă, prin lumea pe care o evocă, rămîn documentele non-literare și ocazionale, adică jurnalele și corespondența. Aici, intrăm în teritoriul desăvîșirii. Din mărturii involuntare se desprinde un tip de existență bucureșteană care te lasă rășător. Elevul din ultimele clase de liceu Emil Ivănescu publica în revista liceului „Spiru Haret” și poseda cîteva limbi străine; îi citea nu doar pe clasici, ci și marea literatură contemporană, de la Musil și Joyce la Proust și Gide; studia pianul, la care avea să cînte ca un muzician le meserie. Peste puțin timp, studentul în medicină Emil Ivănescu scria piese de teatru, în care expresionismul

brutal căpăta nuanțe giraldești; ținea apoi un jurnal intim în franceză; nu lipsea de la nici un concert important la Ateneu; iubea carnal și platonice diferite fete, dar cu o intensitate împinsă pînă la limita sinuciderii; concomitent, se autoanaliza cu detașare și își îndeplinea conștiincios obligațiile de medicinist. În unicul număr al revistei care i-a publicat *Artistul și moartea*, era „coleg de număr” cu Paul Celan (viitorul poet german de primă mărime), cu Eugenio Montale și Carlo Bó (viitori Premii Nobel pentru literatură). Plutim în irealitate absolută. Rareori, ca aici, snobismul fusese împins la ultimele sale limite. În Bucureștii anilor 1940-1943, tineri străluciți, încă protejați de agresiunile istoriei, trăiau parcă pe altă planetă; Stalingradul, bombardamentele, ocupația străină erau undeva departe, interesau doar pe alții, nu pe o *jeunesse dorée* ce avea viața în față și se credea sortită fericirii veșnice.

Împins de o presimțire obscură, Emil Ivănescu își pune capăt zilelor în luna iulie 1943, parcă pentru a nu mai asista la prăbușirea minunatei lumi în care trăise pînă atunci. Ar fi ușor să găsim drept explicație faptul că, în imaginație, scriitorul „se jucase cu moartea” încă de la primele sale pagini scrise; că încercase (în *Dialogii Psihopatului*) ceea ce foarte puțini autori îndrăznesc, adică descrierea stării post-mortem, pe care eroii piesei o găsesc surprinzător de asemănătoare cu viața, în varianta ei mediocră. Cred însă că mai degrabă presiunea unei calamități supreme și inevitabile, în umbra căreia s-au desfășurat toate zilele, nu foarte multe, trăite de Emil Ivănescu, l-a dus pe autor la singura concluzie logică pentru el, la ieșirea din scenă înainte de a fi prea tîrziu, înainte ca decorul simpatic și gracil care îl înconjurase să se sfărîme cu zgomot.

Acum, cînd totul pare a se fi petrecut în altă viață, cînd a trecut chiar și nenorocirea de aproape jumătate de secol presimțită de Emil Ivănescu, nu mai rămîn decît paginile autorului, pagini care datează, fără îndoială, dar care păstrează etern insolenta și ingenuitatea tineretii. Mai rămîne și nostalgia după o epocă ce a putut da naștere acestui Raymond Radiguet român. ■

Emil Brumar

CERȘETORUL DE CAFEA

Izvorașul ăsta latră

Izvorașul ăsta latră
Crinii dau din iz în vînt
Sufletu-mi greu ca o piatră
Se izbește de pămînt

Mîna mi-e o păpădie
Suflată din sîn în sîn
Melcu-acela mă îmbie
Între îngeri să rămîn

Să-i îndemn roua să-și verse
Cu găleata-n carnea ta
Trecută peste traverse
Ca trenul duminica

Buburuza asta latră
Fluturii se freacă-n vînt
leși frenetică la poartă
Să auzi boii cum plîng

Vacile cum se intrigă
Cotoii cum zic miarlau
Pune-o fin de-o mămăligă
Din inimă dă-mi să-ți bea

Viața ta cu tot cu mîluri
De sînge-nchegat în ea
Pînă-mi stă pofta-n gîlgîluri
Pupa-ți-aș lin pacostea...

Editura AULA

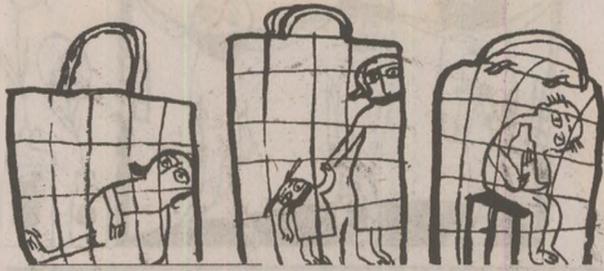
Colecția „CANON

George Coșbuc de Andrei Bodiu	79.000 (7,9) lei
Titu Maiorescu de Cornel Moraru	79.000 (7,9) lei
Ioan Slavici de Cornel Ungureanu	79.000 (7,9) lei
Octavian Goga de Cornel Ungureanu	79.000 (7,9) lei
Liviu Rebreanu de Ion Simuș	79.000 (7,9) lei
Lucian Blaga de Cornel Moraru	79.000 (7,9) lei
Ion Barbu de Andrei Bodiu	79.000 (7,9) lei
Urmuz de Adrian Lăcătuș	79.000 (7,9) lei
Ștefan Agopian de Ruxandra Ivănescu	79.000 (7,9) lei
Ion Alexandru de Ion Bălu	79.000 (7,9) lei
Ștefan Bănuțescu de Monica Spiridon	79.000 (7,9) lei
Ana Blandiana de Iulian Boldea	79.000 (7,9) lei
Nicolae Breban de Liviu Mălița	79.000 (7,9) lei
Emil Brumar de Rodica Ilie	79.000 (7,9) lei
Augustin Buzura de Ion Simuș	79.000 (7,9) lei
Matei Călinescu de Ștefan Borbély	79.000 (7,9) lei
Mircea Cărtărescu de Andrei Bodiu	79.000 (7,9) lei
Gheorghe Crăciun de Mihaela Ursu	79.000 (7,9) lei
Leonid Dimov de T. Ștef și V. Mureșan	79.000 (7,9) lei
Ioan Groșan de Nicoleta Cliveș	79.000 (7,9) lei
Alexandru Ivasiuc de Sanda Cordoș	79.000 (7,9) lei
Mircea Ivănescu de Al. Cistelecian	79.000 (7,9) lei
Nicolae Manolescu de Mihai Vakulovski	79.000 (7,9) lei
Adrian Marino de Constantin M. Popa	79.000 (7,9) lei
Virgil Mazilescu de Ion Buzera	79.000 (7,9) lei
Gellu Naum de Vasile Spiridon	79.000 (7,9) lei
Fănuș Neagu de Andrei Grigor	79.000 (7,9) lei
Mircea Nedelciu de Al. Th. Ionescu	79.000 (7,9) lei
Constantin Noica de Cornel Moraru	79.000 (7,9) lei
Cristian Popescu de Horea Poenar	79.000 (7,9) lei
Marin Preda de Rodica Zane	79.000 (7,9) lei
Eugen Simion de Andrei Grigor	79.000 (7,9) lei
Nichita Stănescu de Vasile Spiridon	79.000 (7,9) lei
Nicolae Steinhardt de Gheorghe Ardelean	79.000 (7,9) lei
Sorin Titel de Daniel Vighi	79.000 (7,9) lei
Mihai Eminescu de Caius Dobrescu	129.000 (12,9) lei

Cărțile pot fi comandate la:

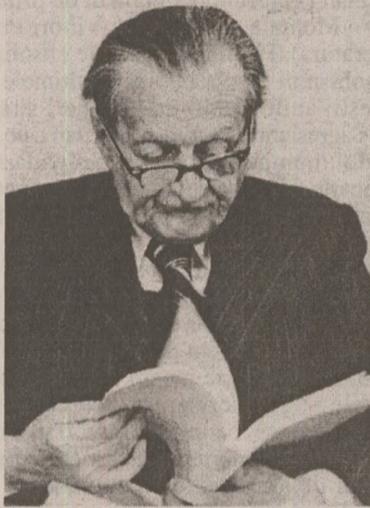
Tel./Fax: 0268/31.86.47; 32.66.47; www.aula.ro

Editura AULA O.P. 11 C.P. 962 Brașov 500610

profil

Autoritatea în critică

Șerban Cioculescu

altceva decât instanțe ale unei opoziții mai generale, între știință și interpretare.”

Adoptând cele spuse de Todorov, pendularea nu-mi mai pare „dramatică”: critica este interpretare, care doar tinde spre obiectivitate, în lipsa unor proceduri științifice de verificare. Critica nu este un mod aparte de a produce frumosul, fapt dovedit de însuși țelul ei axiologic. Ea se valorifică, spune răspicat Șerban Cioculescu, „nu prin frumusețe, ci prin justețe” (aș adăuga, cu necesitate, mai ales privind critica poeziei: „și prin *pătrundere*!”). Ea este o profesiune de evidențiere a frumosului în operele literare, născută dintr-o necesitate socială. Criticul este „un literat realizat indirect, prin comentariul literaturii”. Iluzia creației critice determină nemijlocit binecunoscute anomalii, ca „subiectivitatea și narcisismul în critică” („Disciplina criticii efective”).

Înșiruirea pericolelor legate de această întreprindere este aproape descurajantă, pentru cel ce ar dori să devină comentator de literatură. Iată o parte din „praguri” în eseu „Cuvinte preliminare”:

„Fără disciplină severă și mortificare permanentă (critica) nu e altceva decât vorbărie goală, în definitiv perfect dispensabilă. În necunoașterea tehnicii proprii a genurilor, e o inutilitate. Limitată la recenția izolată a unei cărți, fără a se extinde până la înțelegerea sintetică a autorului, justifică perfect animozitățile cele mai pătimașe ale creatorilor. Deviază în psihologism, sociologism sau istoricism, uneori chiar în moralism, decade din înaltul rost pe care nu-l poate afirma decât prin strictă izolare a metodei estetice. Sensibilizată la extrem, concurând cu opera literară prin mijloace de pseudo-literatură, se efeminează și abdică de la rigoarea specifică. Lipsită de independență, afiliată cenacelor, complezentă sau dimpotrivă, agresivă fără distincție, legată de tradiții perimate sau aderentă, din principiu, tuturor pretinselor inovații își anulează creditul, care e funcția de bună credință, dezinteresare și largă înțelegere.”

Dar *limitele criticii*? Șerban Cioculescu avertizează și asupra iluziei infailibilității. La urma urmei, *criticul lucrează cu aproximații* a căror valoare stă în: „maturitatea reflexiei, controlarea impresiilor, verificarea judecăților, întinderea informației, lipsa de prejudecăți, oroarea exclusivității, într-un cuvânt în onestitatea intelectuală”.

O altă sursă de limite ale criticii e de aflat în însăși opera de artă, care nu poate fi interpretată exhaustiv din cauza bogăției aspectelor. E aici, de fapt, o constatare pozitivă. Marile creații nu pot fi epuizate de un critic, ele oferă generațiilor în succesiune noi „surprize”. Doar succesele întâmplătoare se deconspiră în scurtă vreme prin eficiența, pentru ele funestă, a criticii.

Printre străluciții săi colegi din generația post-lovinesciană,

pe Șerban Cioculescu îl impune, pe lângă meritele pe care le aveau în comun, coordonata istorică a scrutării sa critice. El îi reproșează lui Pompiliu Constantinescu într-o cronică la *Figuri literare*, tocmai absența punctului de vedere istoric în judecarea unor autori. Astfel, B. Hașdeu fusese:

„reduc la scara riguroasă a gustului de astăzi. De perfect îndreptățită, operația critică nu ține seama indeajur de împrejurările istorice și de nivelul gustului contemporan marcând deosebirea dintre înțelegerea epocilor trecut și la istoricul literar, și perspectiva duratei la geografii thibaudetian”.

Pentru Cioculescu, fiecare autor din trecut, pentru a fi văzut în mod just, trebuie cercetat prin împletirea criteriului estetic cu un punct de vedere istoric; numai astfel realizăm imaginea sa adevărată: „atât cu trăsături sale în care se recunoaște veacul, cât și în cele prețuite de noi”. Recenzând *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* a lui G. Călinescu, el ajunge la verdict: „că este opera unuia dintre autorii cei mai puțin indicați pentru o asemenea întreprindere, subliniindu-i numeroase merite de alt ordin. Cu acest prilej, sunt enumerate calități absolut indispensabile istoricului literar:

„În primul rând, istoriograful trebuie să fie în stăpânirea unui mănunchi de antene sensibile, pentru fiecare a momentele literare succesive, spre a înregistra cu fidelitate evoluția spiritului public și a gustului literar; înainte de a aprecia, ca estetic, ce s-a perimat, el e dator să arate ce anume opere au stăpânit conștiința literară a fiecărei epoci prin ce secretă consonanță s-au impus publicului, cât durat eficiența lor, cum au fructificat alte opere, creând și întreținând o serie sau o tradiție literară. E foarte interesantă, desigur, operația surprinderii unor note moderne în operele vechi, dar mai necesar este, istoriceste, să știi prin ce anume note au fost actuale, în vremea lor, unele încercări literare astăzi învechite...”

Punctul de vedere istoric, constată cititorul de, se dovedește util și în aprecierea evoluțiilor literare contemporane. La vârsta de treizeci și trei de ani Șerban Cioculescu apare cu un magnific studiu, „Detractorul lui Caragiale”, al căror istoric l-a făcut cu metoda, respingând temeinic acuzațiile de „inaderență la spiritul românesc”. Sunt vreo treizeci și ceva de pagini de text pentru care el și-ar fi meritat deja un loc de cinste în istoria criticii românești. Am recitat acest studiu în *Caragialiana* (pp. 98-126, în format mare). Cronologic, sunt trecuți în revistă: cu mai mica sau mai marea virulență a ostilității lui Hașdeu, G. Sion, Dimitrie A. Sturdza, Macedonski (mai ales prin „unealta” sa Caion).

Mai răsunătoare decât toate celelalte agresii rămân: târziu „execuție”, *Caragiale cel din urmă ocupant fanaric sau inaderența lui la spiritul românesc* (apărută în „Cuvânt liber” din 3 august 1935). *A bon chat, bon rat*; i se cuvin unui bun motan ca Șerban Cioculescu să facă față unui adversar de talie: un bun șobolan, scriitor, altminter nu fără importanță. Esențialul marelui studiu cioculescian este consacrat respingerii tezelor lui N. Davidescu: „Abia după ce dovedește cât de neoriginale, și cât de tradiționale într-un trist înțeles, erau acuzațiile acestuia, criticul ajunge să se ocupe de ele, zdrobindu-le una câte una, cu o logică de cristal și folosind în mod stralucit exemple ilustre (Molière, La Fontaine).

Pur și simplu, la capătul demonstrației, cazul este clasat, neignorându-se nici semnalarea aspectului grav al lucrurilor: „excesele studiului, de vicioasă concepție naționalistă, nedreaptă și primejdioasă în aplicațiile ei”. La fel procedează criticul și ulterior, într-o magnific demontare a „trachomaniei”, gest grav și de înaltă valoare morală, pe care și l-a asumat în ani când în arenă: „zburda băieței deliranti” care desfiguraseră o problemă științifică.

Șerban Cioculescu s-a situat într-un fericit unghi de observație și statomnicie, încrezător în acea „selecție naturală a modalităților critice”, care operează fără greș. El rămân așa cum îl definea Mihail Sebastian (în *Eseuri, cronică memorii*, editura Minerva, 1972): „mai mult decât un martor al vieții noastre literare (...), un agent al ei, unul din acei factori de judecată și de selecție ce reprezintă conștiința vie a unei literaturi”.

Ilie CONSTANTIN

Parcursul „simpatic” – termen fără nuanțe peiorative, frecvent în prima perioadă a lui Șerban Cioculescu (1902-1988) – a voluminosului și determinantului op, din 1972, *Aspecte literare contemporane*, te invită stăruitor, dincolo de nenumărate alte considerații la obiect, la o meditație aprofundată asupra actului critic. Care este rostul criticii? Cum se explică autoritățile critice?

Prin ani, un autor de această anvergură rămâne „în preajma” cititorului său, cu atât mai mult dacă acesta este un om de litere, dar și dacă nu este așa ceva, ci doar o persoană instruită, doritoare să se îmbogățească intelectual prin revenirea la consultarea textelor cioculesciene. Comentând aici, în mod preponderent, *Aspecte literare contemporane*, marea culegere din cronicile, recenziile, foiletoanele, studiile publicate de Șerban Cioculescu între 1934 și 1947, am în memorie (și, pe unele, chiar la îndemână!) alte lucrări de seamă ale autorului: *Viața lui I. L. Caragiale*, 1940, *Istoria literaturii române moderne*, în colaborare cu Tudor Vianu și Vladimir Streinu, 1944, precum și *Caragialiana*, 1977, *Argheziana*, 1985, și altele.

Mai întâi, *cine poate fi critic?* Într-un articol din 1931, „Cuvinte preliminare”, pe care Eugen Simion l-a inclus în foarte prețioasa *Antologia criticilor români* (Editura Eminescu, 1971), Șerban Cioculescu oferă cititorului o incitantă „punere la punct”. Plecând de la o prejudecată, conform căreia critica e ușoară în comparație cu dificultățile creatorului (ba chiar că criticul nu este, în principiu decât un scriitor ratat), el răstoarnă injusta formulă:

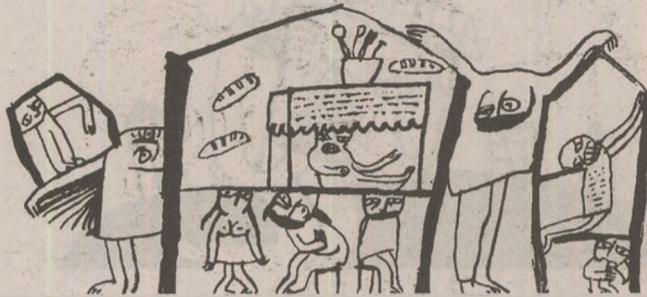
„personal, înclin a crede tocmai că astăzi orice inteligență contemporană e, virtual, capabilă de disciplină critică în sensul cel mai variat și armonios, și prin deviere numai, aptă de literatura pură (poezie, teatru, roman).”

Ca atare, „fiecare scriitor valabil e un critic care a vrut să fie altceva decât critic...” Se poate face legătura cu mult citata frază a lui Baudelaire: „*toți marii poeți devin, în mod natural, în mod fatal, critici...*” Există, totuși, o mare deosebire între critic și poet sau prozator: criticul nu se naște, el: „*devine*, adică se formează, citind, studiind, reflectând; statomnicia profesiei, permanența pasiunii literare, curiozitatea intelectuală, interzicerea evadării în literatura de imaginație mlădiază înțelegerea și sensibilitatea critică” („Cuvânt înainte”, 1943).

Sunt de acord cu toate aceste condiții ale „devenirii” criticului, în afară de autoritara interdicție a „evadării în literatura de imaginație”. Ce vrea să spună Șerban Cioculescu? Poate că, atunci când scrie critică, criticul nu trebuie să se rătăcească, plecând sau nu de la operele pe care e pe cale de a le interpreta, în „bateri de câmp” beletristice? Nu poți fugi după doi iepuri „concomitent” (cum ar fi spus Teodor Mazilu). Dar de ce oare să-i interzici criticului – ca scriitor plural – să evadeze și în poezie, în roman, în teatru, gospodărindu-și timpul și respectându-și, de fiecare dată, tipul propriu de inspirație? Iată câteva, dintre nenumărate altele posibile, contra-exemple alese la întâmplare, convingătoare: Ugo Foscolo, Sainte-Beuve, Anatole France, G. Ibrăileanu, E. Lovinescu, Iurii Tâmbanov, Mihail Sebastian, G. Călinescu, Căron, Matei Călinescu, Sartre, Julien Gracq, Virgil Ierunca, Gh. Griguru, Ion Pop...

Numeroase se arată, insistă Cioculescu, primejdiile care-l amenință pe cel ce dorește să nu abdice de la imperatiile criticii. Atât de mari și de greu evitabile încât numărul criticilor de marcă, în comparație cu cel al prozatorilor sau poezilor, este extrem de restrâns, în orice literatură. E, în primul rând, dramatica pendulare între cele două răspunsuri posibile la întrebarea: *este critica o știință sau o artă?*...

Câteva decenii mai târziu, în *Introduction à la littérature fantastique* (Editions du Seuil, 1970), Tzvetan Todorov deplasează întrebarea; în balanță sunt puse *poetica și critica*. Cercetătorul francez admite că poetica este efectiv o știință: „această cunoaștere putând fi verificată printr-o serie de proceduri”. Alta e situația criticului, misiunea lui fiind mai ambițioasă decât a poeticianului, el definește *sensul* operei: „dar rezultatul acestei activități nu se poate pretinde nici științific, nici obiectiv. Există, desigur, unele interpretări mai justificate decât altele, nici una însă nu se poate declara singura valabilă. Poetica și critica nu sunt

critică literară

umeroși autori, mai vârstnici sau mai tineri, se străduiesc din răspuși să fie originali, să-și surprindă într-un fel cititorii. Eforturile lor sunt sesizabile în vocabular (prețios ori jegos), în sintaxă (cu dislocări bine regizate), în comportament și în vestimentația purtată cu grație. La Angela Marinescu, originalitatea nu este uzată, o scenografie, o poză convenabilă, ci un constitutiv al omului și al poetului, care ajung să devină una. Socialmente, scriitoarea calcă în toate liniile posibile, tulburând tihna burghezului și caduce și jocurile de la bursa literară. Excluză mai ales de la împărțirea „prăzii” materiale ori simbolice, înalță prin vocație, ea reușește totuși să influențeze și la vedere evoluția liricii noastre, marcând-o străluciv prin volume de raftul întâi și prin atragerea atenției proprii a noilor generații de poeți. Angela Marinescu nu oferă, precum Nora Iuga, burse și călătorii altor autori și nu-i ajută (pentru că nu are posibilitatea) să traducați în limbi de largă circulație. Ea a reușit să nu altfel decât prin scris – ceva mult mai important: să impună o anumită structură de sensibilitate și o dispoziție neagră și totodată războinică, în condiții de o rădăcină până la capăt poezia, într-o epocă, copleșitoare autenticitate.

Încă: în timp ce colegii săi de generație se află în prezent în faza reeditărilor, strângându-și textele vechi în somptuoase antologii, Angela Marinescu își prelungește parcă la nesfârșit tinerețea exploziv-creativă, scriind și publicând volume noi, cot la cot cu tinerii mariști ieșiți din mantaua ei. În fine, conformismul său este și de ordin editorial: poezii bune s-au îndreptat, în ultima vreme, spre a fi titrate Cartea Românească, autoarea rămânând răsădită la Editura Vinea – unde a apărut recent, în condiții voit-austere și condiții negre, fără nici un element grafic) două plachete de versuri.

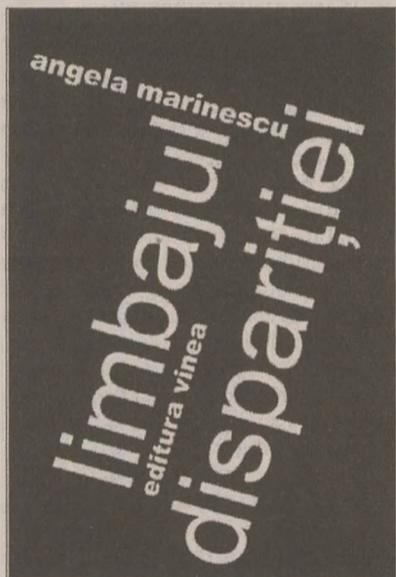
Întâmplări derizorii de sfârșit și *Limbajul dispariției* sunt definiții pentru stilul abrupt, și pentru necruțatoarea autenticitate a poeziei. Diferența dintre cele două titluri este clară, în primul rând, de maniera de abordare a materiei: în *Întâmplări derizorii de sfârșit*, înțelegerea a unor fantasme personale ce capătă formă, volum și expresie verbală. În primul rând, poemele sunt de mică întindere, autoarea intrând, condensând, mizând pe lapidaritate în limbaj. În al doilea, poemul crește semnificativ, „îmflă” prozastic și dramatic, ieșind din *sui generis* dicteu automat. Fluxul este continuu, iar lirica apare mai tulburătoare, la propriu figurat, fără filtre artistice și o autocenzură, dacă vorbim, măcar stilistică. S-a înțeles că îmi plac mai mult versurile din *Întâmplări derizorii de sfârșit*, din care voi cita două poezii diferite ca tonalitate, dar care au aceeași problematică subiacentă: „mă învârt pe un scaun de biserică/ înfipt în pământul plin de rumeguș/ al rataților/ deoarece mă aflu din greșeală/ în viață/ mă învârt până înnebunesc/ cu un șurub/ de fier/ și-mi scot scaunul/ din picior/ cu picior cu tot/ urc mi-aș scoate mințile/ din mâinile celui ce mă roagă/ decât/ atârnat/ cu capul/ în jos.” (*Mă învârt pe un scaun de biserică*); „vorbeam cu cineva despre ceață/ iar discuția devenise de o intensitate/ osimilă/ și chiar atunci când credeam că voi muri/ oprită în stropii atât de mici/ de apă/ încât nu un abur ce învăluia lumea/ dintotdeauna/ s-a răsturnat/ ca o lespede de mormânt/ și privirea mea se dezechilibră/ nu l-a mai zărit pe lazăr/ înfășurat în cearceaful uns/ de întunericul nopții creștine/ doar lumina ca gheața/ a unei zile/ nesfârșite/ de toamnă/...” (*Vorbeam cu cineva despre ceață*).

În *Limbajul dispariției*, este un antipodul neomodernismului „șazecist”, metafizic și abstract, și în opoziție netă cu „șaptezecismul” concret, livresc și calofil, versurile Angelei Marinescu creează o identitate tare, un eu liric puternic ce-și afirmă, asupra lumii, perspectiva. Este ceva masculin, omosochist în aceste pagini scuturate de rumeguș și duse la o figurație esențială. Autoarea caută să realizeze un orol energetic al cuvintelor, miezul lor viu și îl

Daniel Cristea-Enache
CARTEA ROMÂNEASCĂ

Urma vânătă

Angela Marinescu,
Întâmplări derizorii de sfârșit, Editura Vinea,
București, 2006, 50 p.;
Limbajul dispariției, Editura Vinea, București, 2006, 42 p.

face să palpate sub ochii cititorului, eliminând butaforia și *urinând*, avangardist, pe poezia oficială. În alt loc, ea se declară a fi printre „acea ce scuipă pe obiecte/ în chiar centrul obiectelor,/ ce scuipă pe poezie, pe literatură, pe artă,/ exact în centrul poeziei,/ al literaturii și al artei” (*Într-un anumit sens*). Un alt mod de a afirma valoarea negației, de a impune un *nu* plin, fecund. Poemele sunt înțesate de imagini ale corporalității, gâtul, limba, ochii, sternul, tălpile luând forme grotesce, arcimboldești, într-o frenezie rece. Capul răuțăților este și cel al poeziei: totul intră în scheme deliberat răvășite de creierul omnipotent, orgiile textuale fiind nu altfel decât mentale. Singurătatea exponențială a personajului vine din acest „absolutism” solipsist al reprezentării. Poeta se ia pe sine ca unic reper, evoluând în afara codului moral, religios, social și cultural, și trăgând, cu urechea surdă la zgomotele de afară, o aceeași dâră întunecată de artă fără artificii. Dacă alții vor să se joace cu focul, ea, cum spune, face „foc cu jocul”: „hai să nu ne mai jucăm de-a mama și/ de-a tata»/ traseul meu a fost/ un act sexual de limbaj/ întrerupt/ și numai/ în timpul/ scurt/ al dimineților reci de toamnă/ când plăcerea îmi mușca/ buzele pline și groase/ ca sfoara de pescar/ profesionist/ simțeam diferența/ atât de utilă/ dintre tine și/ ingeri” (*Hai să nu ne mai jucăm*).

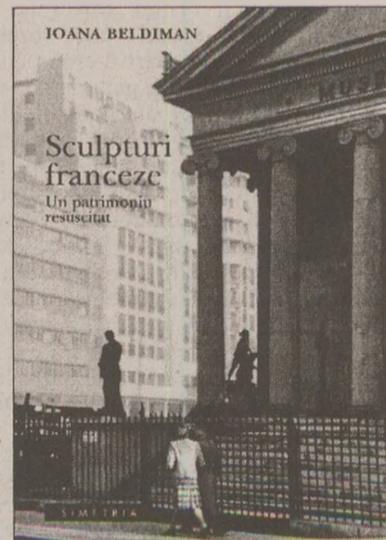
E de presupus că volumul *Limbajul dispariției* vrea să exprime, pe o treaptă și mai adâncă, această repulsie a scriitoarei față de contrafaceri. Într-o epocă a

simulacrelor și a relativismului postmodern, Angela Marinescu rămâne o poetă pentru care scrisul înseamnă (auto)mutilare. Cuvintele scrâșnesc și miroso, cântăresc greu, sunt *săpate* „pe altar”. Viața și literatura, biografia, biografia și poezia se amestecă până la indistinție, limba poetului fiind organul de carne și totodată instrumentul său de comunicare. Poemele, cum spuneam, sunt nefiltrate. Angela Marinescu utilizează aici nu doar tonul direct și brutal cu care ne-a obișnuit, ci și un registru dorit cât mai larg, fără opreliști tematice ori prozodice. Confesiunea e dezlanțuită, pe alocuri delirantă, textul venind ca un tăvălug de imagini viscerale și expresii morbide, un amestec de mirosuri, purulențe, otrăvuri. Ilustrativă este secvența finală, în care putem vedea (ca în întreaga plachetă, de altfel) o *ars poetica* extinsă, un manifest personalizat la maximum: „nimic nu mă poate face mai bună decât sunt./ un singur lucru ar putea acționa într-un asemenea sens./ ceva pe care nu-l pot numi. dacă l-aș numi./ ar trebui să renunț la bucurie și lumină./ la plăcere și la roșeața palidă de pe pielea/ degetelor de la mâini, atunci când ating ceva ce ține/ de un anumit fel de

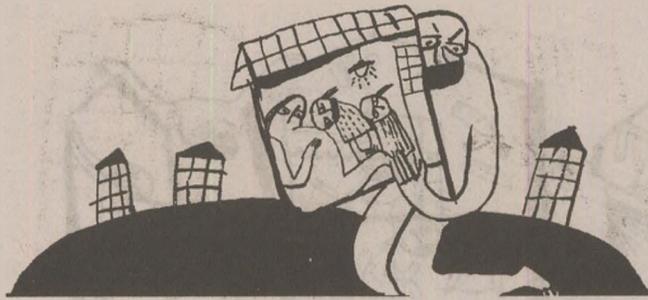
piele dar fără să fie piele./ ceea ce pot atinge este de o intimitate înfricoșătoare./ și nu îmi aparține./ nu voi da în vileag un lucru atât de bine făcut./ poate singurul ce va avea de spus ceva în timp./ sau poate singurul pe care îl pot refuza./ sau pe care îl pot face una cu pământul./ prin greață. prin smulgere./ printr-o blândețe de dinaintea sfârșitului./ prin lovire cu ciocanul. prin locuire și absorbție./ (...) sunt întâmplări ale uterului meu rafinat și toxic./ și nu pot fi mai bună./ nu am lumină am doar gât./ coapsele mele au devenit concave./ și poezia mea e un dandy cu uterul atât de negru/ încât pare albastru./ un dandy cu uterul albastru se strangulează./ urma vânătă de pe gâtul poeziei face parte din poezia lui.” (VII. *Despre cum intimitatea devine o venă prin care poți introduce drogul*).

Unele versuri de o frumusețe stranie și altele (cele dinspre final) de un gust îndoielnic stau alături, Angela Marinescu schimbând din mers centrul „discuției” și urmărind, cu o aceeași forță halucinatorie, conturul schimbător al imaginației sale. Dacă poezia ultimelor decenii prezintă, deasupra gulerășului de dantelă, o mușcătură pe gâtul alb și subțire, e limpede că nu vampirii poartă, de această dată, întreaga vină. ■

cărți primite

Ioana Beldiman, *Sculpturi franceze. Un patrimoniu resuscitat*, Editura Simetria, București, 2006

critică literară

S crisă ca și precedentele cu o remarcabilă fluentă a expresiei (de unde un anumit succes de public), „cartea a III-a” a *Memoriei ca zestre*, producția autobiografică a Ninei Cassian, cuprinde perioada 1985-2005. Textele sînt redactate în America, consemnînd ceea ce ar fi „o existență alternantă și șovăielnică, marcată de drame și de surprinzătoare izbutiri”. Transplantată la New-York, în septembrie 1985, poeta ajunge din primul moment într-un bun plasament, „în Village, un fel de Quartier Latin al New-York-ului, fieful boemei, al poezilor și al pictorilor”, cu toate că a trebuit să ceară imediat „o grămadă de reparații (uși care nu se închideau, ferestre care nu se deschideau)”. Noul orizont ce i se deschide îi îngăduie, dincolo de cochete momente de dezzechilibru („trebuie să mă port normal deși sînt anormală”), a-și tasa experiența de pînă atunci, a-și reconsidera atitudinile. Mai mult în glumă decît în serios se compară cu celebrul surghiunit tomitan: „am cel puțin trei lucruri în comun cu Ovidiu: poezia, nasul (Publius Ovidius Naso) și exilul...”. Mai mult în serios decît în glumă dă glas decepției d-sale față de România. Într-o însemnare datată 1993, declară franc: „În nici opt ani de zile, am achiziționat, aici și în Anglia, mai mult respect, recunoaștere și entuziasm decît în patruzeci de ani în România!” Așa cum altădată se considera respinsă de Partidul comunist, o *mal aimée* în raport cu acesta, acum afirmă că s-a simțit respinsă de România: „Începînd (...) de la sfîrșitul lui 1947, începutul lui 1948, situația mea de *persona non grata* a continuat, practic, pe parcursul vieții mele în România, cu unele trecătoare intermitențe”. Cum așa? Poeta a regimului comunist, la care a aderat cu un entuziasm ce nu l-a dezmințit niciodată, intrată, în pofida unor neajunsuri colaterale, minime, în lista autorilor „consacrați” ai acestuia, Nina Cassian se plînge de tratamentul la care a fost supusă în țară.

Se află totuși în chestiune „relațiile” sale cu autoritățile. Aici apar niște confuzii. Aceste „relații” cu oficialii sînt puse pe primul plan, ele constituie motivul de căpetenie al nemulțumirii poetei de țara sa, o dovadă peremptorie că cea care se declară supusă nu mai puțin decît la o „tortură morală” ținea morțiș să le facă pe plac. A fost opțiunea d-sale închiderea în cercul „relațiilor” cu pricina. Urmează o mărturie contradictorie potrivit căreia ființa „torturată” se simțea totuși foarte bine: „Și, deci, viața mea care ar fi trebuit să nu-mi priască datorită atîtor șicane, a fost, totuși, îmbătătoare prin faptul că – paradoxal – mă simțeam și mă comportam ca o ființă liberă, înregistram temperatura bucuriei în fața naturii, a artei, a creației proprii, a iubirii, a jocurilor de tot felul (*homo ludens*)”. Ceva nu e în regulă. După cum e puțin credibilă, în gelozia-i partinică, poeta care a beneficiat de avantaje la care nici nu puteau visa contemporanii ai d-sale precum Leonid Dimov sau M. Ivănescu, Radu Petrescu sau I.D. Sirbu, cînd scrie astfel: „Și, mai ales, nu puteam fi cumpărată, nu eram amplasată pe valori materiale, nu voiam privilegiu (deși cam invidiam pe acei colegi care călătoreau sau erau apreciați de «foruri...»”). „Valori materiale”, „privilegiu” pe care, oricum, le-a îngurgitat. Nu cumva starea de spirit a celei „torturate” în speță de gîndul că „forurile” nu răspund în mod corespunzător iubirii d-sale ardente față de partid e una a sațietății melancolice, a sastisirii elegiace, generate de existența cu mult mai confortabilă din toate punctele de vedere decît a numeroși confrăți, unii de prim rang literar? Nu cumva „tortura morală de diverse grade” ține mai mult de o pornire bovarică decît de realitatea unei vieți pe care, în cazul de față (n-avem încotro!), n-am putea-o fixa decît în parametri favorabili? „Și totuși am destul de frecvent o stare de «lehamite de mine»”. Sînt desigur și semnele îmbătrînirii, oboseala pielii, a oaselor... Mă copleșesc amintirile, în vis și pe trezie, cuvinte ca «perspectivă», «orizont», «viitor» mă tulbură și se tulbură... Sînt probabil nerecunoscătoare față de darurile pe care mi le face destinul”. Vorba poetei însăși: „Dar destul cu vîcărelile!”

Nina Cassian, *Memoria ca zestre, cartea a III-a, 1985-2005, Institutul Cultural Român, 2005, 216 pag.*

Gheorghe Grigurcu

SEMN DE CARTE

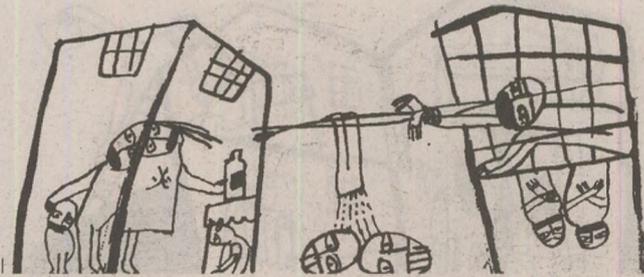
La scara 1/1

Picante ne apar confruntările Ninei Cassian, nespuse de obedientă odinioară față de regimul totalitar, cu obedienții de dată mai recentă. Întrucît nici scopul, nici mijloacele ambelor faze de slujire a partidului unic nu erau diferite (se diferențiau doar tezele partidului care a virat spre național-comunism și, firește, spre cultul impudic al altui lider), putem prezuma și aici o gelozie conținută. Înțelegem „amărăciunea” poetei în fața valului de antisemitism, pornit chiar din sinul concepției internaționaliste ce părea inebranabilă. Aici e într-adevăr o „trădare”. Totuși de ce afirmația peremptorie, neînsoțită de argumente: „A echivala Holocaustul cu Gulagul e o eroare”. Am mai spus-o și alte ori: acest izolaționism al Holocaustului, negreșit o crimă odioasă, nu e oare contraproductiv? Nu cumva e în măsură a atrage antipatia celor ce resimt genocidul roșu ca o fărâdelele la fel de monstruoasă pe scara istoriei, chiar cu mai multe victime, și a da astfel apă la moară antisemitismului? Nici un genocid n-ar putea avea un „prestigiu” mai mare în comparație cu altele, în funcție de criterii de clasă, etnice, religioase, nu-i așa?

Nu ne vom opri nici la amoralismul „devastatoarei de bărbați”, nici la comerajul „subțire”, nici la partipriurile frecvent discutabile pe care le învederează Nina Cassian. Ci vom insista mai departe pe raporturile d-sale similierotice cu Partidul, în cadrul cărora alternează (ori intră în soner impact) timpii adeviziunii pasionale și cei ai rezervei înclinate. Punctul de plecare al criticii actuale adresate comunismului e, să recunoaștem, nu o dată rezonabil, precum observația privitoare la antiintellectualismul endemic al demnitarilor comuniști, începînd cu cei din virful piramidei: „Înainte de a deveni total sufocantă – Ceaușescu de dimineața pînă seara – se mai perindau și niște seriale: *Dallas* (Saga a rechinilor capitaliști) sau *Colombo*. În legătură cu acesta din urmă, mă întrebam cum de a fost selectat (serial admirabil, de altfel) și mi-am dat următorul răspuns: asasinii erau toți intelectuali! Arhitecți, fotografi, scriitori, savanți etc. Lor li se contrapunea modestul, îmbrăcat într-un treni ponosit, aparent stingaciul detectiv care, la urmă, le venea de hac sofisticărilor, străluciților criminali! Ura lui Ceaușescu – și a Elenei – față de intelectuali se exercita în fel și chip. Dumneaei le eliminase din program pe Catrinel Oproiu, pe Carmen Dumitrescu (bineînțeles și pe mine), înlocuindu-le cu activiste grase și cu coc, neputînd sugera vreo competiție cu «savanta de renume mondial». El proferase deja ideea că între Eminescu și un om obișnuit nu e nici o deosebire”. Adevărat, pînă-n punctul în care ne putem pune cîteva întrebări. Oare în perioada Dej antiintellectualismul sistemului comunist era mai puțin manifest? Ori, dimpotrivă, și mai cumplit, lăsîndu-se cu intenționarea unui larg șir de intelectuali și cu marginalizarea brutală a altora? Cu o cenzură atroce și cu ruguri de cărți? Unde se afla pe atunci Nina Cassian? Pe o altă planetă? Cum de nu sesiza „ura față de intelectuali” a unei cîrmuirii, în ale cărei grații se străduia să intre? Cu aparentă satisfacție, poeta notează la 13 decembrie '89: „Jivkov a fost dat afară din Partid urmînd să fie «judecat pentru corupție și incompetență». I se aplică

perfect lui Ceaușescu decît că s-ar fi cuvenit adăuga: cruzimea față de popor, ura la adresa culturii, distrugerea materială și morală a unei națiuni!” Nu i se „aplică perfect și lui Gheorghiu-Dej? Nu începuse atunci, sîngeroasa zodie stalinistă, un asemenea ticălos proces? Care era poziția poetei în decursul primelor decenii comunizare a României? Și o înregistrare din 29 decembrie a aceluiași an, la fel de concertantă: „Partidul Comunist se va desființa probabil. Nici o pagubă. Tot nu mai există decît ca o forță opresoare și înfricoșătoare”. N-a fost cumva, din capul locului, acel partid „o forță opresoare și înfricoșătoare”? Marele mister e că, trăind între netairică poetă, pierdută în mirobolante șederi la Castele Peleş și în extatice ședințe de nudism la Pontul Euxin, scaldată-n copioase onorarii, n-a sesizat atîta amar vreme acest tragic fapt mai mult decît evident. Ce determinat-o, Doamne, să-și schimbe opiniile cu atît scandalosă întîrziere? Iar – circumstanță agravantă orbirea d-sale n-a fost pasivă, ci s-a conjugat cu slaba redevota a regimului concentraționar, prin orientarea propagandistică a scrisului practicat, inclusiv în ai maximei sale terori. Cum am putea separa comportamentul d-sale de impresia de frivolitate cinică, pentru a nu rosti mai drastic? E ca și cum cineva s-ar plînge de geamul iernii în luna august și de canicula verii în luna ianuarie.

Și încă o întrebare ne stăruie în minte, în marginile lecturii, să recunoaștem, cursive, într-un fel formidabil, a unei cărți izvorîte din condeiul unei scriitoare capabile a seduce verbul așa cum ne încredințea cu sedus cohorte de bărbați. Oare d-sa și-ar putea susține în prezent o ruptură totală cu mentalitatea comunistă? Sau aceasta, dată afară, protocolar, pe ușă, revine fantomatică, pe fereastră? Mă tem ca așa stau lucrurile într-un duh defetist (postideologic), Nina Cassian recomandă „să ne dezbărăm de nesăbuita dorință să vedea coincinzînd mesajul operei cu comportarea în viață a autorului. Gogol a fost antisemit, Cehov – n-a fost. Cărțile lor sînt mari deopotrivă. Marin Preda mi s-a făcut cînda următoarea teorie (asta după ce îi reproșase niște atitudini necuvenite, în neconcordanță cu ceea ce scria): «noi cînd scriem, sîntem ca soldații sub armă. Viteji, eroici. Mizeriile noastre le lăsăm pentru civil pentru viața noastră de toate zilele...». Numai că... nu că nu avem cum separa „mesajul operei” de „comportamentul autorului”, întrucît atunci cînd discutăm despre o scriitoricească ne referim la comportarea autorului operă, la pingărirea cuvîntului. Asta se face a nu înțelegi ce ce doresc a mușamaliza chestiunea. Asemenea unor prestidigitatori, defensorii compromisului și compromisiilor vor să creeze iluzia că obiectul dezbaterii a dispărut. Mica „teorie” a de-atîtea ori oportunistului Marin Preda e intenționată. Preda (creator important, nimeni de zis, deși dramatic inegal) a fost departe de a se compozi în scrisul său ca un „soldat sub armă”, ca un „vitej” în apărarea principiilor democratice, a drepturilor creatorului de-a se raporta în mod onest la realitate, ca și propria sa conștiință, alunebind tot mai mult (vezi studiul relevant al lui George Geacăr, dar și o sumă de analize critice anterioare) pe toboganul compromisului cu „linia” mereu schimbătoare a partidului, al cărui „soldat” a dorit și a fost. Ca și Nina Cassian. E drept: „Viața trece, opera rămîne”. Dar rămîne și amprenta vieții pe pasta operei, ca o inalienabilă caracteristică a celei în urmă. O altă declarație simptomească a Ninei Cassian: „Dureros e că, pentru a lovi în mine, se comit și atît nedreptăți ca aceea privindu-l pe Crohmălniceanu și pe cărui merite în calitate de critic, istoric literar și profesor depășesc cu mult articolele scrise în vremea dogmatismului. Așa să fie? E limpede că centrul de greutate al activității lui Ov. S. Crohmălniceanu se plasează în perioada „realismului socialist”, cînd a fost vioara întîia a mistificațiilor și execuțiilor, după „liberalizarea” din jurul lui 1989 revenindu-i un rol secund, deoarece prim-planul a fost ocupat, după cum prea bine știm, de alți critici, istorici literari, profesori. În sfîrșit o consemnare stupefiantă poetei ce-ar dori să ni se înfățișeze „purificată”, ca soi de Albă ca Zăpada a pocăinței: „Am ascultat o casă cu aceea nefericită Piață a Universității și cu cîntece «mai bine huligani decît activiști, mai bine morți de comuniști» care, cumva, îmi aduce aminte de cenacul Flacăra al lui Păunescu”. Ce-ar mai fi de adăugat? ■

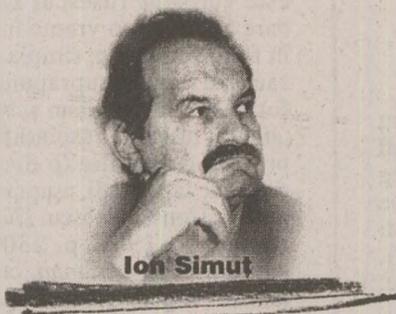
critică literară

Jean Nouzille, un istoric francez din vechea generație, participant la războaiele din Indochina și Algeria; preocupat de istoria Europei Centrale și de Sud-Est; devenit în ultimii ani președinte al Comitetului European de Istorie și Strategie Balcanice), ne oferă serviciul de a publica o istorie a Basarabiei de la origini până în prezentul foarte apropiat, apărută inițial în 2004 și tradusă prompt în 2005 la Editura Prut Internațional la Chișinău. Volumul *Moldova. Istoria tragică a unei regiuni europene* realizează mai mult decât o simplă lucrare în domeniu (pentru occidentalii mai puțin informați), în punct de vedere detașat, neimplicat afectiv, exterior, obiectiv, sprijinit pe o enormă bibliografie istorică (numai alfabetica a surselor bibliografice ocupă 30 de pagini), adresată pentru o interpretare de strategie politică internațională. Ediția istorică firească este dublată de inteligența analizei literare de actualitate, adusă până la evenimentele din iunie 2004. Evident că problemele de istorie veche și modernă le putem cunoaște din surse mai autorizate (din cărțile de N. Iorga, Ion Nistor etc.), după cum problemele literare recente au fost receptate cu interes din presa anilor

1990-2005 sau din analize specializate ca acelea ale lui Valeriu Ciobanu sau Vasile Gârneț. Dar o carte care să abordeze toate aceste probleme la un loc, de la „Originea și evoluția principatului Moldovei” (așa se intitulează primul capitol al sintezei lui Jean Nouzille) până la situația politică a Republicii Moldova după 1990 nu am avut ocazia să o citesc până acum. Nu sunt nici istoric, nici analist politic, dar îmi îngădui câteva reflecții despre acest subiect, Basarabia, care mă preocupă, în mod special, din punct de vedere cultural. Jean Nouzille nu insistă asupra acestui aspect (aceasta mi se pare una dintre lacune), dar poți deduce consecințele din detaliile numeroase pe care le oferă despre politica lingvistică sovietică și aplicațiile ei. Este în inventarea limbii moldovenești, ceea ce a avut drept consecință crearea iluziei și a orgoliului naționalist-regionalist că există o independență deplină față de cultura ultimei basarabene de matcă largă a culturii românești. Acest separatism a fost impus de imperiul rus sau sovietic, încă când nu a fost de ajuns să fie indus într-un mod sistematic ideologic. Am impresia însă că e o blasfemie să vorbim de subtilitate atunci când ne referim la rusificarea Basarabiei, realizată cu metodele cele mai brutale (anexare forțată, războaie, dictatură, închisori, deportări, poliție politică, interdicții de comunicare), atât în secolul de aur al țarismului (1812-1918), cât și în perioada sovietică (1940-1941, 1944-1990).

Moldovenii de dincolo de Prut, cei buni cunoscători ai istoriei, nu agreează să fie numiți basarabeni. Denumirea Basarabia a fost dată/oficializată pentru regiunea dintre Prut și Nistru de ruși în urma anexării din 1812, ca provincie unitate administrativă a imperiului țarist. Ea zește repulsia, fiind considerată de două ori otrăvită: întâi, pentru că fusese atribuită de ruși în urma unei ocupații, uzurpând vechea denumire de Moldova; a doua oară, pentru că astăzi lipsește dintre granițele Republicii Moldova cea mai mare parte din teritoriul de sud, de la râle Dunării și cu ieșire la Marea Neagră, care se numesc regiuni Basarabiei, derivat de la numele lui Mircea cel Bătrân, neam de Basarabi, domn al Țării Românești, care extinsese la sfârșitul secolului al XIV-lea până acolo „țara”, până în Bugeac. Deci, e un „cinism” (involuntar) să vehiculăm astăzi toponimul Basarabia (în loc de Republica Moldova), pentru că amintește ocupația rusească din secolul al XIX-lea și faptul la fel de dureros că spațiul Basarabiei originare, din secolul al XIV-lea, nu mai aparține azi Republicii Moldova. Basarabia nu mai există astăzi, geografic sau cultural, în nici una din cele două opțiuni istorice posibile. Pe de altă parte, avem și noi, din România de azi, moldovenii noștri, în spațiul de dincoace de Prut, așa încât denumirea de Moldova ne este în continuare ocupată. Cealaltă Moldovă, de dincolo de Prut, uitată de multă vreme înstrăinată, absentă din reprezentările noastre curente, de până în 1990, aproape interzisă oficial, trebuie să o denumim altfel. De aceea, preferăm să o numim, cu toată ingratitudea pe care nu o conștientizăm suficient, Basarabia, pentru a o diferenția de Moldova așezată, aceea cu care ne-am obișnuit. „Basarabia” nu e o denumire convenabilă pentru cei de dincolo de Prut și nici foarte justă istoricește, când este actualizată).

„Moldova” ne creează nouă, celor din România actuală, confuzii de reprezentare. Jean Nouzille tranșează această dilemă (o chestiune banală, în fond, dar delicată), adoptând o soluție simplă: Moldova Orientală (adică Moldova dintre Prut și Nistru) și Moldova Occidentală (Moldova de dincoace de Prut). Printr-o simplă distincție geografică, problema este într-un fel rezolvată conceptual. Ea acoperă o tragedie profundă, care înseamnă atât sciziunea teritorială a Moldovei istorice, împărțită în două jumătăți cu destine diferite, cât și, cum bine se știe, separarea politică și culturală de spațiul românesc – e adevărat, nu totală, nu definitivă, ci parțială și cu intermitențe. Discontinuitățile nu pot fi resimțite însă decât ca niște traume, cu consecințe spirituale extrem de complicate, niciodată vindecate.

Traumele Moldovei Orientale

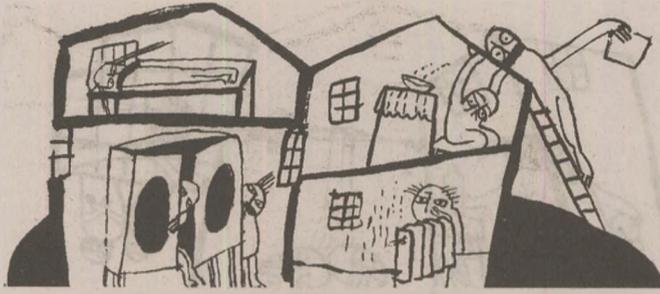
Jean Nouzille, Moldova. Istoria tragică a unei regiuni europene, Editura Prut Internațional, Chișinău, 2005, 372 p.

Istoria Moldovei Orientale e un șir nesfârșit de agresiuni și rupturi, pe toate planurile (societate, regim politic, diplomație, ezitare între Est și Vest, cu opțiuni alternative, cu efecte asupra mentalității și asupra culturii). Traumele succesive înseamnă, la început, disputele expansioniste dintre Ungaria și Polonia, răsfrânte asupra Moldovei întregi, aflată în spațiul ei cel mai extins pe timpul lui Ștefan cel Mare (1457-1504), recunoscut de papă ca „Atlet al lui Cristos”. Ofensiva Imperiului Otoman obligă țara Moldovei la vasalitate și tribut. Rivalitatea dintre Imperiul Habsburgic și Rusia, conflictul lor cu Imperiul Otoman conduc la dezmembrarea Moldovei. Urmare a războiului ruso-turc din 1806-1812, Moldova Orientală este anexată Rusiei sub numele de Basarabia. Nu intenționez să povestesc evenimentele, conflictele și schimbările politice din istoria medievală și premodernă a Moldovei. Jean Nouzille le rezumă foarte bine și le comentează inteligent. Am impresia că faptele din vechime sunt mai bine cunoscute românilor (foștilor elevi, care au învățat o istorie ciuntită, cenzurată și falsificată) decât istoria mai recentă a Moldovei Orientale. Ce s-a întâmplat cu Moldova Sovietică și poate chiar cu Moldova postsovietică, aceea din 1990 încoace,

știm – probabil – mai puțin.

Moldovenii de dincolo de Prut nu au amintiri prea bune despre România. Administrația românească introdusă după 1918 a avut multe vicii. În iunie-iulie 1940, Basarabia, ca provincie a României Mari, este cedată, fără nici o rezistență, U.R.S.S. Dezamăgirea locuitorilor ei nu are cum să fi fost mică. Se formează Republica Sovietică Socialistă Federativă Moldovenească, alcătuită teritorial din ceea ce era Basarabia, în care este încorporată – puțin știu – Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească de la est de Nistru, înființată în 1924, ca avanpost al propagandei sovietice înspre Vest, în așteptarea reanexării Basarabiei. Este un episod care ar merita analizat minuțios. În laboratoarele republicii sovietice transnistrene din perioada interbelică, dirijate, bineînțeles, de la Moscova, se pregătesc limba moldovenească, literatura moldovenească, istoria moldovenilor – toate separate de limba, literatura și istoria românilor. Preparatele ideologice vor fi transferate cu prima ocazie, în iulie 1940, dincolo de Nistru. Intenția de a crea o nouă limbă și o nouă literatură va da roade. Răstimpul este acum scurt, căci la 22 iunie 1941 Ion Antonescu ordonă armatei române, aliate cu armata germană, să treacă Prutul. În intervalul 1941-1944, pe timp de război, Basarabia, devastată de un început de sovietizare (cu execuții, deportări și persecuții ce apucaseră să fie puse în practică timp de un an, din iunie 1940 până în iunie 1941), Basarabia aparține din nou României. E o lacună a cărții lui Jean Nouzille că nu ne spune mai nimic despre acest interval dramatic: nu are un paragraf despre Basarabia în anii 1941-1944. În capitolul VI, despre Republica Sovietică Socialistă Moldovenească în anii 1944-1990, autorul discută politica lingvistică, izbândă limbii moldovenești, rusificarea politică și culturală, concepția sovietică privind crearea poporului moldovean, foamea din 1946 și 1947, rezistența antisovietică în Basarabia, deportările. Jean Nouzille face comentarii politologice extrem de interesante în ultimul capitol, cel despre Republica Moldova după 1990, îndemnându-ne și pe noi la speculații și speranțe.

Din titlul cărții e de reținut accentul pus de autor pe faptul că Moldova este o „regiune europeană”. Asta înseamnă – deducem noi – că pentru Republica Moldova este mai important să facă o politică pro-europeană decât una limitată pro-românească. Orientarea salvatoare depinde de electoratul basarabean și de modul de exercitare a democrației la Chișinău. Republica Moldova se confruntă și acum cu problemele inventate pe la începutul secolului XX de Rusia sovietică și exploatare încă de Rusia postsovietică: spectrul comunist, Transnistria, limba moldovenească, federalizarea. Clasa politică persistă în ele, pentru că așa vrea Partidul Comunist din Republica Moldova, învingător în alegerile din 2001. Cea mai simplă dintre cele patru probleme este aceea a limbii moldovenești, un concept stalinist, ce-și dovedește o nocivă vitalitate. Predominanța comunistă, cea mai toxică dintre situațiile „obiective”, poate fi schimbată dacă dorește electoratul. Federalizarea trebuie refuzată categoric ca o capcană a Rusiei, care vrea această soluție de compromis, ca o favoare în locul independenței Transnistriei. Cu tratatul de bază ruso-moldovenesc din octombrie 2001, „Rusia obține, în calitate de partener strategic al guvernului de la Chișinău, dreptul exclusiv de stat garant pentru reglementarea conflictului din Transnistria” (p. 243). Tiraspolul vrea să fie egalul Chișinăului într-o federație garantată de Moscova. Din fericire, subliniază Jean Nouzille (p. 248), Voronin și Smirnov, ambii filoruși convinși, nu se suportă, primul fiind general în Ministerul de Interne al Federației Ruse, iar cel de-al doilea, general în KGB și GRU. E o competiție de puteri și orgolii, o rivalitate pe placul Moscovei, interesată să perpetueze conflictul – ceea ce înseamnă o țineră în șah a Republicii Moldova. Lucrurile sunt prea bine cunoscute. Nu și soluțiile: „Cadrul actual de negocieri în problema Transnistriei – afirma Jean Nouzille în 2004 –, care include Rusia, Ucraina și O.S.C.E., este definitiv compromis. El trebuie înlocuit cu un alt mecanism, care să includă Uniunea Europeană, NATO și Statele Unite ale Americii” (p. 250). Numai o politică de integrare europeană poate salva Republica Moldova, pentru a se imagina și pentru a se instala efectiv într-o epocă post-traumatică, de ieșire din criză, echivalentă cu o epocă post-comunistă. ■

actualitatea

Constantin Toiu

PREPELEAC

Magna Carta Apud Domine 1215 (variantă 2)

Carta Cea Mare fusese, așadar, ocazia cunoștinței mele cu celălalt, cu al doilea cerșetor, cu liber-cugetătorul reclamând și el asistența Lumii... Întâi, mă informase că, fiind coleg cu primul, cu psihologul instărit, – imi și spusese cum făcuse asta avere: nevastă-sa, bănațeană, căreia vom vedea că îi zicea Mițica, avea un frate inginer fugit mai de mult în RFG și, după Revoluție, venise în România cu bani și făcuseră afaceri frumușele; ...ceva cu ață, ace de cusut, de siguranță, cu foarfeci, cu nasturi, lenjerie, că la noi totul era brambura, iar pe Sânducu, – așa îi zicea profesorului îmbogățit, – îl puseseră cu reclama, cu scrisul, cu propaganda, vorbe goale; dar așa e-n capitalism, să te lauzi că așa și pe dincolo și că numai tu...

Din când în când, psihologul ajuns venea în vizită pe la ăstălat, căruia începusem să-i zic în gând *Diogene*, amărât cum era. Venea, cum vor să se vadă între ei, din când în când, vechii combatanți ai unor campanii glorioase, să-și depeze amintirile, cum era și cum mai e, iar Sânducu, dat dracului cum era și teatragiu, – că venea îmbrăcat dinadins în țoalele cele mai sărace – era de părere că... *nimicuța nu se schimbă, dragul meu, decât cum e mai bine să se jupoaie unii pă alții...*

Sigur, îi dădea mâna! Încolo, ...*Diogene*, care fusese profesor de *Naturale*, susținea că pomana, cerșitul sunt cele mai vechi ocupații omenești, ...ca și cealaltă, știți, – și tușise, cu înțeles. Și că, lăsând la o parte Rațiunea, asta ne și separă de tot regnul animal. Firește, ar mai fi și libertatea, dar el crede, ... adică *Diogene* crede, că ea derivă de fapt din ideea de pomană, ori invers.

Foarte interesant. Și că nu i-a dat până acum nimănui prin cap să înființeze un partid al cerșetorilor *de tot felul*, atenție... cum era al *proletarilor de pretutindeni, uniți-vă, zexe!* – și răsese complice ca de un eveniment nostim, la care aș fi participat și eu, – că ar ieși un partid puternic de tot, întrucât toată lumea cere, ... *o cerșetorie în regulă, de toate categoriile, de la miniștri și deputați care și ăștia își cer voturile!*; atâta că omul nu recunoaște până ce nu are el un interes...

Excelent. P-ormă, cioacele cu *cine dă, lui își dă...*, *aiurea, da' ține!*...

Dar ce tot citea dumnealui acolo? Și cu bărbia îi făcui un semn spre broșurica jerpelită de lângă gamelă.

A!..., exclamase el și mi-o întinse bucuros, ca un mohamedan, Coranul... Foarte frumos!, făcusem admirativ, și am citit rar, ca la tablă, la școală:

„John, prin grația lui Dumnezeu, Rege al Angliei, Lord al Irlandei, Duce de Normandia și Aquitania, Baron de Anjou, către arhiepiscopi, episcopi, conți, baroni și către toți supușii săi drept credincioși. Urările noastre”.

Îl întrebasesm pe *filo-anglez*, (că era!) ce-i plăcea dumnealui cel mai mult din nemuritoarea Biblie a democrației rasei albe, în definitiv.

Diogene luă în mână *Carta*, o răsfoi nițel, și ceti cu importanță paragraful 54:

Nimeni nu va fi arestat sau închis, dacă o femeie anunță moartea oricărei persoane, în afara soțului ei...

Ducând la piept *Magna Carta*, rostise solemn: Așa-i, nu poți să pui bază pe ele decât dacă ești pe năsălie, că autoritatea, în cazul ăsta-i sigură că de un bețiv, care te bate toată ziua, abia aștepti să scapi... așa că pe declarația asta poți să pui bază, orișicât. Excepție: Sofica lui, precizase. Excepție, care nu putea decât să-i fie consoartă...

Uitasem sfârșitul. Am citit în gând:

Data de mâna noastră, în lunca numită Runnymede, între Windsor și Staines, în a 15-a zi a lunii iunie, în al 17-lea an al domniei noastre, la 1215, noul an al domniei începând la 28 mai... ■

Sensul de bază și foarte stabil al cuvântului argotic *caraiman* este „buzunar”. Îl găsim glosat din când în când cu particularizări – de exemplu „buzunar ascuns” (*Cotidianul*, 5.02.2006) -, dar acest lucru se întâmplă mai ales pentru că „traducerea” și definirea argotismelor sunt operații adesea contextuale și imperfecte (în *Dicționarul de argou* al Ninei Croitoru Bobârnice, în 1996, se înregistrează o altă specializare semantică – „buzunarul pantalonului”, la care în ediția a doua, din 2003, se adaugă și un sens metonimic: „furt din buzunar”).

Etimologia termenului a fost explicată de mult, în mod cât se poate de convingător: este vorba de rusescul *karman* „buzunar”, care a circulat o vreme în argoul românesc în forma *caraman*; simplă adaptare fonetică, sau mai curînd suprapunere și confundare formală dintre rusism și turcismul *karaman* „negru, brunet”, răspîndit cel puțin ca nume propriu de familie (o discuție amănunțită, cu multe informații, asupra numelui se găsește în N.A. Constantinescu, *Dicționarul onomastic românesc*, 1963, p. 230). Adjectivul (și substantivul) *caraman*, cu sensul „(om sau animal) negru” a fost înregistrat de Fr. Damé, la sfîrșitul secolului al XIX-lea; îl regăsim azi, ca regionalism, în *Noul Dicționar universal al limbii române* (Editura Litera Internațional, 2006): „despre vite”, „cu părul negru”. Revenind la împrumutul din rusă, e de presupus că acesta era – chiar și contaminat cu turcismul rar - netransparent în română, așa că a fost apropiat de vorbitori de un cuvânt mult mai cunoscut: la un moment dat, s-a creat varianta *caraiman*, prin etimologie populară, prin confuzie cu toponimul, mai exact oronimul (numele de munte) *Caraiman*. Pentru mulți, termenul argotic actual e identificat cu numele muntelui (fiind de aceea și scris uneori cu inițială majusculă), chiar dacă nu se înțelege în ce ar consta legătura semantică dintre *buzunar* și *munte*, poate că tocmai absurditatea asocierii produce un efect de surpriză umoristic și expresiv. Varianta mai apropiată de etimon s-a păstrat în derivatul *caramangiu* „hoț de buzunar” (format probabil în română cu sufixul de agent de origine turcă –*giu*), paronim cu turcismul *carmangiu* (împrumutat, conform *Dicționarului explicativ*, din tc. dial. *karmanç*), înregistrat de dicționarele noastre cu sensul „măcelar”. *Carmangiu* și mai ales *carmangerie* sînt destul de frecvente în limba actuală; mai ales în terminologia profesiilor și a tehnologiilor alimentare („bucătar, cofetar, patiser, vînzător, măcelar, *carmangiu*”; „se organizează cursuri de *carmangii*” (*carmangerie* nu apare numai cu sensurile din DEX – a. „măcelărie”; b. „restaurant în care se prepară și se servesc specialități din carne” – , ci și ca termen general pentru prelucrarea produselor din carne, în sintagme de tipul: „echipamente *carmangerie*”, „spațiu producție *carmangerie*”, „produse de *carmangerie*” etc.).

În DEX, cuvîntul argotic *caraiman* nu e înregistrat, deși e unul cu oarecare tradiție. Cea mai veche atestare (în forma *caraman* și alături de *caramangiu*) pare a fi cea dintr-un articol de la începutul secolului al XX-lea: V. Scîntee, „Din viața de pușcărie”, în *Dimineața*, 21 nov. 1906. Cuvîntul apare citat în foarte multe articole și studii din anii '30, cînd circula mult în mediul argotic: „Trîntește laba în *caraiman* și scoate cuțitul” (Ciureanu 1935); printr-o extindere metonimică, apare înregistrat și cu sensul de „pungă cu bani, portofel”, adică de conținut al buzunarului:

„I-a cardit *caraimanul* și moara” (Vasili 1937; *moară* fiind o metaforă argotică pentru *ceas*). Termenul intră adesea în expresii astăzi destul de cunoscute, cu sensul „a fur din buzunarul cuiva”: *a atinge la caraima* (pe cineva), *a băga mîna în caraiman* („Gesticnarii de la Loto bagă mîna în „caraiman” *Evenimentul zilei* = EZ 1549; 1997; „șefu medicilor țărăniști baga mîna în Caraiman” *Adevărul*, 24.04.2000); apar și variații, în expresii mai puțin fixe, dar cu sens similar „Ce făcurăți, nene, ați scăpat mîna în caraiman???”; *gadianul.ro* – comentari 5.05.2006; „nu-și dau demisia nici cînd sun

Rodica Zafiu

PĂCATELE LIMBII

Caraiman

prinși cu mîna pînă la cot în «caraiman» (old.revistapresei.ro). *Caramangiu* a fost înregistrat și de Argezi, în *Poarta neagră* (1930): „E «caramangiu», definesc două pungași de buzunar” (p. 316) și a fost foarte mult folosit de E. Barbu în *Groapa*, cu un sens largit: „Toți zulitorii Bucureștiului suți, hoți de cai, trosnitori, carditori țîlhari de drumul mare, *toată crema caramangiuilor*” (1974: 269); „Cine n-a trecut pe la pușcărie nu-i *caramangiu de-adevăratalea!*” (id. 270) Familia sa lexicală e prezentă și în poezie de la M.R. Paraschivescu („cuțitar, *caramangiu*, ca un frate de spațiu”, în *Rică*) la George Astaloș („fără sfaț în caraiman”, în *Cîntec de ocnă*). De la *caramangiu* s-a format și un verb, azi învechit – *a caramangi*; furtul din buzunar fiind numit, cu un derivat al verbului *caramangeală* – „Unde să fii? în oraș după *caramangială*” (Pașca 1934). Dacă derivatele rămîn consemnate în articolele de specialitate expresiile care conțin termenul *caraiman* și se referă la furt par să fi rămas în actualitate și să fi pătruns chiar în uzul familiar – cu o circulație, totuși, destul de limitată. ■

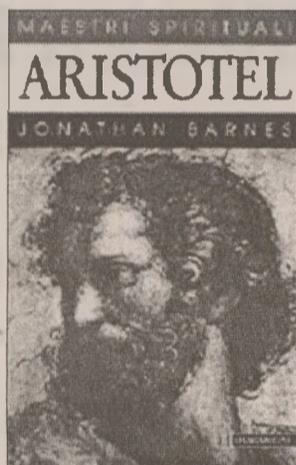

cronica ideilor

Sorin Lavric

Prejudecățile mînzului

Jonathan Barnes, *Aristotel*, traducere din engleză de Ioan-Lucian Muntean, Humanitas, 2006, 168 pag.

Mînzul s-a născut în 384 î. Cr. într-o familie înstărită din Stagira, oraș aflat în nordul Greciei, conștiința originii sale suspuse însuflându-i o aroganță constantă de care nu avea să scape toată viața.

Pe deasupra, avea apucăturile simandicoase ale unui filizon tipic, îmbrăcându-se cu o grijă vestimentară mergînd pînă la scliviseală. Purta inele pe mai multe degete și avea grijă să-și întrețină părul după ultima tăietură a modei. Confirmîndu-l *avant la lettre* pe Nietzsche, a cărui repulsie față de filosofi avea să-l facă pe neamț să scrie că gînditorii speculativi suferă în mod cronic de indigestie, mînzul acuza simptomele unei boli de nutriție din cauza căreia picioarele îi erau subțiri și în aparență neajutorate. Gracilitatea aceasta nu avea însă să-l împiedice să transforme plimbarea în ipostază privilegiată a gîndirii ambulatorii, consacînd-o în istorie sub numele de gîndire peripatetică.

Apoi, mînzul avea o fire arțăgoasă și caustică, bătoșenia sa belicoasă făcîndu-l să fie greu de suportat chiar și în ochii apropiaților. Se pare că la 17 ani i-a căzut din întîmplare în mîna dialogul *Gorgias* de Platon și, citindu-l, a lăsat dintr-o dată gospodăria și vinurile sale, plecînd la Atena și punîndu-și viața în slujba filosofiei. Întîmplarea aceasta este povestită chiar de Aristotel, atîta doar că ea este înfățișată ca și cum protagonista ar fi fost cu totul altcineva, un țaran din Corint. Forma aceasta de autobiografie în care evenimentele proprii vieții sînt puse în seama altuia nu i-a putut însă înșela pe cercetători, astăzi considerîndu-se aproape unanim că țaranul din Corint este de fapt Aristotel și nimeni altul.

La Academia platonice din Atena, Aristotel va sta 20 de ani, iubindu-și maestrul cu o dragoste statornică și necondiționată, a cărei ardoare nu avea însă să-i întunece spiritul critic sau firea caustică. Platon obișnuia să-l numească „mînzul”, și chiar dacă nu știm exact din ce motiv, cel mai probabil este pentru că firea lui arțăgoasă te ducea cu gîndul la mînji care își lovesc mamele atunci cînd ugerul lor nu are destul lapte. Iar mînzul de Aristotel

nu se sfia să respingă gîndurile lui Platon atunci cînd nu era de acord de ele. Potrivit lui Jonathan Barnes, autorul unei monografii dedicate lui Aristotel, coincidența istorică a făcut ca porecla să i se potrivească de minune, și asta măcar în privința stăruinței cu care Stagiritul, criticîndu-și peste ani maestrul, avea să-i atace acele părți din doctrină pe care le considera lipsite de temeinicie. În ochii lui, doctrinei platonice îi lipsea „laptele” unor argumentații credibile și al unor explicații bazate pe observații concrete, iar nu pe speculații făcute în aer. Ar fi însă deplasat să-l învinuim pe Aristotel de ingratitude: în filosofie poți iubi un om fără să trebuiască să-i împărtășești neapărat părerile.

În cartea *Protrepticul*, Aristotel scrie că „toți oamenii se simt ca acasă în filosofie și vor să-și petreacă timpul cu ea.” E un prilej de uimire să vezi că o fire atît de caustică și lucidă ca cea a lui Aristotel putea împărtăși o credință atît de naivă. Pesemne că ea îi fusese iscată de prejudecata filantropică a mai tuturor învățaților din acea vreme, aceea că nu poți fi cu adevărat om dacă nu faci filosofie, iar pe de altă parte, aceeași credință i se întipărise în minte grație mecanismului universal al iluzionării de sine: cînd ești posedat de o pasiune autentică ești inclinat să-i privești pe ceilalți în lumina trăirii tale, și nu poți concepe în ruptul capului că celorlaltora puțin la pasă de pasiunea ta. Iar unui om care iubește filosofia i se pare de neînțeles cum ceilalți pot trăi fără ea.

Din păcate, mînzul nu are dreptate: omul nu numai că poate trăi fără filosofie, dar astăzi s-a ajuns într-un punct al istoriei cînd societatea nu mai are deloc nevoie de filosofi. Și asta nu pentru că filosofii sînt desprinși de realitate, nu pentru că bat cîmpii cu o fandoseală doctă, și nici măcar pentru faptul că, în rarele clipe cînd izbutesc să nu fie plictisitori, paradoxurile pe care le plămuesc sînt de-a dreptul ininteligibile; nu, ci pentru simplul motiv că vor să atribuie realității o structură ce nu aparține decît minții umane. Filosofii personifică realitatea, transformînd-o în niște esențe abstracte ce țin locul zeilor din mitologie. Vorba aceasta pare banală deoarece a fost repetată de nenumărate ori de la August Comte încoace. Drama e că vorba aceasta banală e adevărată. Filosofii parcă suferă de mania clăbucilor suflați în aer cu intenția de a dovedi că aerul e făcut din clăbuci, sau, mai lămurit, aproape toți suferă de mania de a arunca asupra lumii o plasă de cuvinte cu intenția nemărturisită de a arăta că lumea este alcătuită din cuvinte. Din nefericire, lumea nu-i alcătuită din cuvinte, iar la început nu a fost cuvîntul. Dacă la început ar fi fost cuvîntul, atunci Aristotel ar fi avut dreptate: toți oamenii se simt ca acasă în filosofie.

Hegel, mult mai cu picioarele pe pămînt în această privință, avea să spună că desconsiderarea de care are parte filosofia vine tocmai din prejudecata că toți își închipuie că știu oarecum de acasă cum stau lucrurile în filosofie, înțelegînd-o de la sine, în virtutea faptului că pot face uz de niște cuvinte învățate de-a gata, asupra cărora nu au stat nici o clipă să reflecteze. Așadar, neamțul gîndește de-a-ndoaselea decît grecul. Exemplul acesta ne arată cum doi filosofi care împărtășesc aceeași viziune asupra lumii – și anume că lumea este în esența ei logos – ajung să fac afirmații contrare în privința filosofiei. De aici încolo am putea să-i lăsăm deoparte pe Aristotel și pe Hegel și să începem să facem noi înșine filosofie, despîcînd nuanțele și răsucind înțelesurile, și arătînd de pildă că cei doi nu spun ceva contrar, ci doar ceva diferit, și asta fiindcă „a te simți ca acasă în filosofie” nu e totuna cu „a ști de acasă filosofia”, ba mai mult că poți să te simți ca acasă în filosofie fără să fii de fapt acasă în ea. Dar totul nu ar fi decît o altă *façon à parler*.

Să luăm un al doilea exemplu de prejudecată aristotelică. În *Metafizica*, Aristotel spune că orice om are sădită în el dorința de a cunoaște. Prejudecata aceasta a făcut ravagii în filosofie. Sursa ei e aceeași ca în cazul celei dintîi: pomirea spontană de a atribui altora o însușire pe care numai tu o ai. Aristotel a avut într-adevăr dorința cunoașterii, ba chiar vocația

ei. Vocația i-o simți chiar și numai străbătîndu-i titlurile lucrărilor. Mînzului nu i-a scăpat nimic, de la fizică la chimie, de la botanică la zoologie, de la muzică la poezie sau de la politică la filosofie. Mînzul a rumegat tot și a ajuns armăsar, devenind întemeietorul propriu-zis al metafizicii europene.

Ei bine, ravagiile provocate de prejudecata privitoare la dorința înnăscută a omului de a cunoaște au fost produse de amănuntul psihologic că o asemenea viziune a acordat cunoașterii un statut aparte, preschimbînd-o într-o facultate superioară a cărei subtilitate nu putea fi explicată decît pe seama unui spirit tot atît de subtil. Urmarea a fost că despre cunoaștere s-au scris un munte de cărți și un ocean de tratate filosofice, toate întreținînd cultul unei facultăți mirabile și diafane, din unghiul careia celelalte facultăți umane – mîncatul, băutul, respiratul, iubitul – aveau în ele ceva grosolan, ceva impur, ceva de rang secund. Sau, mai pe șleau, ele erau decăzute și josnice, erau „cîh”, vorba lui Alexandru Dragomir, și asta pentru că erau amestecate cu materia, iar materia, se știe, era asimilată inferiorului, răului, păcatului. De acest balast material și păcătos cunoașterea reușea să scape grație purității spiritului pe care îl pune în joc, iar cei care se ocupau cu studiul cunoașterii împărtășeau ei înșiși ceva din puritatea spiritului pe care îl studiau. Se înobilau, capatau o distincție aparte în comparație cu muritorii de rînd. Se purificau. Să nu uităm că Biblia filosofiei europene se numește *Critica rațiunii pure*.

În plus, privilegierea cunoașterii în raport cu celelalte activități umane a transformat-o cu timpul nu doar într-un comportament privilegiat, ci și într-un model de înțelegere a lumii. Cu alte cuvinte, lumea a început să fie gîndită după calapodul cunoașterii. Dacă cunoașterea este un proces care se petrece după un anumit mecanism, atunci lumea are la rîndul ei același mecanism. Pe scurt, lumea este ea însăși o cunoaștere, iar cunoașterea ei e totuna cu devenirea lumii. Sau, mai simplu, devenirea lumii este cunoașterea de sine a lui Dumnezeu, iar, dacă lumea devine, este pentru că Dumnezeu, vrînd să se cunoască pe sine, nu o poate face decît așa, declanșînd devenirea lumii.

În fine, dacă cunoașterea omului are un scop, atunci lumea croită după modelul cunoașterii trebuie să aibă la rîndul ei un scop. Natura nu face nimic în zadar, totul e supus unei intenții finale. Și astfel, intrăm într-o viziune teleologică asupra lumii, o viziune sub a cărei constrîngere logică va trebui să spunem pînă la urmă care e scopul lumii. Aici fiecare alege ce crede de cuviință: apocalipsa, mîntuirea, nirvana, binele suprem sau damnarea eternă. Sau pur și simplu nimicul. ■

Radio România Cultural

Cînd vine vorba de cultură, o discuție care începe într-un fel se poate termina cu totul altfel

Ema Stere, Attila Vizauer și invitații lor celebri aduc vorba de cultură într-o întîlnire, posibil polemică

În fiecare zi de luni pînă vineri de la ora 12.00

Vorba de Cultură

vă propune mari teme mari preocupări mari obsesii ale zilelor noastre

fm

Arad 106,8 | București 101,3 | Bacău 101,8 | Bihor 105,8 | Brașov 105,8
Buzău 103,7 | Cluj 101 | Iași 103,1 | Harghita 106,8 | Oradea 96,1
P. Neamț 100,3 | Petroșani 90,6 | Sibiu 103,7 | Suceava 101,6
Timișoara 100,7 | Tulcea 105,4 | Vatra Dornei 107,7 | Zalău 105

cum un sfert de veac Nicolae Manolescu își intitula cronică despre o nouă carte a lui Eliade *Sărbătoarea povestirii* (**România literară**, nr. 31, 30 iulie 1981).

Nu numai beletristica marelui scriitor are puterea magică să ne încante și să ne tulbure, ci și memorialistica.

Regăsim aceeași desăvârșită artă literară și retrăim satisfacții asemănătoare cu prilejul lecturii recente apariții a *Jurnalului portughez*, oferită de Editura Humanitas.

Cu „cărțile pe masă” se va destrăma ideea vânturată de câțiva ani de pescuitorii în apă tulbure că „în Portugalia Eliade a fost mai legionar ca oricând”.

Nu pot să nu reproduc cuvintele celui mai important exeget american al lui Eliade, Mac Linscott Ricketts, traducătorul în limba engleză al *Jurnalului portughez*: „Vom căuta aici în van cel mai mic cuvânt, ori cea mai mică expresie antisemită, încă mai puțin cea mai mică frază ori cel mai mic paragraf”.

Autenticitatea, sinceritatea totală ne întâmpină la fiecare pas. Cu orice risc, Eliade spune ceea ce crede și gândește, chiar dacă are momente de... premoniție. La 27 august 1945, nota în *Jurnalul portughez*: „Mă paralizează sentimentul că aceste pagini ar putea cădea în mâna oricui, că vor fi interpretate cu rea-credință”.

Există câteva splendide autoportrete (iulie 1942, 10 august 1943, 14 ianuarie 1945, 25 iulie 1945), dar cel mai exact situația reală e văzută la 15 septembrie 1942:

„Tragedia vieții mele: pentru că eu am jucat pe cultură, pe opera de artă, pe creație – și toate acestea sunt zadarnice pe nivel metafizic și sunt absurde în momentul în care trăim”.

Editorii transcriu cu oarecare atenție *Jurnalul portughez*, aplicând normele ortografice în vigoare, traduc cuvintele și expresiile din spaniolă, portugheză, engleză și franceză, unifică și actualizează ortografia numelor proprii (L. Șestov, Carl Schmitt etc.).

Sunt atenți în scrierea cursivă a cuvintelor subliniate de autor, corectează tacit sau în paranteză micile neglijențe stilistice.

Pentru toate acestea le suntem recunoscători. Cele trei eseuri introductive semnate de editori (Sorin Alexandrescu, Florin Țurcanu și Mihai Zamfir) completează, explică și interpretează opera, făcând observații subtile și competente pe o tonalitate blajină sau severă (mai mult sau mai puțin îndreptățite). Se fac referințe la evenimentele epocii, geneza scrierilor, prieteni, corespondență, zbuciumul personal, tragedia familială, ideile politice, legionarism, războiul antisovietic, accesele de megalomanie etc. Nu lipsesc considerațiile privitoare la ierarhizarea judecăților de valoare a diverselor creații zămislite în perioada 1941-1945. Dar despre aceste studii ne propunem să discutăm, pe larg, altă dată.

Editarea textului a pus în dificultate pe editori. Aceștia nu au făcut cel mai mic efort pentru a ne oferi o reproducere cât de cât acceptabilă. După cum se știe, *Jurnalul portughez* nu a fost tipărit anterior. Editorii au avut la dispoziție o fotocopie a manuscrisului original aflat la Biblioteca Regenstein a Universității din Chicago.

În afara paginilor citețe – transcrise de autor cursiv și ordonat – există altele ilizibile. Numeroase cuvinte au creat „probleme”. Unele substituții nu pot fi explicate decât prin neatenția celui ce a transcris sau „cules” textul. În fond sunt câteva mărunțișuri, ce pot fi considerate greșeli de tipar: *existențial* apare *existent*, *mă trezesc* devine *mă gândesc* (p. 170): *I-ai vòit tu* e notat *I-ai creat tu* (p. 177): omiterea a 2-3 cuvinte (p. 174, 177, 228).

Falangist (din manuscris) și din ediția spaniolă (p. 113) apare în ediție românească *salazarist* (p. 216). Ciudată substituție, chiar dacă există similitudini între cei doi termeni, care nu sunt totuși identici.

Falangă - indică dicționarele – e o grupare politică și paramilitară fascistă. De unde și până unde această confuzie?

Dar... passons...

Boacânele provin din grabă și incompetență. Puțină atenție ar fi corectat eroarea.

Manuscrisul: „Cei care *nu cred* se pierd prin simplul fapt că sunt convinși că nu există o soartă post-mortem,

că nu e decât vidul cosmic, neantul”.

Deși oricine înțelege că aici e vorba de credință, verbul subliniat *nu cred* apare în volumul de la Humanitas *nu cad* (p. 218). Ce s-a întâmplat? „r”-ul alăturat lui e l-a făcut pe primul lector al manuscrisului să aibă impresia că e un *a* – și așa a rămas tipărit: *cad* în loc de *cred*. Ediția spaniolă nu... deviază: „*Los que no creen desaparecen*”...[p. 115].

„«Oltenia» ei [a Ninei] a dispărut...” citim în textul original. *Jurnalul portughez* de la Humanitas o ia razna: „*Astenia* ei a dispărut” (p. 203). Și de data aceasta ediția spaniolă nu dă greș: „Su «Oltenia» ha desaparecido” [p. 102].

În iunie 1944, la un moment dat, autorul enumeră marile probleme ale tinereții sale: magia, erotismul, castitatea.

La p. 232 ediția în culpă înlocuiește *erotismul* cu *eroismul*. Să recunoaștem că e o mică diferență între cei doi termeni, deși fonetic ei sunt diferențiați printr-o biată consoană (*t*). Joaquin Gerrigós, care cunoștea desigur „problemele și tehnicile” folosite de adolescentul Eliade (cf. *Virilitate și asceză*), nu face confuzie nici acum: „La magie, el erotismo, la castidad” [p. 127].

Probabil că mai sunt și alte inadvertențe. Eu nu am făcut decât o colajonare parțială, prin sondaj.

Cu toată gravitatea exemplului, nu trebuie să disperăm. I se poate întâmpla oricui.

Editorii noștri știau de existența versiunii spaniole a *Jurnalului portughez*, apărută în anul 2001 la Editura Kairos din Barcelona.

Dorind să realizeze o ediție cât mai aproape de perfecțiune, traducătorul, din proprie inițiativă a xeroxat textul manuscrisului și l-a trimis prin poștă în anul 2000 în România și America, rugând doi biografi ai lui Eliade să-l ajute. A purtat apoi o amplă corespondență cu destinatarii privitoare la descifrarea unor cuvinte.

În introducerea versiunii spaniole mulțumește celor ce l-au ajutat:

„*Queremos dejar constancia de nuestro agradecimiento a los biografos de Eliade, Mac Lindscott Ricketts, de E.E.U.U., y Mircea Handoca, de Rumania, por la ayuda que nos han prestado para descifrar la difícil caligrafie de Eliade.*”

Eu însumi am publicat în **România literară** (nr. 22/16-12 iunie 2001) un amplu articol despre *Jurnalul portughez*. Am precizat că sunt în posesia unei fotocopii a manuscrisului. Unul dintre îngrijitorii ediției de față m-a luat peste picior, făcându-mă „editor improvizat” (dl. Mihai Zamfir).

Cel puțin opt istorici literari sunt în posesia versiunii spaniole a cărții și au publicat în revistele din România articole pertinente despre ea în anii 2001-2003.

Dacă am fi fost consultați eu (sau ceilalți exegeți) am fi ajutat – după puterile noastre – la îmbunătățirea ediției. Cei trei distinși istorici literari nu au solicitat sprijinul nici lui Mac Ricketts, nici mie. Nu s-au adresat nici lui Joaquin Garrigós. Nici nu erau necesare eforturi financiare prea mari. D-sa se află de la 1 ianuarie 2006 în București, ca director al Institutului Spaniol din România.

Se simțea stringent nevoie de ajutorul savantului spaniol, spre a identifica paginile lipsă din manuscris.

Citim stupefiați o notă de subsol de la pagina 179 a volumului editat de Humanitas: „*Dacă nu este o eroare de numerotare, atunci paginile 132-136 ale Jurnalului lipsesc*” (n. ed.). Nu e nicio eroare, domnilor! Textul omis v-ar fi putut fi oferit de Mac Ricketts, de mine sau de Garrigós, fără să pretindem... drepturi de autor.

Iată însemnările care lipsesc din recenta ediție [și se regăsesc în traducerea spaniolă la p. 80-81]:

30 ianuarie [1943]

Când am fost astă vară la București, am luat cu mine *Poetical Works* de Shelley, în ediția lui Dowdant de la Mac Millan. Un volum legat în piele, pe care l-am cumpărat la Calcutta și care m-a întovărășit în multe din călătoriile mele. L-am luat și la Ciuc, unde i l-am împrumutat și lui Nae Ionescu, după ce i-am citit o dată fragmentele mele favorite din *Epipsychidion*. Nae a plecat cu el la spitalul din Brașov, iar când a fost a doua oară trimis la Ciuc, l-a avut iar cu el. O săptămână după moartea lui, Cella Delavrancea mi l-a înapoiat.

critica

Istoria unui

„Jurnalul portughez” al lui Mircea Eliade

Pe pagina de gardă sta scris de mâna Cellei: „Mie, tu” - „Tu, mie”, 1937-1940.

Iar în *Epipsychidion* e adnotat: „ianuar 1939 (not thime: I am a part of thee). Iulie 1939, m: 1940 (Spouse! Sister! Angel! etc.). Ultima lectură el, Joi 7 martie 1940.”

Adesea, când mă gândesc la Nae, îmi amintesc splendida lui pasiune pentru Cella. Numai un g tânăru ca el putea realiza această pasiune totală, că a consumat, care poate l-a ucis. Cartea lui favorit, atunci *Tristan și Isolda*, *Epipsychidion* complet. de minune acest incendiu spiritual.

1 febr

De la Marchiza Della Rose - înfocată legionară, lucrează la un roman în englezește (căci ea e americană despre drama Legiunii – află că Vojen a fost întors în lagăr.

*

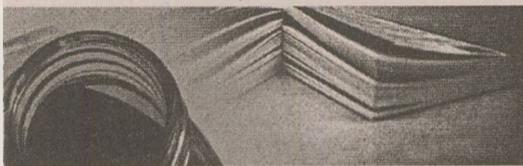
Îl văd azi pe Baronul Huene. Îmi spune că e opt. în ce privește campania din Rusia. Se pregătește astăzi în Germania o mare armată care va trebui să „lichideze” Sovietele. Să dea Dumnezeu să aibă drept.

În orice caz, Stalingradul cred că va avea rezerve morale și în Germania. Se va întâmpla același reviriment pe care l-am observat în Anglia după Dunkerque bombardarea Londrei.

Pentru mine Stalingradul mai are și o altă semnificație: mă face să înțeleg cum se va apăra Germania când va fi atacată din toate părțile.

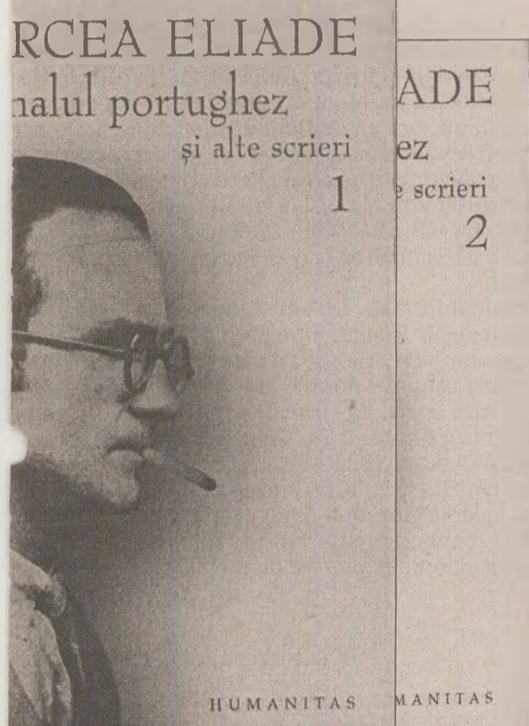
*

Azi noapte, când încercam să adorm, după ce lucras multe ore în șir la *Apocalips*, îmi dădusem seama de-abia de-acum înainte voi putea scrie un roman nou. Mi-am făgăduit ca, sub nici un motiv, nici în cea mai cumplită sărăcie, să nu mai scriu romane sub 400 pagini: și chiar sub 800-1000 pagini. Altminteri, romanul nu se poate desăvârși: cel puțin romanul, cum îl scriu eu acum. Restul sunt povestiri și nuvele și din acestea voi scrie destule, ca să mă odihnesc și ca să-mi pot plăti dacă va fi nevoie, chiria.

i ț i i l o r

pagini lipsă

3 februarie

...ou criză cumplită. Dezastrul de pe frontul rusesc
tea transforma într-o catastrofă. Pe aici se vorbește
posibilă cădere a Germaniei în cursul acestei ierni.
știenti, anglofilii se bucură. Mă gândesc că
r putea însemna anul tragic al istoriei României.
mă pot apăra decât gândindu-mă tot mai des la
Dacă după nu va fi nimic – inutilă e toată zbaterea
de azi. Iar dacă va fi – va fi destul de interesant
e facă să uiți agonia Europei”...

...câteva note de subsol din ediția spaniolă ar fi putut
orificate. Nu atât cele despre personaje și
și românești care informează cititorul spaniol,
rințele citate din *Jurnalul inedit* al lui Eliade, în
și relație cu *Jurnalul portughez* (p. 98 și 242 din
nea spaniolă).

...resantă - pentru relațiile dintre Mircea și Nina
tarea de către editorul spaniol a unui fragment
icolul Gizei Tătărașcu, apărut în „Vatra” nr. 6-
) (pp. 210-211).

...l ce-au proiectat aceste volume au avut fericita
ație de a prezenta cititorului întreaga perioadă
ută de Eliade în Portugalia (10 februarie 1941-
mbrie 1945).

...fel primul volum mai cuprinde: *Jurnalul romanului
nouă* (1940-1942), *Correspondența* și *Rapoartele
ratice*, iar cel de-al doilea studiile istorice [*Salazar
luția din Portugalia* și *Români latinii Orientului*],
le și interviuri, precum și lucrările beletristice
ni și pietre și *Un om mare*).

...felul acesta ni se oferă o imagine exhaustivă
omului și operei.

...ru a nu da naștere la confuzii era însă absolut
ir să se fi precizat sursa de unde au fost preluate
e. Lucrul acesta este specificat doar la secțiunea
(p. 446-511, vol. I). O regulă elementară a oricărei
- de oricând și de oriunde este călcată în picioare.
- înțelegem sensul reproducerii scrisorilor din
Ele nu au absolut nici o legătură cu perioada
gheză. În aceste texte (către familie, Corneliu
ivanu, Ion Petrovici, Al. Rosetti) nu există nici

cea mai mică aluzie la tema de bază a cărții: Portugalia.

Trebuie să precizez și câteva inexactități de istorie literară.

Articolele publicate de Eliade în revistele portugheze nu sunt inedite în limba română. Ele au apărut în „Vremea”, „Jurnalul literar”, „Revista de istorie și teorie literară”, „Manuscriptum” etc. Cele trei volume ale *Bibliografiei* pot dezlega „misterul” (cu condiția ca să fie consultate!). *Oameni și pietre* nu e „aproape intruabilă astăzi” (p. II). Dactilograma și fotocopia manuscrisului mi-au fost dăruite de autor. Am publicat piesa, mai întâi în „Revista de istorie și teorie literară” (nr. 4, octombrie-dec. 1985 și nr. 1, ian.-martie 1986) și apoi în volum, într-un tiraj de masă: *Coloana nesfârșită*, Ed. Minerva, 1996, pp. 77-109.

Salazar și revoluția din Portugalia a fost publicată prima oară în 1942, în Editura Gorjan și apoi în alte câteva reeditări.

Români latinii Orientului a fost tradusă din franceză în limba română în 1992.

Și *Jurnalul romanului Viața nouă* l-am publicat la sfârșitul cărții *Viața nouă* (Editura Jurnalul literar, 1999).

Culmea e că și „secțiunea *Rapoarte diplomatice* este extrasă din volumul *Europa, Asia, America, Correspondență A-H*, Editura Humanitas, 1999, pp. 181-189. Este omis numele subsecretarului de stat la Ministerul Afacerilor Externe (Alexandru Constant) și ziua emiterii... raportului diplomatic: Lisabona, 5 martie, 1941. Nu înțeleg de ce? Din ce cauză nu sunt informați cititorii? Aceste texte au apărut doar la Editura Humanitas!

Traducerea articolelor portugheze este în general corectă și nu avem ce-i reproșa.

Din *Eminescu – poetul rasei române* lipsesc câteva paragrafe (versuri eminesciene și scurte comentarii

la *Glossa, Venere și Madonă, Trecut-au anii, Din valurile vremii*.

Acest text a fost tradus din portugheză acum două decenii. L-am inclus în volumul *Mircea Eliade, Despre Eminescu și Hasdeu*, Ed. Junimea, 1987. Cenzura a înlocuit din titlu „rasei române” cu „neamului românesc”. Nu am competența să fac aprecieri celor două variante a transpunerii textului în românește. Trebuie însă să subliniez un alt aspect, deosebit de grav, menționat de Eliade de numeroase ori. Atunci când există pagini redactate de el în românește, nu are sens să facem traducerea lor dintr-o limbă străină. Observațiile lui Eliade sunt fără echivoc. Ele pot fi găsite cu ușurință - de câteva ori - în corespondența. Iată, de pildă, ce îi scria lui Marin Sorescu, la 26 ianuarie 1972:

„Procedul mi se pare inadmisibil: retraducerea în românește a unui text scris (și în parte publicat), în românește! Înțeleg să se fi recurs la această soluție dacă originalul s-ar fi pierdut” (*Europa, Asia, America*, volumul al III-lea, *Correspondență*, Editura Humanitas, 2004, p. 162). Și în cazul nostru *originalul există*. Cel puțin în privința articolului *Camões și Eminescu*, publicat în „Vremea”, nr. 697 din 9 mai 1943. Dacă e prea greu să ne deplasăm la Biblioteca Academiei, putem cerceta o revistă mai recentă: „Secolul XX” unde a fost reproduc (nr. 7-8-9, iulie, august, septembrie 1980). În fine, dacă nici această sursă nu poate fi consultată, dl. Mihai Zamfir poate să mi se adreseze. Am copiat textul scris de Eliade și l-am inclus în volumul editat de mine în 1987, la care m-am mai referit.

Spre exemplificare, prezentăm pe două coloane cele două versiuni, spre a ne convinge de marile deosebiri dintre ele:

[Textul original al lui Eliade]

Vreau să încep a fixa
nu-mi propun să caut
apropiind numele
e destul de greu
expresii similare
excesiv de nelămurită
S. Juan de la Cruz
prea rigidă
nu se referă la realități

numaidecât
limpezi
multiplicitatea posibilităților
calificative
simplicitate
să împruțineze
mal entendu
dragoste de tot ce e clar
contemplare
mai bine zis
se întâlnește
forțele psihice
aride
geniul lui Balzac ne-silește

Ar mai putea continua șirurile deosebiri încă 5-6 pagini. N-aș fi sigur care versiune e superioară. Existând (în mod cert!) textul scris de Eliade în românește trebuie să-i acordăm întâietatea.

Editorul (și traducătorul) nostru, încheia citându-l pe Alecsandri:

„Ginta latină e regină
În a lumii ginte mari”...

Articolul lui Eliade (în „Vremea”, „Secolul XX” și în volumul *Despre Eminescu și Hasdeu*) reproduce corect:

„Latina gintă e regină
În ale lumii ginte mari”...

Lăsând la o parte inversiunea primelor două cuvinte, mai gravă mi se pare folosirea incorectă a articolului posesiv genitival a pentru *ale*. Știindu-l pe Eliade al

[Traducerea lui Mihai Zamfir]

Aș vrea să încep prin a preciza
nu voi căuta
alăturând numele
e dificil
expresii asemănătoare
mult prea vagi
Sfântul Ioan al Crucii
mult prea rigidă
nu se referă la realități
bine determinate
imediat
clare
multiplicitatea fațetelor
trăsături
simplicitate
să sărăcească
neînțelegeri
predilecție pentru claritate
contemplație
dacă vrem
vom întâlni
facultățile psihice
plictisitoare
geniul lui Balzac ne-a obligat

inceputurilor „specialist” în gafe gramaticale – constat (cu plăcere!) că a fost întrecut de traducătorul lui.

Gravele deficiențe ale ediției sunt atenuate de aparatul critic de la finalul volumului al II-lea: *Glosarul și Indicele de nume*. Corectitudinea și acribia acestei „secțiuni” contrastează strident cu neglijențele semnalate în paginile de față...

Să ne bucurăm totuși! A apărut o carte de excepție: *Jurnalul portughez*.

Observațiile noastre critice – poate prea severe! – vor spori vigilența viitorilor editori. Au mai rămas 7-8 volume inedite din perioada interbelică și suntem în pragul centenarului nașterii lui Eliade.

Mircea HANDOCA

anul francofoniei

România anului 1925

văzută de francezi

Marea Românie

Unul din elementele esențiale ale echilibrului european în opera de reconstrucție generală ce se impune de la război încoace este România, această țară care prin victoria ei și-a lărgit mult teritoriul și se mândrește cu o populație de 17 milioane de locuitori răspândiți pe 300 000 de kilometri pătrați.

Ca să vorbești cu autoritate despre această țară, care a mobilizat pentru cauza comună 800 000 de oameni – și a lăsat pe câmpurile de luptă 325 000 – ar trebui să fi străbătut în voie vechiul regat și noile teritorii... Eu nu am avut acest noroc.

[...] Farmecul Bucureștiului, în pofida strălucirii sale de capitală, a magazinelor luxoase, hotelurilor și palatelor sale este că și-a păstrat într-o măsură aerul rural. Și regăsești satul primitiv până și în împrejurimile șoselei Kiseleff, unde prințul și prințesa Calimachi mi-au rezervat într-o bună zi cea mai adorabilă și mai mișcătoare ospitalitate.

[...] Și-mi invidiez prietenul, primarul Bucureștiului, care se plânge de lipsa unor mașini moderne, pentru colaborarea pe care i-o aduc cu atâta generozitate verdeața și soarele. Când am văzut-o eu, în ultimele zile ale unui martie, verdeața abia se trezea, dar îi puteai ghici apropiata strălucire. Sau, cum a scris un profesor genevez, d. Eugène Pittard - autorul unei frumoase cărți *La Roumanie* – iată orașul grădină prin excelență unde, alături de palatele sale oficiale sau boierești, de muzeele, de Ateneul lui, unde am avut cinstea să iau cuvântul, eu iubesc casele-i joase, ocrotite de arbori și păstrând un naiv aer țărănesc.

[...] De multe ori am observat că țările tinere, dacă prin asta înțelegem națiunile recent emancipate, formează bărbați de Stat mult mai bine înarmați cu cunoștințe decât cei din vechile State, prea încrezători în superioritatea tradițională a formației lor. Puteți afla în Franța mulți „conducători” care să-și fi dat osteneala să studieze la fața locului fie și numai Europa? De aici tot soiul de judecăți sumare, atâtea decizii pripite, uneori jignitoare și atâtea hazard în conduita afacerilor. Noi ne proiectăm asupra lumii, în loc să primim luminile ei; trăim din clișee și abstracțiuni. Nu ne cunoaștem, de obicei, nici măcar vecinii, nici Italia, nici Spania, nici Anglia. Aș dori să cred că măcar tinerii care ne vor înlocui în viața publică vor fi mai competenți decât noi spre a trasa Franței, de la care întreaga lume așteaptă îndrumări, un program inspirat de o mai profundă cunoaștere a ei.

Cunosc puțini miniștri din țara mea a căror știință în materie de finanțe s-o egaleze pe aceea a d. Titulescu, care a propus tânărului Parlament român singurul program cu adevărat cuceritor și modern conceput de la război încoace. Sau câtă admirație plină de recunoștință o datorăm d. Take Ionescu pentru curajul și inteligența cu care a apărut politica Antantei.

[...] Iar pentru a fi drept, chiar dacă n-aș aminti decât spiritele directoare, câte alte nume n-ar trebui să notez. Recunoștința noastră nu trebuie să țină seamă de diviziunile dintre partide, care nu-i privesc decât pe români. E posibil să stai de vorbă cu d. Ion Brătianu fără să fi izbit de informația și cultura lui? Iar dacă am putut, ca în numai câteva zile, să fiu atât de interesat de problemele românești, să le discern importanța, o datorez în bună măsură lămuririlor pe care, cu atâta bunăvoință, mi le-a dat regele Ferdinand, pe care indiscreta mea curiozitate nu-l plictisea, cu o precizie ce revela aplecarea unui prinț profund devotat viitorului unei patrii dublate de victorie.

[...] România are trei uriașe bogății: grâul, lemnul și petrolul. Cine posedă aceste resurse comandă destinului. Pentru a le pune în valoare va fi, desigur, nevoie, de un anume timp.

[...] E de ajuns să arunci o privire asupra hărții spre a constata că, între Franța și România, această comunitate morală, care e însoțită de interese, le impune o politică comună. Pacea în Europa, integritatea Franței, unitatea României au fost dobândite de aceeași victorie și sunt întemeiate pe aceleași tratate; dacă Rinul e frontiera libertății, Nistrul e hotarul ordinii. Franța la Apus, România la Răsărit stau de pază aceluiași ideal și acelorași drepturi.

[...] Integritatea unei asemenea țări ar trebui să fie axiomă fundamentală a aliaților dacă aceștia vor să mențină pacea. Acești doi termeni nu pot fi despartăți. Contr opiniei unor anumite medii, tratatele ce au pus cap războiului nu sunt un edificiu demontabil. Nici o par nu poate fi detașată fără ca întreg edificiul să se prăbușească. Să presupunem, spre a lua drept exemplu laturile cele amenințate ale edificiului: coridorul Dantzig-ului ocup de Germania și Basarabia de către Rusia. În virtutea jocul alianțelor și a lanțului de consecințe s-ar ajunge, inevitabil la război.

Iată-ne informați. De altfel, eram deja. România are a se teme de Franța. Între ea și noi nu poate fi vort decât de apropiere. Ea știe cu câtă dezinteresare de sine s-a aplecat asupra-i nobilul Michelet, pledând cauz națiunii sacrificate. Ea știe că a fost iubită de Lamartine și Quinet. Chemând în sânul nostru tineretul studenți și studente, unica noastră ambiție este să întretină această unitate de cultură, indispensabilă pentru a lupta contra încercărilor de tutelă germană... Reconstrucția Europei reclamă planuri solid concepute, program inteligent elaborate, impuse de logică și de viață.

Edouard HERRIO

Primarul orașului Lyo
Președintele Camerei Deputaților

...Să strângem relațiile franco-române

În care altă țară, în clipele cele mai sumbre ale războiului în timp ce știrile din izvor inamic, singurele care patrundea în România invadată și devastată, prezentau cauza Franței ca pierdută, s-ar fi putut găsi un ilustru savant care să spună celor îngrijorați de soarta țării lor: *Unde mai lumina dacă faclia se stinge*; un ilustru om de stat care să proclame că: „pentru România e mai bine să fie înfrâni alături de Franța decât victorioasă cu barbarii”; și u ilustru istoric, tare pe tinerețea lui, care să scrie: „nu pot fi vorba să mergem cu cei care ne pot aduce câștigul, nici cu cei ce vor avea ultimul cuvânt în aceasta sângeroasă încleștare, ci cu cei care întrușipează viitorul Umanității. Orice s-ar întâmpla și orice ne-ar impune nevoile momentului noi avem datoria ca, indiferent ce va fi, să rămânem, în faptă și cu sufletul, alături de cei care sunt viața și nu c cei care, în pragul cufundării, desfid întreaga lumină într-un spasm de agonie”.

Lumina pe care o răspândesc astfel de cuvinte e mai puternică decât reflexul ei. Ea izvorăște dintr-o faclie aprinsă, similară cu cea franceză și are aceeași strălucire. Sau, mai exact, Franța și România sunt o faclie cu două brațe, dintre care unul luminează Occidentul, iar celalalt Orientul.

[...] E de ajuns să aruncăm o privire pe hartă pentru a constata că între Franța și România această comuniune morală, însoțită de o comuniune de interese și de primejdie le impune o politică comună. Pacea în Europa, integritatea Franței și unitatea României au fost cucerite prin aceeași victorie și sunt întemeiate pe aceleași tratate. Rinul hotarul libertății, Nistrul cel al ordinii. Franța la Apus și România la Răsărit stau de pază aceluiași ideal și pentru aceleași drepturi.

[...] Nu începe îndoială că, instruită de adversitate, tânără noastră soră latină e mai înțeleaptă. Ea are, ca atare dreptul de a ne călăuzi în această noapte de după război, străbătută de coșmaruri și să apuce mâna oarbei noastre victorii care, înconjurată de un alai de neliniști și uitare se poticnește printre ruine. În fața acestui haos ce trebuie curățat și ordonat spre a dura templul păcii, care până acum n-a fost construit decât în nori, să dam ascultare mai tinerei noastre surori atunci când ne spune, ca în celebrul sonet al lui Sully Prudhomme: „surorilo, dacă am începe...”

SAINT - AULAIRI

Ambasador
fost ministru al Franței în Români

S puneam într-un număr trecut că, mai cu seamă între cele două războaie mondiale, în Franța s-a scris mult despre România, considerată de pe cele mai diferite poziții. Aveam în vedere marele număr de cărți apărute în edituri de prestigiu (unele existente până în ziua de astăzi) și datorate unor autori ce descopereau astfel francezilor o lume nebănuită, dar plină de atractivitate.

Însă alături de cărți – și poate chiar cu mai mult ecou în marele public – au fost numerele speciale consacrate României de reviste de mare tiraj. Ele mărturiseau un cert interes pentru tema abordată, dar și competența activitate a diplomaților români de la Paris care se pricepeau să-l stimuleze.

Am, astfel, în față un număr din *La Vie* și suplimentul „Economic și Financiar” consacrat României de *l'Illustration*, ambele din 1925.

Cel dintâi este remarcabil prin calitatea celor care l-au onorat cu semnăturile lor: Edouard Herriot, omul politic influent și cunoscut în toată lumea, ulterior de două ori prim-ministru al Franței, generalul Berthelot, comandantul Misiunii militare franceze în timpul Primului Război Mondial, diplomații Sainte Aulaire și Manneville, istoricul Jérôme Carcopino sau geograful Emmanuel de Martonne. Răspunsurile lor la ancheta: *În ce puncte e important să fie strânse relațiile franco-române?* au cuprins sugestii, desigur interesante pentru contemporanii lor, dar și pentru noi, întrucât ne ajută să înțelegem mai bine epoca la care se refereau.

Suplimentul revistei *l'Illustration* a oferit cititorilor opiniile autorizate ale unor personalități românești ale vremii asupra perspectivelor ce se deschideau în fața celor două țări în noul concert european. Alături de mesajele Reginei Maria și Regelui Ferdinand, articolele erau semnate de I. G. Duca, N. Iorga, Const. Diamandi, ministrul român la Paris, Simion Mehedinți sau Constantin Kretzulescu și mediau cititorului francez o amplă viziune asupra operei de consolidare a noii Români rezultate în urma războiului. Suplimentul mai poate, însă, suscita și interesul analiștilor de astăzi care dezbat frecvent tema incompatibilității dintre activitățile economice ale personajelor publice și acțiunile lor politice. Aceștia pot, de pildă, afla că generalul C. Coandă, o vreme prim ministru, era și președintele Consiliului de administrație al Societății „Astra - Română”; Jean Cămărășescu, și el un timp ministru, era membru în Consiliul de administrație de la „Petrol - Block”; la „Mica”, Societate anonimă română, președinte al Consiliului de administrație era pe atunci încă generalul Averescu, de trei ori prim-ministru; membru în același Consiliu era Octavian Goga; iar cu delegație de Director general funcționa I. Gigurtu, viitor prim-ministru; la „Lignitul”, Societate anonimă minieră, președinte era C.I. Brătianu ș.a.m.d.

În fine, interesant – dar sub alt aspect – este și articolul care încheia suplimentul, despre *Cartea franceză în România*. Căci autorul, anonim, ne informează că și pe atunci se vindea greu cartea, mai cu seamă cea străină, din cauza costului ei ridicat. Însă tot pe atunci, pentru a contrabalansa această situație editorii francezi au hotărât ca în calculul prețului cărților desfăcute în România să adopte... un curs de schimb inferior celui al pieții.

Ceea ce, parcă, n-ar fi de prisos nici astăzi.

Dumitru HÎNCU

anul francofoniei

[Colaborarea în afaceri]

Fără a analiza aici condițiile în care Franța și România ar putea colabora mai strâns în materie de politică generală, să vedem doar prin ce mijloace practice s-ar putea realiza ca românii să fie în mai mare măsură antrenați în afaceri cu Franța și ca francezii să sprijine mai activ România în dezvoltarea industriilor și comerțului ei, în așa fel ca, în pofida distanței, români și francezi să ajungă să se cunoască mai bine și să colaboreze în mai mare măsură.

Înainte de 1914 Franța făcea puține afaceri cu România. Francezii cunoșteau în mică măsură această țară, în pofida marelui număr de români care-și făceau studiile, își petreceau o mare parte a vieții sau veneau să se odihnească în timpul vacanțelor în Franța.

Din punct de vedere comercial și industrial, România era o colonie germană.

Și, din nefericire, ambasadorii, consulii Franței nu făceau nimic spre a reacționa împotriva acestei stări de lucruri. În 1913, un ministru al Comerțului din România se plângea de această situație, spunând că nu trecea o zi fără ca un consul al Germaniei să nu vină în biroul lui, în timp ce pe acela al Franței nu-l văzuse defel.

În timpul războiului, România a fost descoperită de mii de francezi din Corpul expediționar. Și a fost pentru ei o mare surpriză să afle că, despărțit de noi de o mare distanță și de atâtea țări, exista un popor care-i făcea să creadă că se aflau în Franța.

Ceea ce explică că după încheierea păcii, în 1919 și 1920, nu mai era loc în trenurile care duceau zilnic în România francezi dornici să se așeze în această țară sau să-și trăiască acolo viața.

Nu încapă îndoială că, dacă guvernul român ar fi facilitat acest lucru, francezii ar fi ocupat în România locul lăsat liber de germani.

Or, noi constatăm: colonia franceză e foarte mică, puține afaceri românești au capitaluri sau diriguitori francezi și, în pofida incontestabilei simpatii a românilor pentru Franța, germanii își reocupă rapid, în comerț, dacă nu încă și în industrie, locul pe care l-au avut înainte de război.

[...] E important să nu ne mai lăsăm multă vreme devansați, să facem o vastă propagandă în sânul tineretului român, să dăm studenților români, sub raportul schimbului monetar, al locuințelor etc., facilități ce sunt în interesul nostru a le acorda.

Și, în fine, ar fi în genere de dorit ca reprezentanții guvernului francez în România, consulii și ambasadorii, să nu se ocupe doar cu marea diplomație, ci și de protejarea intereselor economice ale țării noastre și să fie un sprijin lămurat și devotat pentru concetățenii noștri din România.

Prea adesea, diplomații noștri se vădesc în acest punct de o indiferență excesivă. Pe de altă parte, sunt prea des schimbați în post; din 1919 au fost, astfel, la București trei miniștri ai Franței.

Așa încât, atunci când francezii au nevoie de un demers energetic pe lângă vreo administrație românească, ei fac apel la reprezentanții Elveției sau ai Belgiei, ceea ce e realmente umilitor.

N-ar fi, desigur, deloc neimportant ca, spre a „strânge” relațiile franco-române, această situație să fie schimbată.

Camille AYMARD

Director al ziarului „La Liberté”

[„Ei, Franța e departe”]

[...] Ceea ce ar trebui făcut spre a apropia și mai mult cele două țări, și vă rog să mă iertați dacă mă exprim oarecum ca domnul de la Palisse, ar fi să reducem distanța care le desparte. Care e inutil, exagerat de mare. Am putea s-o scurtăm în așa fel ca românii să nu fie ispitiți să spună prea des: „Ei, Franța e departe”. Dar de ce, oare, trenul expres care, înainte de război avea nevoie de 48 de ore pentru a ajunge de la Paris la București, străbate astăzi aceeași distanță în aproape 3 zile? De ce avionul, care ducea scrisori și călători de la o capitală la alta în 24 de ore, îi duce astăzi la destinație într-un termen incert și mereu mai lung? Nu e cazul ca eu s-o spun, dar nu mă îndoiesc că, dacă autoritățile competente s-ar apleca asupra acestei probleme, n-ar găsi soluția la o situație realmente foarte dezagreabilă.

Distanța nu este, însă, singura stavilă care a sporit și împiedică mai mult decât altădată relațiile dintre cele două țări. Problemele monetare au o influență deplorabilă: odinioară țări bogate, atât Franța, cât și România sunt astăzi țări sărace. A fost o vreme când tinerii români din clasele avute veneau mai toți să-și termine clasele liceale în Franța; de aici, formația intelectuală integral franceză a multor oameni care conduc astăzi țara. Scăderea cursului monedei românești a făcut imposibilă șederea în Franța a unui foarte mare număr de tineri români. Dar cu toate că noi înșine nu beneficiem de finanțe prea înfloritoare, n-ar trebui să neglijăm nimic spre a ușura studenților din țara prietenă accesul în școlile noastre prin: burse, facilități de călătorie și de ședere.

[...] Cărțile și ziarele noastre ajung în mare număr în România: cutare roman se vinde acolo în 8 000 de exemplare și, dacă nu mă înșel, săptămânal 1500 de exemplare din *l'Illustration* ajung la cumpărătorii români. Dar cumpărarea de cărți sau de ziare din Franța este un privilegiu al celor bogați; pentru mulți oameni e un lux inaccesibil. Încât n-ar exista nimic mai util decât de a le da, mai ales studenților și studentelor, mijloacele de a ne citi cărțile. O strălucită scriitoare care e în același timp o mare prietenă a țării noastre, d-ra Văcărescu, a organizat la București o bibliotecă care împrumută cărți franceze; colonia franceză a înființat alta, care prosperează și se îmbogățește; în mai multe orașe românești de provincie iau ființă acum biblioteci sub auspiciile „Misiunii Universitare”. Daruri generoase în cărți și bani îngăduie acestor instituții să răspundă într-o mai mare măsură nevoilor arzătoare ale iubitorilor literaturii noastre. Dar ar trebui mai multe cărți și mai mulți bani. Căci niciodată nu vor fi de ajuns sau prea mulți.

Ușurința cu care te faci înțeleș în România vorbind franceză, prietenoasa primire de care se bucură compatrioții noștri au atras acolo mulți francezi. Nimic n-ar fi mai folositor pentru progresul relațiilor dintre cele două țări decât dezvoltarea coloniei de industriași și comercianți care ne reprezintă cu demnitate țara la București. Ei au adus acolo importante capitaluri, iar interesul României, ca și al Franței, ar fi ca aceste capitaluri să sporească, să progreseze. Dar succesul lor nu e chiar ceea ce ar trebui să fie. Se prea poate (sper că prietenii mei români mă vor ierta dacă ating aici, în câteva cuvinte, o problemă delicată) ca ei să nu fi găsit tot sprijinul de care credeau că se vor bucura. Au fost legi prea aspre și impozite prea mari pentru străini. O seamă de români par să creadă că țara lor posedă bogății uriașe, ușor accesibile, pe care prea mulți străini ar dori să pună mâna și pe care ei trebuie să le apere. Ceea ce e o eroare. Ca pretutindeni în lume și în România bogăția nu se extrage din sol decât cu prețul multor eforturi, muncă și capitaluri inteligente folosite. Exploatarea petrolului, în special, a devenit la actualele prețuri ale mâinii de lucru o aventură extrem de riscantă și costisitoare; cu 1 milion de franci nu mai poate fi plătit decât forarea unui put; [...] România e o țară nouă care va mai avea multă vreme nevoie de străini; foarte inteligenți, românii vor sfârși, desigur, spre a înțelege acest lucru și vom vedea atunci reluată dezvoltarea economică a unor regiuni bogate, al căror progres este pentru moment împiedicat sau încetinit.

Contele de MANNEVILLE

[Comunitate de gândire]

Eu socotesc că important e să strângem relațiile franco-române nu numai într-un anumit punct; aceste relații interesează toate ramurile activității celor două popoare ale noastre: economică, intelectuală, artistică... comunitatea de rasă și de gândire dintre România și Franța, sentimentele reciproce împărtășite de mai multe veacuri și, mai cu seamă, de la unirea principatelor, împrejurarea că oamenii de Stat care au reconstituit această putere sunt, mai toți, foști elevi ai Universităților noastre, că și Codul Civil român e ca, să spunem așa, copia Codului Napoleon, toate acestea alcătuiesc un mănunchi suficient de probe care dovedesc nevoia ca aceste relații să nu se limiteze la un simplu contact, ci să pătrundă în toate domeniile.

General BERTHELOT

Comandant al Misiunii Militare Franceze în România

România în 1925

La șapte ani după cel mai cumplit război pe care l-a cunoscut vreodată omenirea, Europa rânită încă își mai caută echilibrul. Instabilitate politică, instabilitate economică și financiară, instabilitate socială. Cu toate acestea anii trec, iar marile cataclisme prevăzute de niște spirite acre nu s-au produs: trăim! Statele înființate sau reînființate printr-o pace care a vrut să fie dreaptă, și despre care unii pretind că ar fi strâmbă, trăiesc, se dezvoltă, își dezvoltă rădăcini în pământul răscolit. România este una din țările pe care Franța are cel mai mare interes s-o observe.

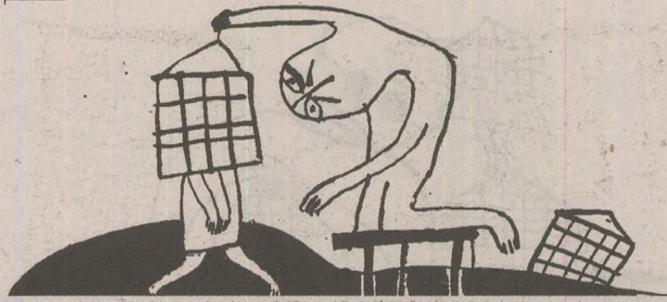
Nu e o sămânță absolut nouă care a încolțit pe ruinele marelui imperiu, precum Cehoslovacia, nici un arbore tăiat până aproape de rădăcină ce împrășca așchii mari ca Polonia; e o plantă împiedicată în creșterea ei normală și care acum se dezvoltă nestânjenită.

Mai există vreuna din creațiile atât de criticate ale Tratatelor care să fi fost atât de prost echilibrată ca România dinainte de război? Gândiți-vă la harta acestui Stat. Întinsă în arc de cerc la poalele Carpaților, o ofensivă lansată în coardă de arc a fost suficientă care să-l rupă în două. Amintiți-vă de instabilitatea economică ce rezulta din resursele exclusiv agricole și făcea că mai mulți ani de recolte îmbelșugate duceau, inevitabil, la criză, la cea dintâi scădere a prețului la grâu; de situația paradoxală a acestei țări latine, ale cărei simpatii mergeau către Franța și pe care poziția ei geografică o obliga să fie un satelit al Triplei Alianțe; de îngrijorarea prilejuită de vecinătatea milioanele de români jumătate supuși ai Rusiei și ceilalți încovoiați sub jugul maghiar, sau, în fine, la situația tragică creată de război, când trebuia făcută o alegere între cele două tabere și sacrificia fie Transilvania, fie Basarabia.

Toate acestea sunt acum amintire. România a înfaptuit minunatul vis: îi reunește aproape pe toți românii într-un stat cu o formă remarcabil de armonioasă. Nu mai e un arc ușor de frânt, e un bloc compact. E aproape un cerc, în care lungimea frontierelor e cea mai mică cu putință în raport cu suprafața; iar pe două treimi ale hotarelor curg fluvii mari ca Dunărea și Nistrul sau năvălesc valurile Mării Negre. Viața economică a noului stat promite să nu mai fie atât de strâns legată de agricultură; dacă Basarabia vine cu câmpiile-i despădurite, dar cu o minunată fertilitate, în care recoltele se leagănă cât vezi cu ochii, Transilvania are 40% păduri și doar 20% terenuri arabile, iar munții ei ascund bogății minerale necunoscute în vechea Românie: cărbuni, fier, aur și argint; înaltele-i fumale fumegă la poalele masivului Poiana Rusca, oțelăriile Reșița alcătuiesc o mare cetate industrială în mijlocul zâmbitoarelor câmpii ale Banatului, în timp ce în țara motilor răsună de veacuri târnăcoapele țăranilor căutători de aur, topitoriile moderne produc grele lingouri de metale prețioase. Din colinele transilvane izvoarele de gaze naturale țâșnesc atât de abundent la chemarea sondorilor, încât utilizarea loc completă mai e încă o problemă. Valoarea bogățiilor miniere o dublează pe aceea a petrolului care era unica șansă pe care vechea Românie o putea oferi industriei.

Pentru a aprecia ameliorările de tot felul, trebuie să fi cunoscut țara în primii ani de după război, când trenurile care plecau din București, cu ciorchini de inși agățați pe scări și pe acoperișurile vagoanelor opreau câte o jumătate de oră în fiecare stație ca să îngăduie locomotivelor să-și mai tragă sufletul; când ministrul de Interne căuta de zor sutele de prefecti de care era nevoie în noile provincii; când răscoala se profila amenințătoare, iar atentatele bolșevice și ungurești aruncau în aer liniile de cale ferată, când toată viața financiară se rezuma la împrumuturi și inflație. Iar acum se împlinesc trei ani de când am văzut primele trenuri expres circulând între București și Cluj cu orare antebelice. Titulescu a prezentat primul buget alcătuit după toate regulile, iar priceputul financiar Vintilă Brătianu a inaugurat era excedentelor. Leul nu crește mai mult decât francul, dar e stabil. Legea tocmai votată unifică administrația provinciilor și în cele mai depărtate prefecturi pot fi aflate autorități demne de rolul lor. [...] E cu adevărat o Românie nouă, care va ieși din criza europeană prelungită de dificultățile instaurării păcii după ravagiile războiului.

Emmanuel de MARTONNE

L i t e r a t u r ă

Literatura română și comunismul

Ana Selejan, care, în urma unei activități de cercetare prodigioase, a publicat o serie de volume despre *Literatura în totalitarism* (1992-1998), reeditează acum alte două remarcabile studii, într-un masiv tom de 500 de pagini (cu literă mică) *Trădarea intelectualilor* (1992) și *Reeducare și prigoană* (1993). Ne aflăm în fața unei minuțioase istorii a ideologizării culturii și, în special, a literaturii române din perioada 1944-1948, a influenței tot mai mari a directivelor P.C.R. prin politrucii săi cei mai înverșunați, care au exercitat o adevărată teroare pentru impunerea dogmatismului critic, a realismului socialist și pentru eliminarea sau denaturarea celor mai înalte valori ale literaturii române clasice și ale celei interbelice. Ana Selejan a consultat peste 40 de periodice care s-au implicat în dezbaterile culturale. Vasta materie este foarte bine sistematizată, autoarea lucrează cu documentele pe masă, nu o dată lăsându-le să vorbească singure. Comentariul ne apare ca al unui ghid extrem de informat, abținându-se în genere de la atitudini polemice și afirmându-și opinia personală în spiritul obiectivității numai atunci când consideră strict necesar. Ana Selejan alcătuieste și ne oferă o amplă antologie de articole integrale sau fragmentare profund semnificative. Cu minime excepții, ele n-au fost editate niciodată în volume. Pentru cei de vârsta mea, care, din păcate, am traversat epoca, cele două volume reprezintă o întunecată rememorare, pentru tineri însă ele înfățișează o istorie ce trebuie neapărat cercetată spre a cunoaște direct cum a fost distrusă, mistificată o bună bucată de vreme întreaga cultură română, în timpul sângeroasei dictaturi a „proletariatului”, mai exact, a partidului comunist. Ana Selejan se ocupă aici de perioada 1944-1948, cum spuneam, adică de începutul orientării dogmatice și proletcultive, care va culmina în anii '50, instăpânindu-se cel puțin un deceniu după aceea, „obsedantul deceniu”.

Să începem cu *Trădarea intelectualilor*.

Autoarea simte nevoia să prezinte mai întâi atmosfera politică imediat după 23 august 1944, când se manifesta, în cercuri destul de largi, admirație față de Armata Roșie, întrucât statele din sud-estul Europei, deci și România, ar fi ajuns la independență și libertate, numai datorită sacrificiului U.R.S.S. Cât de autentică și de mare va fi acea „libertate” se va vedea foarte curând. Pentru toate partidele politice, inclusiv P.N., se impunea curățirea terenului de foștii lideri de opinie, de marile personalități, calificate fără nici o distincție ca „profasciste”. Se pomește acum o acerbă „vânătoare de vrăjitoare”, cum își intitulează în mod inspirat Ana Selejan primul capitol al cărții. Ea ajunge la concluzii bine întemeiate că „demascările, demolările erau considerate condiții *sine qua non* ale progresului cultural”. Aceasta presupunea – continuă autoarea – „epurări” în presă, universitate, în Societatea Scriitorilor Români, în teatru, să adăugăm, în Academie. Ele erau adesea urmate de arestări sau de interdicții civile, cum s-a întâmplat în nenumărate cazuri. Ana Selejan face precizarea, foarte importantă, că „vânătoarea de vrăjitoare” n-a ținut seama de prestigiul sau valoarea literară a operei, nici de vârsta autorului. Singurul criteriu operant era colaborarea cu fosta dictatură „legionar-hitleristă” și chiar cu cea carlistă.

Demascările în cultură au început – azi nu ne vine a crede – în *Dreptatea*, oficiosul P.N., secondată cam în același timp de comunistă *România liberă* și de *Tribuna poporului*, condusă de G. Călinescu. În ziarul țărăniștilor se inaugurează o rubrică, „Pema cu ace”, unde foarte activ și virulent era tânărul gazetar Oscar Lemnaru, autor fără operă. El clama inchizitorial: „Vor veni să dea socoteala” cei care au servit vechiul regim. Primii vizați erau C. Noica și Emil Cioran, acesta din urmă acuzat și de Mihnea Gheorghiu în *România liberă*. Titlularul „Pernei cu ace” îi denunță pe foștii legionari Mircea Eliade, Paul Sterian, Horia Stamatu, Arșavir Acterian. Autorul lui *Maitreyi* ar fi reprezentat în străinătate „hitlerismul românesc”, afirmație inexactă, cum reiese din *Jurnalul* scriitorului și mai cu seamă din recent publicatul *Jurnal portughez*. Un alt creator, chemat „să dea seama” va fi Ion Barbu, care ar fi patrat pe stradă înarmat „cu unul, două sau chiar mai multe pistoale”. E adevărat, poetul îmbrăcase cămașa verde, însă autorul, de astă dată anonim (probabil, tot O. Lemnaru) al notei demascatoare ajunge să-l proiecteze pe cel acuzat în pură fabulație.

Campania demolatoare, ne informează Ana Selejan, continuă în *Dreptatea* nu numai prin pana unor gazetărași, ca și necunoscuți, dar și prin articole semnate de nume prestigioase, ca N. Carandino, însuși directorul publicației. El îndreaptă un adevărat rechizitoriu contra lui Liviu Rebreanu, căruia – rămânem stupefiați! – nu i se recunoaște niciun merit și nicio valoare. E numit, fără ezitare *trădător*. „Apostol Bologa (recte scriitorul) în loc să se spânzure, a intrat în Gestapo”. O fi fost Rebreanu filogerman, dar hitlerist nu a fost și nici legionar. Prezența lui ca director al revistei *Viața* a fost mai mult formală, iar ca director al Teatrului Național, în plin război, ignorând legile rasiale, a aprobat înființarea teatrului evreiesc din București. Rebreanu, membru al Gestapo! Ce va fi zis șeful politic al lui N. Carandino, Iuliu Maniu, care era un mare admirator al autorului lui *Ion* (il numise director al Educației poporului, când fusese la guvernare)? Târziu, în memorii, după ce ieșise din închisoare în urma procesului de la Tămădău, intentat de puterea comunistă fruntașilor țărăniști, prea asprul inchizitor de la *Dreptatea* va realiza unul dintre cele mai reușite și elogioase portrete ale lui Rebreanu. Să fi fost o reparație tardivă a calomniosului și imundului articol din 1944?

Un alt acuzator, Ion Călugăru, așternea pe hârtie o altă enormitate: „Liviu Rebreanu n-a fost un geniu, iar cărțile scrise de el nu ating nici pe departe valoarea unui Mihail Șolohov”. Slugărnicia și filovietismul începeau să întunece mințile multora.

La Societatea Scriitorilor Români, sunt excluși, printre alții, Ion Petrovici, ministrul educației naționale în guvernul Antonescu, Ion Barbu, care a purtat cămașa verde (de astă dată, fără pistoale), Dan Botta, „pronazist cunoscut”, marele clasicist N. I. Herescu, fost președinte al S.S.R., pentru „activitate prolegionară”. După cum se observă, nu conta valoarea operei. Devenită foarte activă politic, S.S.R. este printre primele organizații culturale, ne comunică mereu avizata Ana Selejan, care aderă la Frontul Național Democrat

(F. N. D.), condus de comuniști.

Au loc în această perioadă tulbură, de „tranzitie”, o serie de „campanii”, inițiate, bineînțeles, de către ideologii P. C. R. care puneau în evidență idei și aspecte, „obiective”, care au dominat presa timpului, ca „literatura pentru mase” (1944-1945), literatura „turnului de fildeș” (1945-1946), „trădarea intelectualilor” (1946), lupta contra „crizistilor” (1946-1947), contra decadentismului și a altor isme (1947-1948). Se discuta acum cu insistență despre scriitorul ca *luptător social*, G. Călinescu susținând, nu știu cât de convins, mai degrabă, demagogic, inferioritatea intelectualului, cerea „ajutor muncitoresc” (!) El trebuia să „adere”, să aibă o clară opțiune politică, potrivit concepției lui Lenin: „Cine nu e cu noi e împotriva noastră”. Nu era loc de nuanțe. De aici și „trădarea intelectualilor”, idee înțeleasă nu în accepțiunea lui Julien Benda, cum bine observă Ana Selejan, ci exact invers. „Trădători” nu erau scriitorii care se implicau în politică (M. Sadoveanu, G. Călinescu), ci aceia care nu se implicau (în politica P.C.R.).

Un capitol, intitulat iarăși inspirat, este *Asediul „tumulului de fildeș”*, sintagmă desemnând „neparticiparea poetică la problemele majore ale timpului”. Tendința izolării în creația artistică pentru inițiată era echivalentă cu modernismul, atât de anatimizat de fanaticii proletcultiști. Refuzul angajării însemna un refuz de orientare ideologică.

Modelul cultural era firește cel sovietic. Politrucii simțeau din ce în ce mai mult nevoia unei critici marxist-leniniste, adică, prin excelență, ideologică. Acum, se afirmă zgomotos și amenințător, notează Ana Selejan, destructiv în privința literaturii române clasice și mai ales a celei interbelice: Ion Vitner, Nicolae Moraru, Sorin Toma, Ov. S. Crohmălniceanu, Paul Georgescu, Mihail Novicov ș.a.

Autoarea cărții urmărește polemica acerbă dintre „cele două tabere”, de o parte, *Dreptatea*, de alta, *Scânteia*, dintre Comeliu Coposu și Zaharia Stancu. Pozițiile opuse cunoscute, independența artistului vs. angajarea lui politică sunt ireconciliabile. Din acest moment apare termenul (sintagma) de *criză a culturii românești*, care va genera o nouă polemă de răsunet. Dezbaterile încep în toamna lui 1946, deschisă de Virgil Ierunca. El vorbea în numele „purității culturii, a libertății și demnității actului artistic” (s. m.). Ideologia P.C.R. au numit fenomenul „crizism”, iar pe susținătorii lui „crizisti”. Ei, activiștii, negau criza, „crizele, ziceau în spirit de partid, sunt specifice numai capitalismului”.

Opinieii lui Virgil Ierunca i se alătură T. Teodorescu-Braniște, în ziarul căruia, *Jurnalul de dimineață*, s-a desfășurat ofensiva crizistilor (1946-1947). Un alt partizan al conceptului de criza culturii a fost Ion Caraion, publicând în *Scânteia tineretului* una dintre cele mai importante intervenții din cadrul dezbaterii. El afirma, în consens cu Virgil Ierunca, un adevăr fundamental: „*Criza culturii este criza libertății de creație.*” „*Iar pentru a fi salvați oamenii culturii, trebuie salvată libertatea lor.*” (s.m.)

De aceeași parte a baricadei se situează *Dreptatea*, pronunțându-se categoric împotriva dirijismului, a intenției de a impune literaturii un *sens unic*, idee promovată de Miron Rađu Paraschivescu, un mai vechi ideolog al partidului. În oficiosul țărănist calitatea argumentelor crește prin contribuțiile substanțiale ale lui Șerban Cioculescu și Vladimir Streinu, amândoi pledând convingător în apărarea libertății de gândire și inspirație a artistului. Ei sunt combătuți de Ion Vitner, Paul Cornea, Ov. S. Crohmălniceanu, manipulând aceleași lozinci binecunoscute despre angajare politică (alături de comuniști) a scriitorului. Anticrizistii, precum Grigore Preoteasa, Traian Șelmaru îi numesc pe susținătorii crizei culturale „ideologi burghezi”. Bineînțeles că aceștia vor fi învinși prin tot felul de constrângeri (cenzura, nerepartizarea cotei de hârtie, pușcări) de către partizanii „sensului unic”, nu alții decât reprezentanții cei mai fideli ai leninistei „literaturi de partid”, care merg de aici încolo „din victorie în victorie”.

„Trădarea intelectualilor” va fi aspru sancționată prin excluderea temporară sau definitivă din literatură (cazul Arghezi, cazul Blaga), prin hărțuiri și presiuni de a-i „convinge” (Camil Petrescu), în ultimă instanță, prin închisoare (cazurile V. Voiculescu, C. Noica, Vladimir Streinu și mai tânărul Dinu Pillat).

AI. SÂNDULESCU

(va urma)

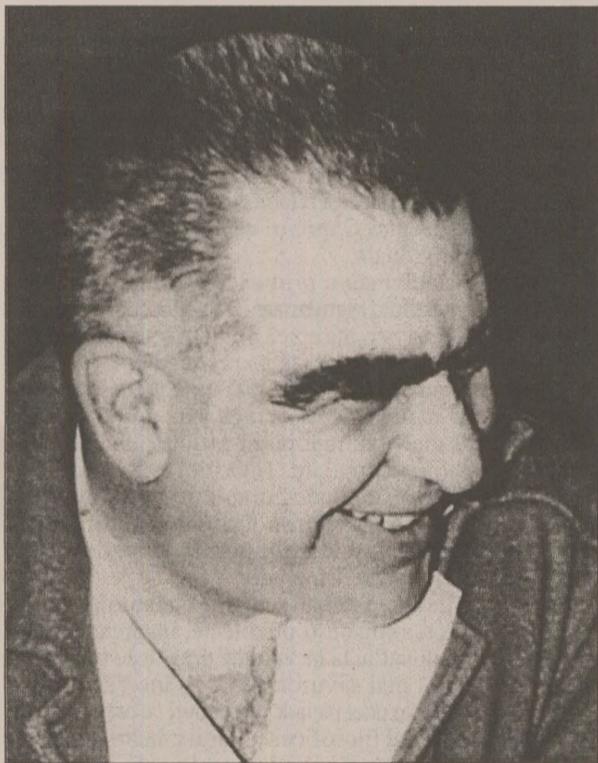
literatură

Ioana Părvulescu

CRONICA OPTIMISTEI

Secretele meseriei

Dan Setlacec

În conversațiile cotidiene auzi rareori altceva decât cuvinte mândre la adresa medicilor. Imediat se găsește un binevoitor să-ți înnegrască la repezeală portretul unui medic anume sau să-i facă praf pe toți la grămadă, să se plângă de ceea ce i s-a întâmplat lui personal sau unui bun amic sau amicului unui amic, atunci când a intrat pe mâna doctorilor. S-ar zice că pregătirea medicală nu-și mai are rostul, din moment ce tot omul de pe stradă se pricepe și știe soluția la orice boală mult mai bine decât cei care au în urmă ani lungi de facultate, de rezidențiat, de experiență în clinici și spitale. Deși se întâmplă cam la fel cu toate meseriile (ajunge să te gândești la ce se spune despre tagma profesorilor, a avocaților, a inginerilor, a arhitecților, a criticilor literari etc.), în cazul medicilor injuria nemeritată mi se pare mult mai dureroasă decât în orice altă meserie.

Zilele trecute am citit o carte-interviu pe care pur și simplu n-am putut s-o las din mână și care m-a făcut să mă gândesc din nou, cu uimire, la viața de sacrificiu

liber asumat a medicului, și anume în varianta ei cea mai dură: meseria de chirurg. Intervievatul este doctorul Dan Setlacec care răspunde întrebărilor avizate și adesea incomode ale unei colege de breaslă, doctorița anestezistă Dora Petrilă (Dan Setlacec, *Amintiri. Mărturii. Opinii*. Interviu realizat de Dr. Dora Petrilă, București, Ed. Albatros, 2000). Pe doctorul Setlacec îl știam numai după faimă și, ca invitat la una din *Seratele muzicale* ale lui Iosif Sava, îl admirasem pentru aceleași lucruri care te izbesc și în această carte: o personalitate carismatică, și o franchețe sută la sută, cum numai o fire independentă își poate permite. Dan Setlacec știe să povestească și, dacă n-ar fi ales cariera de medic, poate că ar fi putut aspira la meseria de scriitor, de romancier, pentru că personajele lui „au carne”, au forță, îți rămân în amintire. Or, spunea Philippide, o carte bună este cea cu ale cărei personaje rămâi prieten și după ce povestea s-a terminat. Este tocmai ce se întâmplă cu oamenii evocați de Dan Setlacec, profesorii de la facultate și, mai ales, somități medicale ca Hortolomei, Juvara, Burghel, Gerota sau Trestioareanu. Figura cea mai puternică din rândul maștrilor este, probabil, profesorul Hortolomei, cu vorbirea lui domoală, moldovenească, cu flerul lui de diagnostician și, firește, de chirurg, cu delicatetea lui în relația cu bolnavul, cu pasiunea pentru meserie și „școala” pe care o lasă în urmă. Ca să-și facă diagnosticul convingător pentru bolnav, alege formule impersonale: „Să știi mata că rinichiul matale se cere scos”. Ca să-și educe învățăceii, când i se pare că tânărul Setlacec și-a cam pierdut răbdarea cu o pacientă mai capricioasă, îl mustră: „Măi, de ce te porți așa, nu vezi că-i spărietă?” Ca să-i ajute pe cei strâmtorați, trece pe la ei pe-acasă și le lasă câte un plic cu bani, iar lui Dan Setlacec, care avea un palton jerpelit, îi cumpără stofă nouă sau îi face cadou o superbă vestă. Arghezi, care-l încondeiase transparent într-un personaj ridicol din piesa lui medicală (am dat peste fragmente din ea în *Bilete de papagal*) îi scrie, după câțiva ani, o scrisoare reparatoare:

„Iubite Domnule Profesor Hortolomei, Permiteți-mi ca să zic așa: ați avut pentru fiica mea Mitzura, internată în serviciul Dumneavoastră de spital, un stil de comportare neașteptat de aristocratic, care îmi emoționează inima și-mi răscolește conștiința. M-ați pedepsit frumos, și îmi place. Noblețea asta depășește omul de știință și facultatea iertării din *Tatal nostru*. Vă mulțumesc cu ochi umezi și vă rog să mă considerați cu înșufletirile mele și condeii mele sluga Dumneavoastră”. În fine, totala dăruire pentru meseria lui – pe care răuvoitorii o confundau cu dorința de clientelă sau de bani – este ilustrată de fostul său discipol, care-i seamănă îndeajuns, prin următoarea pledoarie: „Fiecare judecă după caracterul său și mai intervin și complexe de inferioritate, invidie. Profesorul era atât de identificat cu chirurgia încât, în ultimii ani, înainte de a înceta din viață, și-a exprimat mereu dorința de a fi înmormântat cu calotă și halat alb de spital, dorința care i-a fost îndeplinită. Credeți că mulți au sesizat acest simbol?”

Partea cea mai tulburătoare a cărții este însă, categoric, cea despre viața chirurgului. Eforturile, bucuriile, spaima, obsesiile, descurajările lui rămân în principiu ignorate de bolnav și de familia lui, cum se și cuvine. Balanța între ce poți face, ce poate medicina să facă și ce nu poți face sau ce ai fi putut face mai bine este imprevizibilă și nu depinde de voința medicului, dar în cazul oricărui eșec vina e atribuită doar medicului. Uneori, în ziarele dintre războaie, erau publicate ferepare cu mențiunea „Omorât de doctori”. Cât despre medicul însuși, un eșec îl poate urmări toată viața, chiar dacă a salvat sute de alți bolnavi. Dora Petrilă își întreabă interlocutorul despre frica „de bolnav” (în fapt de operațiile cu grad de risc mare), făcând o înșpirată analogie cu afirmația actorului George Constantin: „Înainte de a pleca de acasă să joc *Regele Lear* am emoții atât de cumplite încât mă rog să ardă teatrul”. Iar doctorul Setlacec răspunde, cu sinceritatea lui riscantă și tocmai de aceea cuceritoare: „Îl înțeleg pe George Constantin. Nu mă rugam să ardă teatrul. Dar gândul mă ducea spre alte absurdități. Mergând la spital mă gândeam că o soluție ar fi să am accident de mașină, să vină un cutremur – nu să se dărâme spitalul – dar să-mi cadă o cărămidă în cap și să se isprăvescă tot. Remarcați absurditatea: erau soluții pentru mine, nu

pentru bolnav”. Frica e, până la un punct, stimuloare, te face să fii mai prudent, iar responsabilitatea față de bolnav crește odată cu trecerea anilor și este una dintre cheile bunului mers al lucrurilor.

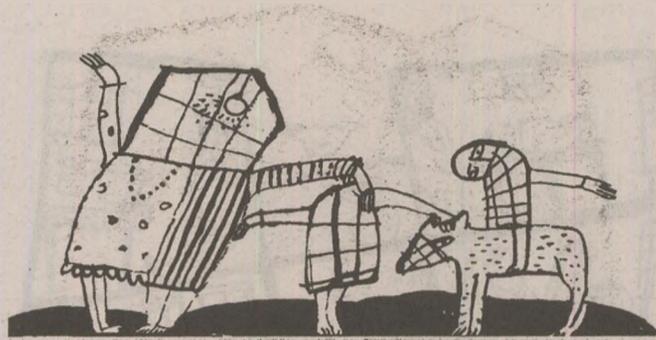
La fel de impresionante sunt și mărturisirile despre credința prin care, la urma-urmei, doctorul nu face decât să-și recunoască puterile omenești, prea-omenești: „Când aveam bolnavi cu boli grave, evoluție gravă, care aveau șanse să trăiască mult dacă depășeau zilele critice, sau erau tineri și pierderea lor ar fi fost o dramă pentru familie, mă rugam acasă. Mai ales dimineața, înainte de a pleca la spital, uneori pe drum, oprind mașina, mă rugam la Dumnezeu să ajute bolnavul, să mă ajute pe mine să-l pot salva [...] Uneori, îmi venea să îngenunchez, dar mă gândeam că Dumnezeu va crede că sunt un oportunist, un farseur...”

Care e viața chirurgului? Operează mai mulți pacienți pe zi, apoi se duce acasă și continuă să se gândească la operație, își derulează în minte întreg filmul, analizează iar fiecare etapă (ce trebuie să fie în memoria unui chirurg!), apoi, a doua zi foarte devreme o ia de la capăt, vizita, operațiile, urmărirea evoluției pacienților, cu inima strânsă pentru că, spune Setlacec, se întâmplă ca, și atunci când operația a decurs impecabil, să se producă catastrofe postoperatorii incontrollable. Este nevoie de o tarie psihologică și de o structură specială pentru a trece prin toate acestea. Apoi studiul, să fii la curent cu ultimele noutăți în domeniu, să scrii articole de specialitate, să fii mereu calm, odihnit, răbdător cu apropiații bolnavului care adesea te hărțuiesc. Telefonul devine un instrument de tortură, vacanțele sunt fragmentate, iar viața de familie e în genere sacrificată (uneori, ca în cazul lui Setlacec, ea nici nu începe).

În anii comunismului, la toate acestea se adaugă și inutilele războaie cu nulițiile promovate „pe linie de partid”, confruntarea cu lipsurile și sărăcia, cu restricțiile de circulație a automobilelor, care-i fac pe medici (dar și pe asistente, surori etc.) să aștepte dimineața, în ger, autobuzul friguros și aglomerat și să ajungă gata obosiți la spital. De congrese și stagii în străinătate nici nu poate fi vorba. Nu degeaba, din când în când, profesorul Setlacec face exacte și amare considerații politice. Adesea se poate vorbi chiar de martiriul chirurgului, compensat totuși de bucuria imensă de-a vindeca, de-a salva, de-a vedea cum omul pe care l-ai avut în grijă revine, datorită ție, la viața normală. Poate din acest ultim motiv cuvintele doctorului Setlacec sunt tonice, aproape optimiste, cu un *brin d'humour* și, în sensul cel mai înalt al cuvântului, pedagogice.

Personajul care se conturează cel mai bine din aceste pagini este, desigur, Dan Setlacec însuși. Dar asta aproape împotriva voinței lui, căci e limpede că interlocutorul Dorei Petrilă preferă să vorbească despre alții și să-și treacă sub tăcere însușirile, să fie *martor*, nu actor. Născut în 1921, a copilărit într-un București interbelic, în cartierul Filantropia, evocat cu multă plăcere și culoare. Toate alunecările politice din preajma celui de-al doilea război suht prezentate cu un echilibru al judecăților exemplar. A urmat o carieră strălucită de chirurg, de șef de clinică, de modelator de noi talente chirurgicale. Pe lângă asta au fost prietenii și cărțile, așadar cititul, ca pasiune de-o viață, început în copilărie. Dar au fost și nenumăratele umilințe, sărăcia din anii stalinisti, când nu-și poate ajuta părinții rămași fără mijloace de trai, dar și de mai târziu: abia la vârsta de 56 de ani își poate cumpăra prima mașină, un Trabant, însă și pentru asta trebuie să se împrumute! Este notoriu că nu primește bani de la bolnavi, care adesea simt nevoia să compenseze prin cadouri și, la un moment dat, se gândește, cu un coleg, să facă un concurs al celor mai urâte cadouri. La fel de uimitoare pentru lumea medicală este și retragerea sa imediat ce a împlinit vârsta pensionării. Care este cea mai mare satisfacție? e întrebat spre finalul convorbirii. „Bolnavii cărora le-am fost util și elevii care mă depășesc”, răspunde doctorul.

Dacă Alexandru Philippide recunoștea o carte bună după împrietenirea durabilă cu personajele ei, Borges avea un criteriu ușor diferit: recunoștea cartea bună după nevoia pe care o simte cititorul de a se împrieteni, dincolo de spațiu sau timp, cu autorul ei. Cartea-interviu a lui Dan Setlacec este o carte bună. ■

literatură

Eseu

Generația-electroșoc

În primăvara lui 2004, într-un prim val de șapte prozatori, editura Polirom lansa pe piața românească de carte sloganul „Votați literatura tânără”! Pe cât de diverse s-au dovedit de la început scrierile promovate, pe atât de numeroase reacțiile din trena noului trend. Dezbateri publice, confruntări mediatice, cronici laudative și depreciative s-au conjugat într-un boom promoțional ce a consacrat *Ego. Proză* drept rampă de lansare. Urmată de inițiative similare ale unor edituri precum *Humanitas* și *Cartea Românească* din București sau *Brumar*, din Timișoara, ofensiva Polirom continuă, cu meritul incontestabil de a fi impus o serie de nume din care timpul și cărțile ulterioare vor cerna scriitorii de cursă lungă.

Însuși termenul de „generație” aplicat autorilor reușiți poate constitui motiv de controversă în rândul criticii de întâmpinare. Greu de surprins într-un cadru cu aplicabilitate generală, scriitorii colecției par a pleda pentru o unitate a diferenței, pentru un canon de variațiuni pe realitate dată. Florina Pîrjol sugera o variantă de abordare teoretică a delicatului subiect ‘integraționist’: “*Judecînd după experiența literară anterioară, pattern-ul generaționist se repetă la circa 20 de ani, de cele mai multe ori, după logica de tip „revoluționar” a curentelor care vin și pleacă: să negăm norma artistică deja existentă și să impunem o alta, diferită, nouă, mai bună etc. Dacă ar fi să credem cu religiozitate în ciclicitatea acestui fenomen, astăzi, promoția 2000 ar trebui să fie o generație*”.

Să fie, oare, așa? În ce măsură putem vorbi de **Generația 2000** ca întreg coerent, și cât din aceasta reprezintă doar o proiecție ‘fracturistă’ a indivizilor ce o constituie în mod mai mult sau mai puțin artificial? Factura eclectică a grupului explică, cel mai probabil, inexistența până la acest moment a unei cercetări sistematice de anvergură asupra prozei tinere de factură recentă, în ciuda numeroaselor ecouri stărnite în presa de specialitate și nu numai. Un singur exemplu: dacă, pe de o parte, textele unor Ioana Baetica, Ionuț Chiva, Adrian Schiop sau supradozele administrate de Dragoș Bucurenci și Claudia Golea mizează pe electroșocuri denominative cu nedisimulată tentă sexuală, există o alternativă considerabilă ce funcționează în paralel și echilibrează balanța generațională într-ale jocurilor limbii. O serie de voci distincte completează spectrul literar al *Ego. Prozei*, preferând metafora aluzivă oximoronului cu tentă impregnată ce a atras după sine apelative precum “*noua degenerație*”.

Tania Radu se înscrie printre degustătorii interesați de nuanțe: “*Prozatorii ieșeni nu s-au topit niciodată cu adevărat în noul val al prozei tinere. Mai degrabă au rezistat pentru a oferi repere la care noua proză să se raporteze. Școala ludic-ironică din care se trag Lucian Dan Teodorovici, Florin Lăzărescu sau Dan Lungu are puternice legături cu spiritul optezecismului ieșean târziu*”.

Între maturitatea scrisului rotund și căutările colțuroase și incomode ale începuturilor, între nevoia de epatare și certitudinea așezată a valorii, prozatorii sinelui se deplasează dezinvolt, independent, nu fără a face însă impresia că aparțin cu toții unui design la scară mare, menit să se clarifice în timp, asemenea unei provocatoare picturi tridimensionale.

Sub titlul *Autoficțiune și mizerabilism*, Simona Sora pare a fi singura care s-a aventurat să identifice punctual *dominantele literaturii tinere* și să formuleze o ipoteză clară: “*există, în pofida diferențelor, un aer de grup al noilor intrați în arena literaturii noastre. În cazul ultimilor cinci publicați la Polirom, el este poate și mai accentuat și nu ține doar de un imaginar comun, de dezinhibarea despre care s-a tot vorbit și de o frondă care epatează nu doar burghezul, ci și bietele noastre definiții despre obiectul muncii – literatura*”.

Încercarea de sistematizare/ studiu de caz propune cinci puncte de reper: **1. practicarea autoficțiunii, 2. prezentul ca timp al narării și referință istorică, 3. limbajul direct, frust, denotativ, 4. mizerabilismul fiziologic și obsesia unicității, 5. pasișia intertextualității și a metatextului.** Astfel, prima și cea mai evidentă arie comună se referă la **scriitura sinelui**, la acel pact autoficțional deja menționat și semnat de majoritatea autorilor incluși în colecție. Acesta domină vocile narative înscrise la cuvânt, constituindu-se într-o modalitate aparte de abordare a problemelor interiorității și de proiectare a lor în exteriorul tangibil, recognoscibil, decriptabil.

Definirea identitară. Raportarea la alteritate

Procedeele de bază ce reunește prozele sinelui pornește din marginea autobiograficului pentru a construi un epic menit să-și păstreze verosimilul indiferent de căile textuale alese. Opțiunile diferă în funcție de miza romanelor. **Boom-ul sexualității** a constituit fără dubii cel mai îndelung discutat aspect al colecției *Ego. Proză* (încă de) la lansarea acesteia. Scandalizând o parte a opiniei publice, amuzând o alta și incitănd, probabil, anumite spirite, raportarea la celălalt prin dezvăluirea concretă, fizică, în fața acestuia pare a forma un mijloc predilect de exprimare pentru unii autori.

Exhibiționismul dezinvolt — supralicitat în primul val al literaturii tinere de după 2000 —, prezintă, pe lângă elementul de deschidere și explorare nestingherită a dimensiunilor tabuistice ale existenței, un pronunțat caracter de ‘modă’ literară, de filon subteran devenit *mainstream* și, în consecință, despuat de interesul ‘de sertar’. Criticile radicale — atât pozitive, cât și negative — neîntârziind să apară, au apărut clișee de genul celui citat de *Cotidianul* pe 8.11.2005, în deschiderea articolului *Generația așteptată: 16 scriitori pentru bibliotecile așteptate*: “*Vor să lichideze adevărata literatură română, ca să-și facă loc în față. Sunt niște pomografi ordinari care ar trebui vânați fără milă. Acestea sunt doar*

două dintre acuzațiile care li se aduc scriitorilor din noua generație”.

Caracterizarea alunecă în păcatul generalizării, după cum reiese dintr-o serie de contraexemple culese din aceeași ‘nouă generație’. Mai mult, etichetarea citată împărtășește cu înșiși autorii vizați mania exagerării. Mai atent calibrată descriptiv pare opinia unui Marius Miheț, conform căreia “*fiecare autor tânăr are o revoltă extinsă în scriitura, defulări sincere și nude. Fiecare dintre acești tineri prozatori simte nevoia să reconfigureze tabuuri. Dintre obsesiile constante, sexualitatea (și mitul ei) este, fără îndoială, cea mai exersată în bolgiile textuale*”.

Una dintre caracteristicile de bază ale prozelor analizate este raportarea la celălalt. **Relația interpersonală cu alteritatea se depersonalizează**, pierzând teren în fața inevitabilei confruntări cu societatea imediată. Colectivitatea, grupul din care personajele fac parte cu sau fara voie le dictează natura comportamentală, afectându-le datele identitare, de cele mai multe ori în sens peiorativ. Presiunea exteriorului face sexualitatea ca inițiere în tainele sinelui să-și piardă orice valoare emoțională, devenind o mecanică și devastatoare risipă de sine.

Desprinderea de eticheta de „generație exhibiționistă” este totuși evidentă în multe cazuri. În afara celor explicit provocatoare, restul scrierilor gravitează în jurul unui nucleu modificat, în care particula voyeurista joacă un rol mult redus cantitativ și schimbat calitativ. Multistratificate în redarea realității, romanele plează accentul grav asupra **descoperirii de sine în relația cu Celălalt** mai degrabă decât să insiste asupra Cuplului ca element definitoriu al identității individuale.

Prozatorii sinelui sunt, prin excelență, purtători de cuvânt ai **universurilor fragmentare**. Așa cum foarte puține dintre cărțile lor au coerența epică a unui roman, populația ce iese din pagini pare mai degrabă produsul final al unui joc de puzzle identitar. Caracterele se compun și descompun din frânturi de acțiune (reală, imaginată, amintită), din însemnări mai mult sau mai puțin răslețe pe marginea existenței proprii și apropiate. T. O. Bobe, Lucian Dan Teodorovici, Cezar-Paul Bădescu, spre exemplu, optează pentru discursul formativ. Eroii lor sunt posesorii unei ingenuități aparte, născută din mimarea realismului naiv și fermecat al vârstei fragede.

Dacă ezitățile adolescenței și dramele maturității sunt în genere subiecte românești predilecte, încercarea de a înțelege individului aflat la început de drum este ceva mai rară — și cu atât mai savuroasă. Ea se înscrie printre abordările de suflet ale unei pleiade de scriitori ce prefigurează sau rezumă tragismul filosofice condiții umane la modul bonom și plin de fantezie. Savuroasele gafe infantile, teribilismul adolescenței constituie pretextele unor exerciții care, prin identificare ludică, examinează evoluția personală în cadrul extins al familiei, grupului, societății. Pornind de la cazuri comune, discursurile capătă un cuceritor aer de generalitate.

Mărunțul, medianul

După cum se poate constata cu ușurință, gradele și scopurile auto-ficționalizării diferă, metoda rămânând însă funcțională. Fie că avem de a face cu rebelă traducere de sine a fracturiștilor, fie că ne aflăm în fața unor portrete mai elaborate epic, nucleul rămâne reflectarea privatului în oglinda discursivă. Personajele care se scriu și se spun sunt perfect conștiente de importanța alterității pentru propria dezvoltare. De multe ori, Celălalt nu va apărea sub forma controversată a unui partener: el poate fi reprezentat de întreaga comunitate ce contribuie direct și indirect la aventurile sinelui pe care îl modelează. Exemple concludente le oferă cărțile lui Dan Lungu, Filip Florian și Sorin Stoica — epopei ale vieții trăite în cercul adeseori sufocant al unei colectivități pe cât de restrânsă și de organic sudată, pe atât de opresivă la adresa individului

Ochiul magic

À lire

De ce-a deschis Cronicarul revista *Lire* (no. 347, été 2006)? Întîi și-nîi, ca să aștepte ce se citește, prin alte părți, vara asta. Cărțile din actualitatea literară sînt date spre degustat, în felii subțiri, cît să stîrmească, într-un volumaș *exclusif* prins pe copertă, și prezentate în interior. Putem, așadar, găsi, într-o sumă de cincisprezece, pregătirile pentru *la rentrée* pe care le fac, mai mult sau mai puțin în secret, Flammarion (cu Christine Angot și Florian Zeller), Gallimard (pariind pe Michel Bradeau ori pe Olivier și Patrick Poivre d'Arvor), Éditions de Minuit (propunîndu-l pe Eric Chevillard sau, de ce nu, pe Laurent Mauvignier). Nume, acestea și, încă, altele, care s-ar putea să nu-i spună mare lucru cititorului de la noi, dar care dau seama de cum se mișcă lucrurile la temperatura verii.

Pe urmă, e de rasfoit revista franceză pentru portretul lui Angelo Rinaldi, critic ajuns la vîrstă exemplului. Și,

hélas, nu mai vorbește nimeni de monopol și de pietre tombale. Încă, un interviu (o „întîlnire”) luat de François Busnel lui Michel Tournier: „Savez-vous ce qu'est un classique? Un auteur lu dans les classes.” Iar un autor? Cineva citit, pur și simplu: „J'écris pour être lu, pas par plaisir.” Sigur, puteți detașa, dintr-o revistă de luat în seamă cap-coadă, suplimentul *Lire Junior*, cu lecturile vacanței. Și, dacă tot am ajuns aici, o găselniță

foarte *chic*, și profitabilă, sînt jocurile literare ale lui Jean-Pierre Colignon. Anagrame, calambururi, portrete chinezești. Sau această ghicire a romanului care, tradus în franțuzește, se termină așa: „Allors, qu'est-ce que t'as fait? — J'ai vieilli.” Cultură serioasă, pusă în pagină într-un îmbietor fason *à la légère*. Dacă ni se iartă gluma, își au și ei *Dilemateca* lor...

Cronicar

Literatură

prin dictatele și așteptările formulate.

Înseși titlurile celor trei romane indică **obsesia perifericului**: *Raiul gainilor*, *Degete mici* și *O limbă comună* explorează destinul unor personaje menite să trăiască la marginea societății. Des-centrarea lor concretă se face fie prin integrarea prin naștere într-un spațiu situat în afara marilor orbite urbane, fie prin apartenența la sau întâlnirea fortuită cu populația unei localități uitată de lume și cu atât mai pretabilă ficționalizării. Există însă și o des-centrare simbolică, dureroasă, la nivelul mentalității publice, cu efecte poate chiar mai pregnante la adresa auto-aprecierii și înțelegerii individului cu sine. *Ego.Proza* intră astfel și în sfera observației ce apropie literatura de studiul sociologic și antropologic.

Poziția individului în interiorul comunității, identitatea acestuia devin elemente ce țin mai degrabă de imagine, de proiecția exterioară, decât de autenticele trăiri interioare ale personajului. În lumea vieților mărunte, detaliul poate decide eticheta aplicată fără dubii unuia sau altuia dintre membrii comunității. În doze diferite, obsesia marginalului, a neînsemnatului traversează întreaga colecție. Ea este prezentă și la fracturistii ale căror povești de viață hiper-erotizate urcă la suprafața narativă tocmai ca expresii ale neadaptării la o realitate ce minimalizează individul și aneantizează elementele de diferență, de specific. În manieră atent personalizate, toți scriitorii 'tinerei generații' sunt marcați de imediatul implacabil, pe care încearcă să-l trezească din încremenire, să-l readucă la ritmul unei trăiri ardente, sincopate, adevărate.

Atunci. Acum

Menționând "prezentul ca timp al narării și referință istorică", Simona Sora prefigurează cu acuratețe metoda abordată de protagoniștii rândurilor de față. Dacă volume precum cele ale Ioanei Baetica și Ionuț Chiva marșează hotărât pe problematica unui prezent continuu, crepuscular, multe dintre celelalte cărți coboară în trecutul (im)perfect, recuperând istoria din crâmpie de memorie. Asemenea proze continuă valul început în anii anteriori de cvartetul Cernat-Manolescu-Mitchievici-Stanomir, cărora li se alătură Cezar Paul-Bădescu, Lucian Dan Teodorovici, frații Florian. Este vorba de o privire înapoi ce lasă la o parte mânia acumulată în anii dictaturii și filtrează evenimentele prin sensibilitatea în formare a copiilor și adolescenților epocii, ajunși la maturitate identitară și explorându-se în scris ca generație de tranziție.

Se navighează în timp prin flashback-uri ce apelează la firescul nefiresc al dezvoltării în comunism, cu privațiunile și crizele aferente, cu stereotipuri și rebeliuni, cu rezistență surdă și umor proverbial. Se surprinde astfel mentalitatea maselor, fragilitatea adevărilor colective, tragi-comedia indivizilor confrunțați cu lungul proces de adaptare la contexte și forme noi. Panorama rezultată este arareori încurajatoare, trăgând în subtext disperate semnale de alarmă la nivel privat, dar mai ales social și politic.

În majoritate, *Ego-Prozele* se raportează la prezent sub forma unei **critici sociale** mai mult sau mai puțin vehemente. Panorame ale cutumelor și stereotipurilor adânc și încăpăținat înrădăcinate în mecanismele mentale și procedurale ale românilor, romanele surprind varii nivele ale societății contemporane de înfinită trecere. Plasate înainte sau după 1989, evenimentele, în nesemnificativul lor profund personal, capătă dimensiuni generalizante, simptomatice. Expresii ale existenței obișnuite, viețile personajelor stau măturie a unui tablou mai amplu, dezolant și descurajator la adresa aspirațiilor individului simplu, neexersat în tehnicile de supraviețuire ale competiției acerbe și nu arareori neloiale.

Focalizând pe genialoid sau, dimpotrivă, mediocru, scrierile trasează o hartă în relief a țării-cadru, cu oameni, instituții, (pre)concepții și manifestări specifice. Interesantă este coerența imaginii de ansamblu, indiferent la modulațiile 'pieselor' componente. **Abandonul, eșecul, ratarea** sunt constante ale identităților ce se descoperă succesiv, modalitățile favorite de reacție fiind de domeniul **dedublării, simulacrului, compensatoriului**. Personajele vorbesc, scriu, luptă, se irosesc în futilitatea zilei pentru a-și masca incapacitatea de a-și afirma propriile aspirații, idei, dorințe. Copleșite de o societate care pare a-și consuma neconținut materia primă umană, se revoltă sau se amuză dulce-amar,

refugiindu-se în observarea și nararea de sine și de ceilalți ca bastion al rezistenței personale împotriva erei mecanic post-emoționale. Opțiunea pentru teritoriile marginale devine explicabilă prin coerența sa cu statutul non-eroic: copiii, nebunii, ostracizații par a fi singurii ce-și permit sinceritatea.

Bâlciul deșertăciunilor - Reloaded

Preocuparea pentru fundalul socio-istoric al dezvoltării protagoniștilor reprezintă un element de echilibru narativ, și unul de evident dezechilibru afectiv în ceea ce privește sensibilitățile angajate în aventurile sinelui. Chiar și cele mai retrase personaje ale cărților sunt supuse agresivității realului — de cele mai multe ori însăși cauza insularizării lor. Întregul spectru de locuitori ai contemporaneității în cădere liberă — de la lumpenul grotesc al cetățeanului până la corul țatelor de mahala post-modernă —, derivă din efectele devastatoare ale imediatului. Intimitatea exacerbată iese în stradă să își strige drepturile invadate de un senzaționalism aproape canibalic. Sfidător sau evazionist, sinele doritor să-și păstreze trăsăturile particulare se vede propulsat în mijlocul unui război de gherilă cu toată lumea.

În romanele fracturist-citadine, orașul funcționează ca expresie extremă a dezumanizării, loc de întâlnire al tuturor viciilor și ororilor unui univers în derivă: dominație a nefirescului demonic, generalizare a șocantului vădit intenționat. Clișeele cinematografice, captarea filmică a unei realități cataclismice sunt procedee preferate ale unei atare abordări a criticii sociale: impactul de sub centură se mulează perfect pe 'tradiția' ostentației și excesului. Păcatele capitale ale realității sunt superficialitatea și indiferența, impersonalitatea dureroasă a unei lumi în care nimeni nu (se) comunică.

Bobe, Stoica, Bădescu, Florian, Teodorovici, Lungu, Bleoca, Mihuleac scriu o proză a criticii sociale implicite, subtile, a hazului de necaz situațional, a observației fine de psihologie a maselor și individului dus de valul colectiv împotriva curenților propriei voințe. Subiecții experimentului sunt mult mai diversificați, acesta limitându-se doar arareori la simpla explorare a intimității persoanei întii. Generații, educații și clase sociale se înfățișează la o judecată de *acum*, întrucât până la *apoi* e cale lungă și nesigură. Fără a cădea în hedonisme disperate, personajele par a trăi într-un prezent continuu, de unde aruncă ocheade pasagere mai-mult-ca-perfectului visat. România lor este cea a diferenței, a contrariilor, a paradoxurilor zilnice, a haosului identitar în care se scaldă tragicii moștenitori ai sistemului.

Cascadorii râsului și plânsului

Atitudinea generalizată a autorilor față de confruntările sinelui cu timpul și spațiul în care se integrează (sau nu!) se reflectă la nivelul atitudinii și stilului. Umorul cu variante mai mult sau mai puțin aspre (deriziune, ironie, autoironie, sarcasm) se înscrie printre opțiunile preferate. Neconstituind unica dimensiune a discursului, el intervine în fundalul majorității romanelor ca procedeu de obiectivare, de detașare față de realități altfel angajante. Persiflarea, tachinarea, aluzia, comentariul acid nuanțează un univers literar al dezinhăbărilor de diverse naturi și calibre.

În cazul *fracturiștilor*, atitudinea și limbajul sunt departe de amuzament. Exprimarea oscilează între vocabulele 'tari' ale imediatului și cele 'moi', estetizante ale idealului. În acord cu principiile sfidării cu pretenții, asemenea cărți evită perspectiva amuzată asupra unui cotidian descris ca atroce, atitudinea construită din dubla perspectivă autor-narator situându-se mai degrabă de partea extremelor, sarcasmului feroce, auto-flagelărilor și umorului absurd, cu tentă negru-morbida.

Cu toate acestea, stilul virulent până la isterie, îmbrățișat cu note de amuzament, constituie tenta dominantă a romanelor din serie. O bună parte a autorilor s-au impus, de

altfel, folosind tocmai acest procedeu. Variind în funcție de conținut, coordonatele ce țin de construcția prozei fac deliciul — adeseori, singurul! — cititorului, dar, în egală măsură, al autorului însuși. Se conturează astfel un *pattern* al scriitorilor din aceeași familie spirituală, a mucaliților ce flagelează existența la modul cinic, arborând un zâmbet larg, dar și cu gândul la inserții subversive ce dinamitează inexistentele armonii universale.

Acesta este, de fapt, nucleul paradoxal în jurul căruia gravitează romanele *Ego. Prozei*: obsesia neantului, eșecului, vidului existențial populat de spectre și fanteze ale adevăratelor vieți. Hazul de necaz funcționează asemeni unei cortine coborâte asupra realului, care, la ridicări succesive, lasă să se întrezărească tarele unei nații bântuite de fantasmă individuale și colective. Drumul către și dinspre sine traversează spațiul arid al imediatului; originalitatea, diferența fac legea prozei ce descoperă lumea ca spectacol de operetă în varii acte și distribuții.

Înclinația spre dialog, verbozitatea spontană, ușor naivă, a unor personaje fără relief creează spațiu dezvoltării unui filon epic ce include adesea intertextualitatea, aluzia culturală, apelul la atenția, erudiția, compasiunea intelectuală a cititorului educat. Romanele mizează pe o conversație a egalilor, pe corespondența spiritului care să asigure deschiderea unei lungimi de undă împărțită de entitățile plasate de o parte și de cealaltă a oglinzii narative. Aflați în proces de definire identitară, autorii nu își neglijează interlocutorul românesc, făcând din public un complice în aventura scrisului.

Prin povestiri cu aer de întreg sau țesătură epică structurată meticolos și așezat, scriitorii sinelui ajung să se impună în conștiința unui public avid de ingerarea modelelor livrești asimilabile drept paralele ale propriilor existențe. Oglindindu-se în biografia fictivă a protagoniștilor, cu experiențe și coduri culturale familiare, cititorii manifesta implicit o deschidere amplă către straturile de adâncime ale prozei. Folosindu-se de o suprafață recunoscută, *ego-grafii* manipulează — într-un crescendo isteric — gustul public către teritorii de interes în care se revelează adevărata calitate a scrisului individual.

Cristina CHEVEREȘAN

(Fragment din volumul *Apocalipse vesele și triste*, în curs de apariție la editura *Cartea Românească*)

- ¹ *Mult zgomot pentru nimic*, *Observator cultural*
- ² *Nebunii trecătoare*, 22, nr. 830, 1-7 februarie 2006
- ³ *Graffiti. Opiniile unui adolescent*, *Familia*, 9/2004.

 CARTIER în toate librăriile bune

Jean PIAGET

Jean PIAGET

Judecata morală la copil

Judecata morală la copil

Jean PIAGET

Reprezentarea lumii la copil

Reprezentarea lumii la copil

Difuzare: S.C. "CODEX 2000", Strada Toamnei, nr. 24, sectorul 2, București. Tel/fax.: 210 80 51. E-mail: codexcartier@gmail.com

m u z i c ă

Frică de moarte n-aveți, camarazi!
Veni-va ea cândva, totuși nu azi.
Dar când va apărea, atunci s-a terminat...
Rămâneți blânzi, adio! Seninul ne e dat!

Le Grand Macabre

I

Ce rămâne după un mare compozitor? Înainte poate că s-ar fi răspuns ceva decent, de genul: una sau mai multe lucrări muzicale de calitate, câteva "capodopere", să zicem. Astăzi, însă, se răspunde – fără urmă de remușcare, și după un tipic jurnalistic – astfel: o fotografie și o biografie, tipărite cu un minim de cuvinte pe Internet. Nimeni nu mai e interesat să-i asculte muzica, eventual să o și înțeleagă. Nu! Importante sunt numai lucrurile senzaționale: că s-a născut la Timăveni, că la 10 ani s-a mutat la Budapesta, că tatăl și fratele său au murit la Auschwitz, că a fugit din Ungaria la revoluția din 1956 și a primit cetățenie austriacă, că vorbea opt limbi, apoi că un fragment din lucrarea sa *Lux aeterna* a fost folosit de către Stanley Kubrick în filmul "2001: A Space Odyssey", că în ultima vreme a scris studii pentru pian și că a repus în circulație instrumente precum cornul natural, cărui i-a dedicat și un concert. Cam atât rămâne dintr-o viață de om pe Internet. Ce rămâne de aici celui ce citește? Aproape nimic, poate cu excepția faptului că Ligeti devine un fel de scutier al lui Kubrick, încadrat la rubrica *sound-track*.

De aceea, acest scurt *memento* va evidenția tocmai ceea ce nu se vede din György Ligeti într-un articol de pe *web*: faptul că am fost contemporani cu unul dintre cei mai mari compozitori ai tuturor timpurilor.

Pasiune pentru noutate, pentru ceea ce nu s-a mai făcut în artă, rațiune echilibrată și fantezie vioaie, calcul și spontaneitate, afectivitate stilizată, înclinație deopotrivă pentru disciplina formală și nebunia manieristă, o feblețe pentru născocire, complexitate, iluzie și imaginație – acestea sunt câteva caracteristici ale fiziognomiei spirituale ale lui György Ligeti.

Constantin Floros

II

Ceea ce frapază dintru început în muzica lui Ligeti este *neastâmpărul ideatic* combinat cu o anumită *sonoritate bizară*. Permanent curioasă și vie, densă în nemișcare și mișcătoare în densitate – această muzică sondează cu încăpățănare lumea reală, ajungând să ofere imagini sonore ale unor fenomene sau stări neobișnuite. Două tipuri de mișcare muzicală îi sunt caracteristice: cea «statică» și cea «hăcuită, sfărâmată».

Într-un prim buchet de lucrări ce izvorăsc din *statism*, sentimente foarte subtile sunt transpuse în muzică cu o

încercătură poetică și cu o precizie uimitoare: *aparitia*, *insinuarea în real a unei noi ființe (Apparitions)*, *amenințatoarea apăsare a presiunii* – imaginați-vă că faceți scufundări, ce senzație aveți la schimbarea de presiune? (*Atmospheres*) –, *aburul și indistincția depărtării spațiale și temporale surprinsă fără nostalgiile și regretele ei (Lontano)*, *panica pe care ne-o stârnesc spațiile inumane (Lux aeterna)* sau *inevitabilul inacceptabil al morții (Requiem)*. Cum se realizează acestea? Prin mase mari de sunete, prin volume asemenea unor "zgârie-nori" muzicali (*Clocks and Clouds*) ce se mișcă încet, prefăcându-se pe nesimțite în altceva decât au fost inițial. O muzică ce ne vorbește despre timpul munților și al norilor, – cu o expresie preferată a lui Ligeti – despre "timpul înghețat"!

În ceea ce privește mișcarea «hăcuită, sfărâmată», ea dă naștere unor gesturi unghiulare, nebunești, prezente în disperatul *Dies Irae* din *Requiem*, în uimitoarele mimodrame *Aventures* și *Nouvelles Aventures* – realizate pe "texte" nesemantice construite din foneme, vocale, consoane, zgomote, intonații –, în agitatele *Cvartet nr. 2* și *Concert pentru violoncel*. E o muzică a catastrofei, a visceralului și a panicii: ca și când, subit, am înnebuni de durere.

Pe de altă parte, Ligeti mizează pe ironie și absurditate, ca singure remedii împotriva fricii existențiale. Este vorba mai puțin de absurdul dadaist sau suprarealist, căci Ligeti – deși apreciază și se inspiră din libertatea și imagiația nebună a lui Alfred Jarry, Tristan Tzara, Boris Vian sau Eugen Ionescu – simte că acest absurd e diferit de structura minții sale obsedată de modele, de *pattern-uri*. Astfel că ajunge în apropierea unui alt absurd, anume cel derivat din paradoxurile matematicii și ale limbajului.

Admirația sa pentru tradiția engleză a *nonsensului* va da naștere unor capodopere (*Nonsense Madrigals*) inspirate de stilul absurd-fantastic al lui Lewis Carroll. Sub forma unor poezioare, jocuri de cuvinte, Ligeti realizează adevărate opere în miniatură, precum acel genial *Cadril al Homarilor*. De altfel, un proiect neterminat al lui Ligeti avea ca scop scrierea unei opere după îndrăgitele volume ale lui L. Carroll, *Alice în Țara Minunilor* și *Alice în Țara Oglinzilor*, ceea ce ar fi continuat și radicalizat

atmosfera singurei sale opere care ne-a rămas: *Le Grand Macabre*, un fel de *Big Brother avant-la-lettre*.

Desfășurată într-o imaginară Breughelland, acțiunea operii *Le Grand Macabre* aduce în prim plan sfârșitul lumii și evidențiază tema fricii și a anulării acesteia prin înstrăinare. Influențe din figura regelui Ubu al lui Alfred Jarry se regăsesc în această anti-operă scrisă după o piesă de teatru de Michel de Ghelderode și "parașutată" pe scenă parcă din benzile desenate exagerat colorate, în care pe post de Superman apare însuși moartea, personificată în figura sinistrului demagog Nekrotzar.

„mistic, idilic, nostalgic, funebru, izbăvit, agitat, ironic, erotic, emoționat, umoristic, ipocrit, rece, indiferent, triumfal, patetic, lămpit, isteric, supersentimental, înfricos, înflăcărat, exaltat, neliniștit, nestăpănit, împopoțonat, malițios”

György Ligeti

III

Einstein a spus o dată despre un vestit coleg fizician: "Pauli asta are o minte brici!" Același lucru se poate spune despre Ligeti, căci suntem în prezența unei minți muzicale excepționale, care a căutat întotdeauna să găsească *mecanisme de precizie* pentru orice stare muzicală, oricât de imaterială ar fi fost aceasta. Preocuparea permanentă întru a extrage formularea cea mai clară a unei muzici, de a construi angrenaje coerente și de a inventa complexități sonore ajunge la perfecțiune în lucrări de virtuozitate instrumentală precum *Continuum* pentru clavecin, *Studiile* pentru pian, *Concertele* pentru vioară, pian și corn natural. În aceste lucrări, capodopere ale muzicii secolului 20, se aliază și se topesc într-o expresie originală diferite influențe: tradiția muzicii clasice, Bartok, Debussy, minimalismul american, muzica africană din Buganda, cea a pigmeilor, geometria fractală, *entrelacs-urile* hipnotice de pe manuscrisele irlandeze, grafica lui Escher, pictura lui Cezanne și Miró, sculptura lui Brâncuși, poezia lui Sándor Weöres.

Este o muzică bogată, complexă, scrisă de un *musicus doctus*, de un muzician foarte învățat («*Mă interesează totul: științele naturii, lingvistica, istoria, politica.*»), dar totodată de un mare artist, ultrasensibil la emoția umană, capabil să o exprime cu claritate, atât în sunete, cât și în cuvinte ("Pentru mine muzica nu e o insulă, ci o bucată complexă de viață și experiență").

A murit Ligeti, vrăjitorul sunetelor, omul cel mai neliniștit și curios din lume. Dacă l-am fi întrebat cine a fost, ne-ar fi răspuns cu sinceritate: "Un ungar născut în Transilvania, de origine evreiască și cu cetățenie română la început, mai târziu cu una maghiară, apoi și mai târziu cu cetățenie austriacă. Nu aparțin nici unui țărm: aparțin inteligentsiei și culturii europene." Ecce homo!

Dan DEDIU

www.cartearomaneasca.ro

CARTEA ROMÂNEASCĂ

Nou în seria de opere „Alexandru Paleologu”

Treptele lumii sau calea către sine
a lui Mihail Sadoveanu

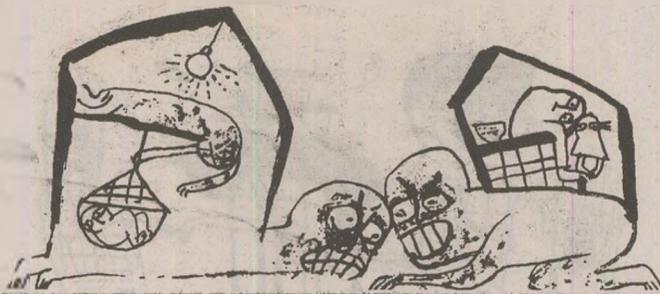
Au mai apărut:

Bunul-simț ca paradox
Despre lucrurile cu adevărat importante

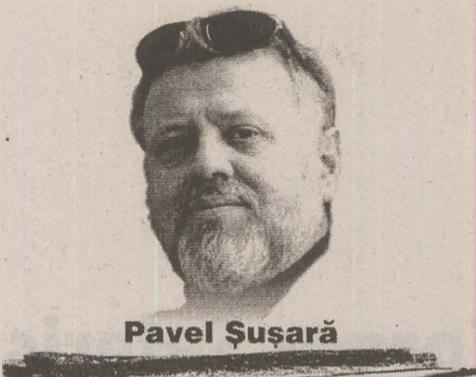
Cărți primite

- Mircea Florin Șandru, *Orbul la fereastră*, versuri, București, Arvin Press, 2006. 158 pag.
- Marcel Mureșeanu, *Patima recunoștinței*, versuri, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2006. 116 pag.
- Petru Scutelnicu, *Poem pe cord deschis*, Bacău, Ed. Casa Scriitorilor, 2006. 180 pag.
- Ioana Geacă, *Aparte*, prefață de Eugen Negrici, București, Ed. Vinea, 2006 (versuri). 80 pag.
- Mircea Constantinescu, *Tropăind prin spațiul Schengen*, București, Ed. Albatros, 2006. 156 pag.
- Ion Haineș, *Anotimp amânat*, versuri, București, 2006. 160 pag.
- Gina Sebastian Alcalay, *Înainte de a fi prea târziu*, București, Ed. Hasefer, 2006. 396 pag.
- Vasile Smărăndescu, *Caietul din sala de așteptare*, schițe, nuvele, povestiri, București, Ed. Semne, 2005 (prefață de D. R. Popescu) 188 pag.

arte

↑
 n afara portretisticii, care va avea, în timp, o dinamică imprevizibilă și spectaculoasă, de căutările din tinerețe ale artistului se leagă încă un gen, la care se va reveni inconsecvent și care, pînă la urmă, va fi abandonat: **peisagistica**. Din anul 1932 se păstrează un **Peisaj din Caransebeș**, o compoziție austeră ce amintește vag de zorii cubismului și care, este foarte posibil, să fi făcut parte din expoziția de la Băile Herculane. Chiar dacă acest gen nu va fi unul privilegiat în opera lui Baba, iar **Peisajul din Caransebeș** este pictat înainte ca artistul să-și reia studiile de pictură la Iași, se găsesc în această lucrare mai multe elemente care caracterizează întreaga operă a lui Corneliu Baba. Este vorba, în primul rînd, de tratarea sculpturală a volumelor, de monumentalitatea compoziției și de purificarea imaginii de orice element anex, accidental sau decorativ. De fapt, Baba nu construiește aici un peisaj propriu-zis, așa cum n-o face nici în alte lucrări cu tematică peisagistică, ci încearcă să surprindă și să redea spiritul ascuns al unui loc, să „portretizeze“ o atmosferă și să realizeze, finalmente, profilul moral și psihologic al unui anumit spațiu. Același lucru se întîmplă și în cazul lucrării **Peisaj**, de la Muzeul Național de Artă al României sau al **Peisajului din Iași** din 1947, unde elementele descriptive, culoarea locală și orice altceva care ar putea folosi la identificare lipsesc cu desăvîrșire. Primul este o nocturnă cu un aer romantic, o convulsie bizară de lumină și întuneric, de cald și de rece, de negru și de alb strălucitor, un amestec de măreție și de neant, iar cel de-al doilea un joc de volume și de planuri în care materia grea, verticala fragilă și anvelopa de aer descriu o atmosferă în același timp densă, apăsătoare și melancolică. În această suită a imaginilor peisagistice un loc special îl ocupă peisajele venețiene, **Peisajul din Asissi** și cel din Toledo. Toate peisajele venețiene, fără excepție, sînt profiluri de arhitectură cu o volumetrie puternică, așezate în prim-plan, cu un registru terestru minim și cu unul aerian la fel de sumar. Artistul este interesat aici, în primul rînd, de personalitatea inconfundabilă a arhitecturii ca reper spațial, dar și de configurația lăuntrică a formelor, de viața acestora care a dobîndit în timp o indiscutabilă autonomie. Griurile colorate și roșul englez, petele de negru care sparg continuitatea zidului și accentele de alb care înconjoară ca o aureolă deschiderile oarbe, generează, în pofida faptului că la prima vedere par sărace, construcții plastice de o remarcabilă forță și, în același timp, foarte diversificate. Spre deosebire de **Venețiile** lui Gh. Petrașcu, pe care Baba îl admira atît de mult, din a căror materie întunecată se desprind cele mai neașteptate reflexe de lumină, aceste peisaje venețiene sînt iarăși mai aproape de genul „portretistic“,

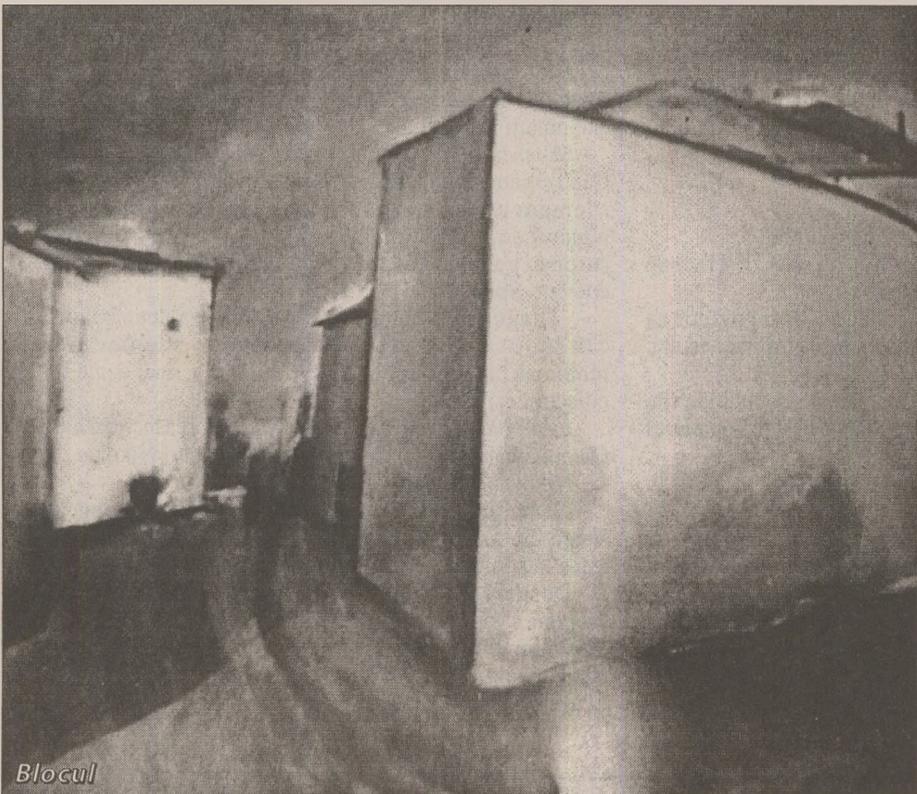
Pavel Șușară

CRONICA PLASTICĂ

Peisagistica lui Corneliu Baba

de aceea individualizare unică a modelului, obținută prin decuparea lui într-un moment și într-o stare care nu se vor mai repeta. Veneția lui Baba este una a reperelor incontestabile, adevărate metafore ale locului, identificate prin fizionomia lor tipică și printr-o tensiune lăuntrică de o forță considerabilă. Dar ea este și una personalizată, cum ar fi **Ca d'Oro**, de pildă, a cărei imagine comentează și consacră mai mult o mitologie decît o formă peisagistică și o realitate materială. Într-un cu totul alt registru se încriu imaginile din Asissi și din Toledo. Modelul peisagistic este aici redus la minimum sau desființat complet, pentru a se lăsa loc unei imagini interioare, unei proiecții cultural-afective de o irepresibilă vigoare. Chiar și atunci cînd Corneliu Baba se îndepărtează suficient de mult de figurativismul denotativ - iar aceste momente sînt tot mai dese pe măsură ce înaintăm în timp -, el nu ajunge niciodată la abstracțiunea propriu-zisă și nu se oprește nici la suprafața decorativă. Atît în **Peisajul din Asissi**, cît și în **Peisajul din Toledo**, cu toate că energia exprimării și densitatea materiei cromatice tind să se substituie formei peisagistice, parțial în primul și radical în cel de-al doilea, imaginea nu părăsește un figurativism profund care vizează spiritul

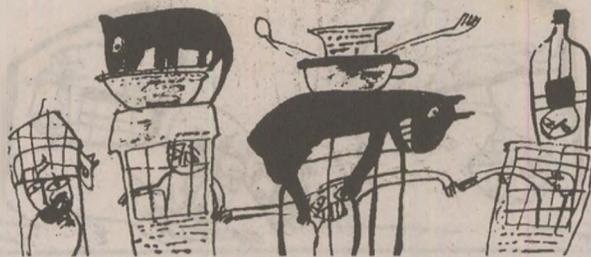
modelului și nu arhitectura lui exterioară. Dacă Asissi este privit ca o realitate înaltă în ordine morală, ca un spațiu în care narativul se resoarbe, substanța vibrează în registre diferite și încarcă imaginea cu o tensiune care atinge și notele grave ale melancoliei, Toledo este dezlănțuire pură, avalanșă cromatică în care orice sugestie peisagistică se pulverizează pînă la pierderea coeziunii dintre elementele constitutive ale imaginii. Negrul nocturn și roșul incendiar, luminile îndepărtate și aburul lăptos al unei atmosfere în soluție sugerează o stare interioară paroxistică. Ea este construită, evident, prin participarea nemijlocită la spectacolul unui peisaj cu particularități inconfundabile, dar și prin contagiune culturală, prin rememorarea atmosferei sfișiate din peisajul toledan al lui El Greco, unul dintre maestrul față de care admirația lui Corneliu Baba a rămas neschimbată de-a lungul întregii sale vieți. Această expresie cromatică pură, născută dintr-o subiectivitate plină de vigoare și dintr-o sensibilitate la fel de mare, are un corespondent perfect și în celălalt spațiu al reprezentării, acela al austerității și al ordinii geometrice. Cel care exemplifică această observație este un **Peisaj (Blocul)**, lucrare realizată în deceniul șapte (1968). Fără a se număra printre ultimele lucrări ale pictorului, și nici măcar printre ultimele sale peisaje, ea semnifică, în cadrul acestui gen și împreună cu **Peisajul din Toledo**, încheierea unui drum. Reprezentat ca un cub cu muchia în planul apropiat și compus din mai multe suprafețe cu dominante cromatice reci, **Blocul** se apropie stilistic de modelele cubiste, iar ca atmosferă de o anumită stranie simbolisto-metafizică. Severitatea geometrică a construcției, distribuția laconică și exactă a formelor în interiorul imaginii și o îmbinare controlată a perspectivei liniare cu cea cromatică, cu alte cuvinte o dimensiune perfect rațională, coexistă cu o angajare afectivă care merge foarte aproape de intensitatea unei trăiri expresioniste. Fără a fi una din marile lucrări ale pictorului, acest **Peisaj** prezintă un interes maxim pentru că el demonstrează sensul gîndirii plastice a lui Corneliu Baba și o anumită ciclicitate a intereselor sale, o recurență a motivelor și o repunere în discuție a mijloacelor de exprimare. Lucrarea aceasta din 1968 readuce în discuție, după exact treizeci și șase de ani, primul peisaj pe care l-am amintit mai sus, și anume acel **Peisaj din Caransebeș**. Drumul parcurs între cele două repere, unul marcînd începutul și celălalt finalul traseului, este unul al purificării formale și al exacerbarii vieții interioare, al unei angajări morale definitive și necondiționate. Peisagistica lui Baba are, însă, la capătul unei istorii nu foarte bogate și cu o pondere mică în ansamblul operei, o importanță care nu poate fi neglijată și care ține, în aceeași măsură, de practica nemijlocită a picturii și de filosofia artistică a autorului. ■

Blocul

Peisaj din Venetia

meridiane

Alături de alte două încercări (neduse până la capăt) de a scrie un roman, *Şase nopți pe Acropole* reprezintă singura scriere românească a lui Yorgos Seferis, cunoscut și recunoscut îndeobște (primul poet grec laureat al Premiului Nobel pentru Literatură, 1963) pentru poezia sa. Cochetarea cu proza nu este întâmplătoare, căci Seferis și-a îndreptat continuu atenția asupra acestui gen literar, rezultatul fiind trei volume de eseuri (*Dokimés*, Editura Ikaros, 2000 și 2003), precum și șapte volume de jurnal. Neputința descrierii, considerată de Seferis ca specifică artei romanului, l-a făcut nu de puține ori să ezite. Rezultatul este însă o scriere foarte modernă, dacă ținem seama că prima redactare datează din anii 1926-1928 (urmând o a doua, și ultima, redactare în 1954), care îmbină tehnici devenite ulterior caracteristice Noului Roman european. De altfel, este printre primii prozatori greci care utilizează tehnica lui Gide (*mise en abîme*) și care îmbină narațiunea pură cu jurnalul. În opinia lui Victor Ivanovici, opera de față a lui Seferis utilizează principiul structural al romanului-polimpsest folosit mai târziu de L. Durrell. Oricum, „neșansa” romanului, și a autorului, a fost să rămână necunoscut până la ediția din 1974, îngrijită de filologul G. P. Savvidis, și să treacă neobservat de critică (concentrată asupra operei poetice a lui Seferis) încă mulți ani. Abia în ultimul timp, bibliografia critică a sporit, insistându-se asupra „modernității” în nuce a romanului *Şase nopți*. Traducerea în română (aflată în curs de apariție la Ed. Omonia) s-a făcut după ediția a șaptea (1998). O primă traducere, parțială, a romanului *Şase nopți pe Acropole* îi aparține lui Victor Ivanovici și a fost publicată în *Secolul 20* (221/6, 1979, pp. 50-76), fiind însoțită de eseul „Seferis prozatorul – intertextualitate și scenariu mitic”, semnat de același autor.

Grăbind pasul, o apucă spre strada Achamon și, la ora opt, bătău la ușa Salomeei. O găsi în salonașul microscopic stând de vorbă cu un domn și cu o doamnă, mai în vârstă decât ea, foarte negricioasă, de statură medie, cu rotunjimi neregulate, cu glezne groase și o gură micuță cât deschizătura unei pipe. Se afla acolo și Lala, care nu scoase însă nici o vorbă. Când Stratis își făcu apariția, doamna explica modul în care funcționează laringele unei cântărețe, cu mișcări scurte ale policarului și ale arătătorului, care evocau pliscul unui cocoș. Pliscul rămase deschis. Stratis întreabă:

- Cântați?
- Da, am studiat canto în Germania și filologia. Dumneavoastră scrieți, presupun. Ce scrieți?
- Stratis simți lumina din casa Salomeei nespuse de slabă.
- Aș vrea să scriu poeme și eseuri, zise încet ca și cum ea ar fi comis o indiscreție.
- Dezamăgirea innoură chipul doamnei.
- Dar cine se mai indeletnicește astăzi cu poeme?! Locul poeziei a fost luat de roman. Nu ați încercat să compuneți și așa ceva?
- Stratis se simțea ca un inculpat. În jurul lui, Salomea se îngrijea de mastică. Domnul avea o privire cruntă. Lala se retrase îndărătul unei sticle opace. El răspunse foarte târăgănat, poticnindu-se:
- Am încercat, însă cred că nu știu să povestesc. Ba și mai rău, nu pot descrie. Mereu am impresia că e de ajuns să numești un lucru pentru ca acesta să existe. Ce este el, aceasta o arată de unul singur, prin isprăvile sale. Tocmai de aceea, presupun, ori de câte ori mă apuc să fac o descriere, îmi pare că vorbele își pierd greutatea, că se dizolvă în

Yorgos Seferis

Şase nopți pe Acropole

vârful penitei. Și cum să umpli o carte fără descrieri? Doamna era uimită sau își pierdea cumpătul.

- Dar dacă acel ceva nu este un om? Dacă este, să zicem, un peisaj, un lucru, fără isprăvi – sau, să mă exprim mai bine, care nu acționează – atunci cum vom pricepe despre ce este vorba „fără descriere”?

- Mi se pare că tot ceea ce există acționează, zise Stratis. Maxima îi răsună ciudat în urechi, ca și cum altcineva ar fi rostit-o. Răse.

Salomea îi urmărea cu priviri piezișe. Doamna crezu că Stratis o ia peste picior. Spuse întepător:

- Și găsiți cumva că jocurile poetaștrilor au greutate?
- E grea arta, zise fără chef Stratis, și mulți dau greș. Însă nu găsesc altă modalitate de a-mi exprima emoția.

Gura doamnei părea acum și mai micșorată din pricina disprețului.

- Și cine să se omoare după mărunta dumneavoastră emoție? Poezie adevărată poate crea doar profetul care va dărui lumii o nouă credință.

- Mi se pare, îi răspunse Stratis, că aceasta e o altă discuție. Cred totuși că, dacă reușește careva să exprime cu adevărat emoția stărnită de lume, atunci el îi ajută pe ceilalți să nu piardă credința pe care cu siguranță o au în lăuntru lor.

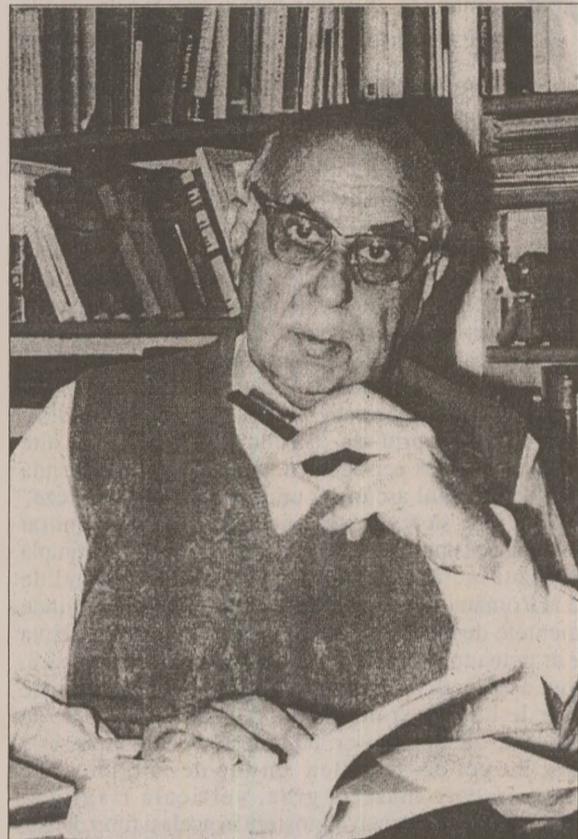
- Dar ce emoție? Oricare?
- De orice fel, cred.
- Așadar nu aveți o viziune asupra lumii?
- Viziunea mea asupra lumii se va ivi și ea, de-i trebuie cuiva, odată cu încheierea lucrării.

- Adică anapoda, răspunse doamna. E îngrozitor că mai există tineri care gândesc așa, chiar și-n ziua de azi. AZI.

Policarul și arătătorul prinseră iarăși a se închide și a se deschide, a tăia sforicele și ațe, a tăia panglici împrejurul lui azi.

Duminică

M-am trezit înainte de a se lumina. Luna de hârtie mătăsoasă era lipită pe geamurile mele. Lacrimi ale zorilor: oră viorie: violet-arhaic-grecesc. Gust amar al trezirii. Gust sălcii de incertitudine. Scârbă. Pășesc pe țărâmul îngust unde îmi vine să plâng. În seara aceea, mă aștepta învăluită în ceață. Doar la Londra am mai văzut ceață așa de păcloasă. Purta un veșmânt închis la culoare, cu o

eșarfă roșie, care nu stătea locului. Și-o aranja întruna. Îi spuneam: „rânile însângerate ale ceței...”

Luni

Iată ce am auzit astăzi de la un refugiat: au ajuns prigonii pe o insulă grecească. Magazine, case, uși, ferestre, le-au închis pe toate ca la un semn. El, împreună cu soția lui, într-o gloată. Pruncul nehrănit de șase zile plângea, sfâșia inima oamenilor. Femeia cerșea după un pahar cu apă. În cele din urmă, dintr-o casă, i-au răspuns: „Un franc paharul”. Și tatăl continua: „Ce să fac, jupâne Stratis, am scuipat în gura copilășului să-i treacă setea”.

Joi

Astăzi după-amiază, sentimentul că îmi este capul golit cu totul de gândire și că în locul ei rămăneau doi necunoscuți care discutau și se sfădeau pentru a-rfii hotărnicii soarta.

Treburile nu mergeau cum trebuie: Nodas avusese dreptate. Acești șapte tineri din Atena pareau, în preajma dictaturii lui Pangalos, aidoma unui Babel lipsit de vlagă. Orice apărare a discuției se stinge în exclamații individuale.

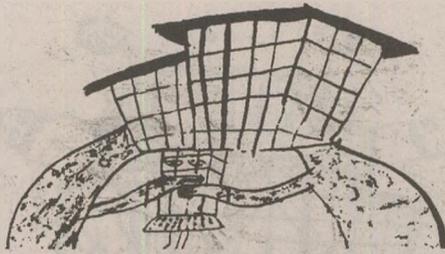
Salomea se îngrijea mai cu seamă de paharul lui Nikolas. Când și când, rochia Lalei își schimba pe neașteptate locul asemenea unui peștișor. Gura Sfinxei semana cu punctul de la capătul universului. La ea privi Nikolas, suspină, goli paharul și făcu un lucru nemaiauzit: vorbi coerent. Spuse:

- Dragii mei prieteni, Stratis îmi zicea deunăzi că a citit într-o carte foarte serioasă despre un ciudat care avea mania să colecționeze apele fluviilor. Exact așa cum colecționezi timbre.

Salomea se uita la Stratis care avea privirea incremenită. Cu o mișcare rapidă, ea îi umplu paharul lui Nikolas.

Nikolas continuă:
- Pe rafturile acestui om straniu puteai vedea Gangele, Volga, Tamisa, Sena, Dunărea, Nilul etc., etc. Vedeai apele astea în sticlute cu etichete.

Doamna Salomea a avut laudabila inițiativă de a ne propune să ne desprindem când și când, pentru câteva ore, de singurătatea noastră sau de căldășia noastră și să ne întovărășim. Să mă ierte dacă vă mărturisesc bănuiala că acest fapt trebuie să aibă vreo tainică asemănare cu acel

meridiane

colecționar de care vă aminteam.

Într-adevăr, așa cum vă am dinaintea ochilor, am impresia că doamna Salomea a rânduie în jurul acestei mese subterane sticlute cu apă din diferite fluvii.

Da, dragi prieteni, fiecare dintre noi este un fluviu, un fluviu independent, de la izvor până la vărsare. Un fluviu nesociabil înăuntrul unei sticlute pecetluite.

Astfel, răsare inevitabil o întrebare: o întrebare așa de neliniștitoare că depășește micul nostru cerc, fiind într-o remarcabilă legătură cu particularitățile rasei noastre. Întrebarea este următoarea:

Cine va desigila fluviile pecetluite? Cine va destupa sticlutele astupate? Cine, prieteni, va amesteca puține picături din cursul Iordanului, dacă presupunem că acesta este Nodas, cu puține picături din cursul Scamandrului, gândindu-ne că acesta este Stratis, sau din cursul Brahmaputrei, dacă presupunem...

Operația, după cum vă dați seama, este supraomenească. [...]

- Chestiunea care mă preocupă este coeziunea grupului nostru, doamnă Sfinxă. [...] Gândul meu s-a îndreptat, și mai firesc, către acel corp ceresc care influențează apele.

După cum știți, acest corp ceresc este luna.

O luminoasă rafală străbătu chipul Lalei. Își întoarse capul spre Salomea care era atentă doar la Nikolas. [...]

- Avem, așadar, un corp care influențează apele - luna. Pentru a fi totuși siguri că vom realiza experimentul nostru în cele mai favorabile condiții, trebuie să aflăm momentul și locul când luna are cea mai puternică forță. Care este acel moment?

Lala spuse pierdută:

- Luna plină.

- Bravo, doamnă Lala, v-ați prins, spuse Nikolas. Acum, lucrul cel mai greu: care este locul?

Lala roși. Înălță ochii ei mari spre abajurul care spânzura gol și prăfuit deasupra lor.

- Care este? Care este? întrebarea ceilalți.

Nikolas nu răspunsese și începu să se caute. Tovarășii lui îl urmăreau plini de curiozitate. Scoase două pachete de țigări, cheile, două creioane, portofelul, câteva bucăți de ziar și le așeză pe masă. Continua să caute cu înfrigurare. Preț de o clipă, luă o figură supărată. În fine, din adâncurile unui buzunar interior, scoase o hârtiuță dreptunghiulară îngălbenită. O ridică ținând-o între două degete și spuse:

- Acesta este locul. Azi l-am găsit, la ora două și douăzeci și cinci de minute după-amiaza, în tramvai, întorcându-mă spre casă. Vă rog să-l priviți cu luare aminte. Stratis, dacă ești amabil, fă-l să circule.

Îi întinse hârtia lui Stratis, așa cum oferi un trandafir. Stratis o apucă și citiră cu toții:

BILET

de vizitare nocturnă a Acropolei
pe timp de lună plină.
Dragme: zece (10)

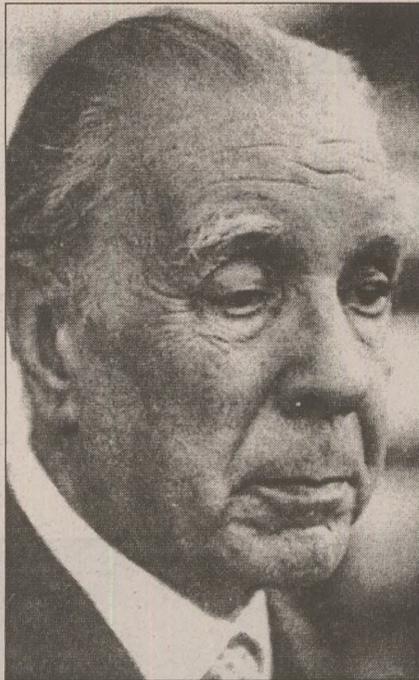
Nikolas continuă:

- Care vasăzică, locul acesta este Acropole pe timp de lună plină, precum ne-o spune biletul Departamentului de Arheologie. Nu l-am găsit de unul singur: mi l-a arătat degetul sorții. De aceea, mă tot gândesc la el. M-am gândit că Acropole este locul unde se află adunate laolaltă (adică, în raza de circulație a oamenilor care nu au mijloace să meargă în carierele de piatră din Pentelis) cele mai multe blocuri de marmură. Aceste blocuri ar reprezenta pentru razele lunare ceea ce era pentru cele solare oglinzile lui Arhimede. Vasăzică, le-ar obliga să cadă deasupra voastră, fluvii pecetluite, cu cea mai mare forță.

Își goli paharul. Salomea îl umplu iarăși. Spuse:

- Există însă și un alt motiv care mă împinge să cred că indiciul sorții este nimerit. Pe Acropole, pe timp de lună plină, vom găsi energia care să pună în mișcare apele noastre spre comuniune. Dar se poate să găsim și o altă forță care foarte probabil va ajuta scopului nostru. Forța moștenirii lăsate de nemuritorii noștri străbuni.

Prezentare și traducere de
Claudiu SFIRCHI-LĂUDAT

Jorge Louis BORGES

Nu știm

Nu știe luna că e luminoasă,
și nici măcar nu știe că e luna.
Nisipul că-i nisip. Și-astfel nici una
din formele vieții că-i aleasă.

La fel e-al piesei fildeș de străin
de-abstractul șah precum e cel ce-o mută.
A noastră soartă, poate, ce-i tăcută
din scurte bucurii și-un veșnic chin,

e instrumentul Altuia. Nu știm;
spunându-i Dumnezeu nu vindeci boala.
Zadarnice sînt teama, îndoiala
și rugăciunea simplă ce-o-ncropim.
Din care arc săgeata a pornit?
Spre ce mă-ndrept? Ce culme a țintit?

Lui Johannes Brahms

Întins în straturi sînt de mîndre flori
ce-n necuprinse zări ai risipit
de viitor. Să nalt am năzuit
spre-azur cîntarea dulce de viori.
Azi mă lipsesc, căci pentru-a te cinsti
nu-i de ajuns deșarta osteneală
numită îndeobște cu pripeală
și îngîmfare arta de-a slăvi.
Spre-a te cinsti nevoie-i de lumină
și de curaj. Sînt laș. Sînt trist. Nimic
nu-ndreptățește cutezanța-mi. Mic
sînt bucuria spre-a cînta senină
- cleștar și foc - de om îndrăgostit.
Canonul meu: să-ncerc neconținut
să potrivesc cuvinte iscusite
din sonuri și concepte-alcătuite.
Tu nu ești vaiet, simbol ori oglindă;
ești rîu ce poate lumea s-o cuprindă.

Îndrăgostitul

Un corn de fildeș, trandafirii, luna,
un chip de Dürer, boabele de rouă,

un zero schimbător și cifre nouă
la număr, toate mă silesc întruna

să spun că sînt, cîndva c-au existat
Persepolis și Roma, și că soarta
le-a hotărît-o, nemiloasă, arta
pustiitoarei lupte, ne-ncetat.

Silit sînt să-mi închipui rugul, spada
din epopee, zbuciumata mare
ce roade țărnul nalt, necruțătoare.
Și-mi spun că toate-acestea sînt. Tăgăda
îndreaptă-nchipuirea: doar tu ești
aievea, soartă. Tu mă povestești.

Vorbește un bust al lui Ianus

Cînd treci de porțile despărțitoare,
cîstește a lui Ianus amintire.
Cuprind, ocrotitor, dintr-o privire
uscatul sigur, marea-nșelătoare.

Eu două fețe am și-ntrezăresc
trecut și viitor. Dar vrăjmasia
aceeași e, și ura, și mînia.
Nu le-a schimbat cu har dumnezeiesc

și nu le va schimba Acel ce poate
să le preschimbe. Mîini nu am s-o fac.
De piatră sînt. Stau nemișcat și tac.
Să spun nu pot dacă-ndărătnicia
pe care-o vad de mîine-i sau de ieri.
Surpate-s cele două chipuri, pier.

Proteu

Nainte de-al zări pe Odiseu
cu-ai săi vîslași ce marea o brăzdează,
nebanuite chipuri se schitează
ale-unui zeu temut numit Proteu.

Cioban de turme care pasc pe mare,
împodobit cu darul profeteiei,
în taină-și ține harul dibăciei
urzind năuc oracole bizare.

De oameni incolțit, se preschimba
în vilvâtaie,-n leu înfricoșat
ori în copac umbros pe mal surpat,
în undă care-n unde se-afunda.
De egiptean Proteu nu te speria,
tu, care-atîtea chipuri poți lua.

Altă versiune a lui Proteu

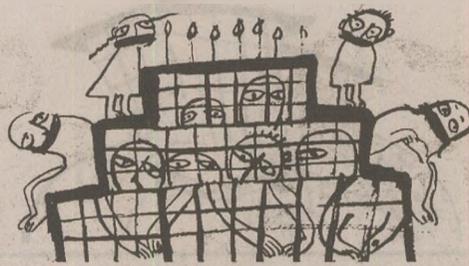
Rătăcitor pe plaje-nșelătoare,
cînd un spăimos balaur, cînd un zeu,
nu știe ce-i memoria Proteu,
n-a auzit de clipa trecătoare.

Alt chin a cunoscut poznaș Proteu,
nu mai puțin cumplit decît uitarea:
el vede viitorul și-nfruntarea
cum se sfîrșește-ntre troian și-ahiu.

De-i incolțit, ia chip neașteptat
de rug ori uragan dezlănțuit.
În tigru se preschimba aurit,
în val ce peste val s-a revărsat.
Tu ești făcut la fel, din schimbătoare
înfățișări. Pesemne, cică, oare...

Traduceri de
Andrei IONESCU

La Editura *Polirom* urmează să apară o ediție
întregită a poemelor lui Borges. Am ales cîteva,
inedite în românește.

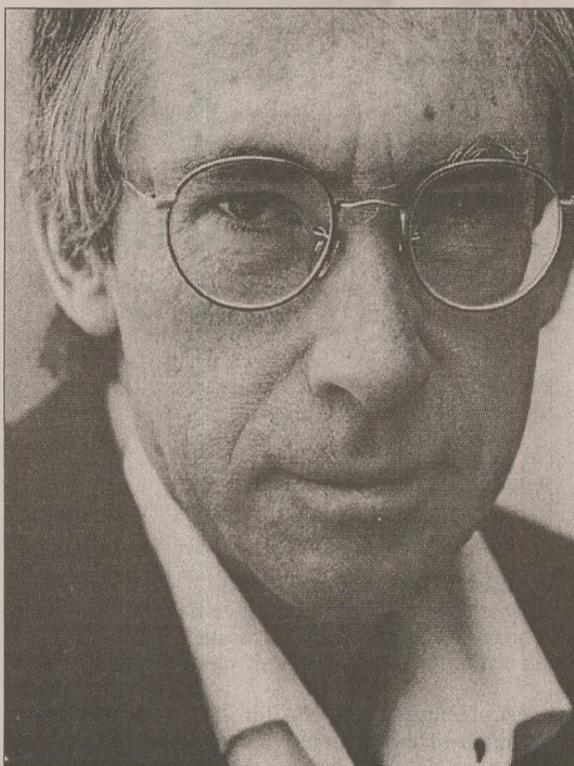

meridiane

Avanpremieră editorială

Ian McEwan

Sâmbătă

culisează în cadrul lui, și ridică fără zgomot fereastra. E mult mai înaltă ca el, dar alunecă ușor în sus datorită contragreutății de plumb ascunse în mecanismul ei. Pielea i se contractă în momentul în care aerul de februarie se revarsă peste trupul lui, dar frigul nu-l deranjează. De la etajul al doilea privește noaptea drept în față, orașul scaldat în lumina lui albă, glacială, scheletul copacilor din scuar și, zece metri mai jos, grățiile negre și ascuțite ale gardului, semănând cu niște lănci. Sunt unul sau două grade sub zero și aerul e limpede. Strălucirea felinarului nu a estompat încă toate stelele; deasupra fațadei Hotelului Regency, pe cealaltă parte a scuarului, fragmente de constelații atârnă spre sud. Fațada respectivă este o reconstituire, o pastişă – în timpul războiului, cartierul Fitzrovia a încasat niște bombe lansate de Luftwaffe – și imediat în spatele ei se înalță Post Office Tower, autoritar și jerpelit la lumina zilei, dar pe jumătate ascuns și decent iluminat în timpul nopții, brav monument al unor zile mai optimiste.

Dar zilele noastre cum sunt? Complicate și înfricoșătoare, își spune el cel mai adesea, când

Unul dintre cei mai mari scriitori britanici contemporani, Ian McEwan s-a născut pe 21 iunie 1948 la Aldershot. A studiat literatura engleză la Universitatea din Sussex, apoi a obținut un master la Universitatea East Anglia. În anii '70 a început să publice nuvele în „American Review” și „Transatlantic Review”, adunate ulterior în volumul *Prima dragoste, ultimele ritualuri*, distins cu Premiul Somerset Maugham. În 1978 i-a apărut un al doilea volum de nuvele, *Printre cearșafuri*, umbrit însă de succesul romanului de debut, *Grădina de ciment*, publicat în același an, care a stârnit un uriaș scandal, consacându-l ca pe unul dintre cei mai originali scriitori ai momentului. Îi vor urma *Mângâieri străine* (1981, nominalizat la Booker Prize), *Copilul furat* (1987, pentru care i s-a decernat Whitbread Prize for Fiction), *Inocentul* (1990), *Câinii negri* (1992), *Durabila iubire* (1997), *Amsterdam* (1998, distins cu Booker Prize) și *Ispășire* (2001, pentru care i s-au acordat premii internaționale de prestigiu, precum W.H. Smith Literary Award, National Book Critics Circle Award, Los Angeles Times Prize for Fiction și Santiago Prize for the European Novel). Ian McEwan a scris, de asemenea, piese de teatru, scenarii de film și de televiziune.

Romanul *Sâmbătă* (în curs de apariție la Editura Polirom), care a obținut prestigiosul James Tait Black Memorial Prize for Fiction (2005), are în centru figura lui Henry Perowne, un neurochirurg cu o carieră strălucită și o viață de familie armonioasă. Singurul său motiv de neliniște sunt evenimentele îngrijorătoare care se petrec pe plan mondial – iar într-o zi de sâmbătă, 15 februarie 2003, pe când războiul din Irak stă să izbucnească, propria sa locuință devine, pe neașteptate, scena unei lupte mai puțin obișnuite.

Cu câteva ore înainte de răsăritul soarelui, Henry Perowne, neurochirurg, se trezește și se pune imediat în mișcare; dă la o parte cuverturile – dormise în capul oaselor – și se ridică în picioare. Nu-i e prea clar când a devenit conștient, nu că asta ar mai avea vreo relevanță. Nu i s-a mai întâmplat așa ceva, dar nu e alarmat, nici măcar surprins, pentru că mișcarea e foarte lină, îi provoacă o senzație plăcută în membre și își simte spatele și picioarele neobișnuit de puternice. Stă lângă pat, gol – întotdeauna doarme gol – rămâne acolo cât e de mare, aude respirația regulată a soției lui și simte pe pielea aerul rece din dormitor. Și asta e o senzație plăcută. Ceasul de la capul patului arată 3.40. Habar n-are de ce s-a dat jos din pat: nu trebuie să se ducă la baie, nu e tulburat din cauza vreunui vis ori a vreunui eveniment din ziua precedentă, nici măcar de ceea ce se-ntâmplă în lume. Ca și cum, stând acolo în întuneric, s-ar fi materializat din neant, complet format, liber. Nu e obosit, în ciuda orei și a muncii, nici un caz recent nu-i apasă cugetul. Ba chiar e vioi, are mintea limpede și o inexplicabilă stare de exaltare. Nu propria decizie ori vreo motivație oarecare îl împinge spre cea mai apropiată dintre cele trei ferestre ale dormitorului; încearcă o asemenea liniște și o asemenea ușurință când face cei câțiva pași, încât bănuiește că visează ori umblă în somn. Dacă așa stau lucrurile, atunci e dezamăgit. Visele nu-l interesează; dar se pare că totul e real. E complet lucid și știe că a lăsat în urmă somnul: să conștientizezi diferența dintre somn și veghe, să știi perfect care sunt granițele – iată esența echilibrului psihic.

Dormitorul e spațios și foarte ordonat. Când îl traversează, parcă plutind, cu o ușurință aproape hilară, gândul că această experiență s-ar putea termina în înfrustrare și tristă; o clipă mai târziu, gândul respectiv a fugit. Stă la fereastra din mijloc și trage obloanele înalte de lemn cu mare grijă, să n-o trezească pe Rosalind. E un gest deopotrivă egoist și generos. N-ar vrea să fie întrebare ce-i în mintea lui – căci ce ar putea răspunde și, mai ales, de ce să distrugă această clipă printr-un răspuns? Trage al doilea oblon, care

face o pauză în timpul vizitei sale săptămânale. Dar acum nu simte asta. Se apleacă în față, lăsându-și greutatea pe palmele sprijinite de pervaz, și jubilează dinaintea peisajului pustiu și clar. Vederea lui – care a fost întotdeauna bună – pare a i se fi ascuțit și mai tare. Observă fragmentele de mică scânteind în dalele scuarului, excrementele porumbeilor pe care distanța și frigul le-au întărit, preschimbându-le în ceva aproape frumos, cum ar fi niște pete de zăpadă. Îi plac simetria stâlpilor negri de fontă și umbrele lor și mai întunecate, rețeaua de rigole din pietre de pavaj. Coșurile de gunoi care dau pe-afară sugerează mai degrabă abundența decât mizeria; băncile goale din jurul spațiilor verzi par a-și aștepta, binevoitoare, ocupanții zilnici – angajați veseli în pauza de prânz, băieții cu fețe grave, studioase, de la căminul indian, îndrăgostiți copleșiți de extazuri tăcute sau de tulburare, traficanți de droguri crepusculari, bătrâna doamnă decrepită cu strigătele ei sălbatice, obsedante. Pleacă! obișnuiește ea să țipe ore întregi, un cârâit aspru, ca al unei pasări de baltă sau al unui animal de la grădina zoologică.

Stând acolo, la fel de imun la frig ca o statuie de marmură, și privind spre Charlotte Street, spre amestecul de fațade, schele și acoperișuri în șarpantă care se zăresc în racursi, Henry se gândește că orașul e un succes, o invenție strălucită, o capodoperă biologică – milioane de ființe mișunând în jurul realizărilor acumulate și stivuite de-a lungul secolelor, ca în jurul unui recif de corali, dormind, muncind, distrându-se, trăind în armonie în majoritatea timpului, aproape toți dorind să muncească. Și colțul unde se afla casa lui Perowne, un triumf al adecvării proporțiilor; scuarul perfect proiectat de Robert Adam care înglobează rondurile cu verdețată dispuse într-un cerc perfect – un vis de secol XVIII scaldat și îmbrățișat de modernitate, de iluminatul stradal de deasupra și de cablurile de fibre optice de dedesubt, de apa proaspătă care aleargă prin conducte, de apele menajere evacuate într-o clipă.

Observator curent al propriilor stări, se întreaba ce anume o fi declanșat această euforie prelungită, denaturanta. Poate, în timpul somnului, s-a produs un accident chimic la nivel molecular – ca atunci când rastorni o tavă cu băuturi –, care a stimulat receptorii de dopamina să inițieze o cascadă de evenimente intracelulare; ori poate este perspectiva unei zile de sâmbătă sau consecința paradoxală a oboselii extreme. E drept că și-a încheiat săptămâna într-o stare de epuizare nefirească. S-a întors într-o casă goală și s-a întins în cadă cu o carte în mână, fericit că nu trebuie să stea de vorba cu nimeni. Daisy, fiica sa cea intelectuală, chiar un pic prea intelectuală, îi trimisese o biografie a lui Darwin; cartea avea legătură cu un roman al lui Conrad pe care ea voia să-l citească și de care el încă nu se apucase – călătoriile pe mare, indiferent de substratul lor moral, nu-l prea interesau. [...] Cu toate acestea, se supune docil listelor ei de lecturi – este modul lui de a ține legătura cu fiica sa, care crește departe de familie, într-o suburbie a Parisului, devenind încet-încet femeie; în seara aceasta urmează să vină acasă pentru prima oară în ultimele șase luni – iată încă un motiv de euforie.

Prezentare și traducere de Dan CROITORU

DEUTSCHE WELLE

Un radio din inima Europei!

88,5 FM – BUCUREȘTI

Programul DW în limba română:

13:00 -15:00 - Miezul zilei în actualitate (zilnic)

Știri la 10:00, 12:00, 16:00 (luni – vineri)

Știri în germană și engleză – zilnic din oră-n oră!

Și muzică bună – pop, clasic, jazz!

Deutsche Welle
53113 Bonn/Germany
www.dw-world.de

meridiane

↑
n biografia lui Günter Grass exista o „pată reziduală”, trecută sub tăcere vreme de 60 de ani. Și fiindcă ea trebuia în cele din urmă să-și afle locul în operă, autorul se decide să-și scrie autobiografia tinereții sub presiunea „opresivă” a deceniilor trecute de la „rușinosul episod”. Se încumetă să facă acest pas cu puțină vreme înainte de a împlini 80 de ani, expunându-se celui mai mare „scandal” de care a avut parte până acum.

Da! Autoritatea morală a națiunii, directorul de conștiință al Germaniei postbelice, social-democratul convins și militant, profetul virulent clamând adesea în deșert, scriitorul angajat politic în biruirea trecutului nazist al țării sale, dar ale cărui opinii nu au fost totdeauna nici cele mai juste, nici cele mai comode, laureatul Premiului Nobel pentru Literatură, monumentalizat deja în timpul vieții – a făcut parte din SS!

La 17 ani a fost înrolat în Divizia „Fruntsberg” la Waffen SS. Era sfârșitul războiului și după numai câteva săptămâni cade prizonier la americani (din fericire) înainte ca gloanțele pe care abia a apucat să le tragă să fi curmat viața cuiva. Arhivele militare americane atestă episodul. Günter Grass îl povestește în cercul prietenilor intimi prin 1990 (secvență de care pare a nu-și mai aminti ulterior). În schimb, dezvăluie pe larg, abia acum, „secretul” tăcut vreme de 60 de ani învăluindu-l într-o pletoră de detalii: runa dublă de pe gulerul tunicii militare nu i-a stărnit dezgust la cei 17 ani pe care-i avea. La multă vreme după ce crimele comise de escadroanele morții au ieșit la iveală, s-a temut să recunoască această „scăpare”.

În interviurile acordate fie la televiziune, fie în paginile presei, înaintea lansării pe piață a cărții *Beim Häuten der Zwiebel* (*Cojind ceapa*), Günter Grass „se explică” fără a se dezvinovăți, poate și fiindcă nu trecuse sub tăcere nici în spațiul public, nici în scrierile anterioare, secvența nazistă a adolescenței sale. Se știa și că în război fusese înrolat ca „Flakhelfer” – ca de altfel mulți alți colegi ai generației sale. Or, a face parte dintr-o divizie SS și nu din una de artilerie antiaeriană este cu totul altceva.

Un scandal dinainte programat

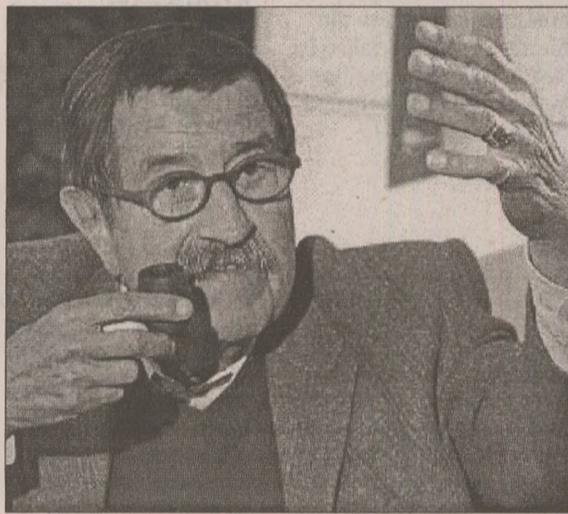
Circumstanțele atenuante în cazul lui Grass ar putea fi obiective – subiectivă rămâne tăcerea de peste șase decenii a autorului pe care memoriile sale de tinerețe o rup acum declanșând din nou în cercurile intelectuale din Germania unul din acele scandaluri ritualice care se iscă ori de câte ori este readus în discuție trecutul brun al țării și rolul pe care unii monștri sacri l-au jucat în barbaria nazistă, chiar dacă fuseseră pe-atunci copii sau adolescenți. La ora când scriu aceste însemnări debaterile sunt încă în toi; pentru unii ele sunt doar o furtună într-un pahar cu apă, pentru alții ele echivalează cu o vijelie devastatoare.

Șocul care a zguduit unele cercuri ale opiniei publice din Germania s-a resimțit și în străinătate, reactualizând vechi verdicte sau prejudecăți ori, dimpotrivă, declanșând eforturi, nu tocmai ușoare, de clarificare a unor nedumeriri. De ce a tăcut Günter Grass atâtea decenii, când ar fi trebuit să facă „rușinoasa mărturisire” din timp, ocaziile oferindu-se de mai multe ori pe parcursul vieții sale și a istoriei postbelice a Germaniei? Este această mărturisire „tardivă”? Cât de departe poate merge dreptul unei persoane publice de a-și proteja secretele?

Printre primii care s-au „scandalizat” au fost ziaristii și publiciștii, dintre care puțini au citit proaspăta autobiografie lui Günter Grass în timp ce foarte mulți s-au grăbit să-l întuiască pe autor la stîlpul infamiei pentru fîrzie sa confesiune „vinovată”. Vociferările polemice, unele dintre ele în regretabile tonalități boulevardiere, au fost potențate ceva mai decent și ponderat și de glasul cîte unui coleg de breaslă, prieten sau adversar, în vîrstă sau tînăr, celebru sau doar consacrat: Salman Rushdie, John Irving, Adolf Muschg, Richard Wagner, Ralph Giordano, Martin Walser, dar și foarte talentata Juli Zeh avînd doar 32 de ani.

Fără încercarea de a albi pata neagră din biografia colegului laureat al Premiului Nobel pentru Pace, ei au chemat la rațiune spiritele încinse, „isterizate” peste

Günter Grass rupe tăcerea

măsură. Martin Walser, greu încercat de disputele mult mai grave pe care le-a declanșat unele referințe la trecutul nazist din discursul rostit cu prilejul decernării Premiului Păcii, manifestă înțelegere față de colegul său și invocă „un anumit climat politic” care face imposibile, uneori, mărturisirea timpurie a unor opinii, „erori” și „rătăcirii”. Pentru John Irving, scriitorul atacat rămîne un erou, autorul elvețian Adolf Muschg, coleg de generație, crede că Grass nu trebuie să le dea explicații semenilor săi „luminați” care oricum îi vor sta alături cînd moraliștii „farisei” se străduiesc să-l desființeze, Ralf Giordano - scriitorul german de origine evreiască - admite dreptul scriitorului de a face public cînd crede el de cuviință, un posibil secret al propriei vieți, Juli Zeh - tînăra prozatoare răsărită de succes - se miră ca toți colegii ei de generație, „tineri și normali”, de ce tocmai cei care știu de mult că scriitorul nu a făcut parte din rezistența antinazistă sunt cei mai consternați acum. Ea deplînge „mașinăria isteriei” pusă în mișcare nu aștîf de moralitatea națiunii, cît de pretenția de a avea acces deplin la intimitatea unui bun comun care nu este altul decît „idolul mediatic Günter Grass” transformat în „instanță” morală tocmai de industria mass-media. Regizorul Volker Schlöndorff, care a ecranizat și romanul *Toba de tinichea* pentru care a primit un „Oscar” s-a adresat public scriitorului stigmatizat recomandîndu-i (nu fără o amară ironie) să resimtă ca pe o mare eliberare faptul de a nu mai trebui de acum înainte să pășească în public ca un „monument viu”, de a nu mai fi nevoit să-și rostească discursurile „excathedra” și de a putea în sfîrșit să se bucure de acea „libertate a nebunului” de care au parte personajele din cărțile sale.

Indiscutabil, spectaculoasa epuizare „avant la lettre” înainte de data stabilită (1 septembrie) a unei tranșe de 150 de mii de volume, cît numără prima ediție a acestei autobiografii, s-a datorat și vilvei mediatică stîrnite de confesiunea publică pe care autorul a făcut-o în paginile presei despre capitolul „incriminant” al tinereții sale. Din acest motiv, atît în tabloide, cît și în publicațiile serioase, s-a făcut auzită ireverențioasă ipoteză potrivit căreia „mea culpa” lui Günter Grass nu ar fi fost decît rezultatul unei abile strategii manageriale. Și cum „incidentul” s-a produs în proximitatea imediată a unei aniversări – împlinirea a 50 de ani de la moartea lui Bertolt Brecht, analogia GG versus BB se impunea de la sine.

De ea s-a slujit neîntîrziat Rafael Seligmann, un publicist altminteri fin și respectabil, pentru a redacta un text de o rar înfîlțită virulență la adresa autobiografiei lui Günter Grass și a „secretului” divulgat ante-festum de autor. Seligmann citează un adagiu aplicat brechtian: „mai înfîi haleala, apoi morala” și transferă sintagma asupra comportamentului lui Grass pe care-l etichetează la finele vituperantului text drept „îmbuibat”, îndemnîndu-i pe cititori să boicoteze „descojirea cepii”! Auzită s-a făcut și aberanta ipoteză că înrolarea la 17 ani în Waffen SS a actualului laureat german al Nobelului pentru Literatură, ar putea relativiza...crimele comise de odioasele trupe hitleriste de elită! Reacții de acest fel sunt simptomatice mai ales pentru cei care au acum prilejul să-i plătească o poliță „preceptorului” națiunii în materie de „moralitate”...Retroactiv, presa a inventariat și cîteva dintre regretabilele derapaje ideologice comise de Grass de-a lungul înfierbîntatului său amestec în treburile cetății.

Prin mărturisirea sa tîrzie Grass primejduiește un anumit canon al corectitudinii politice, „moștenirea comună” a intelectualității de stînga, care în anii '60 și dădea tonul transformînd spațiul public într-un spațiu al „retoricii”, prin referințele stereotipe și insistente la trecutul nazist ca și cum acesta ar fi putut reizbucni în fiecare clipă a prezentului – dă de înțeles Richard Wagner, într-un eseu publicat în cotidianul DIE WELT. Scriitorul german originar din România face un implacabil rechizitoriu presei care, cedînd „bulevardizării discursului mediatic”, preferă să demaște și nu să elucideze rătăcirile de tinerețe ale autorului.

Arhivele care atestă înrolarea pentru scurtă vreme la finele războiului a autorului în trupele SS exista, puteau fi consultate. S-a preferat însă ieșirea la rampă pentru a se face șocanta mărturisire. Regretabil este - scrie Richard Wagner avînd întru totul dreptate - că în Germania debaterile se succed fără ca autenticele discuții clarificatoare să mai poată avea loc, iar temele cu adevărat importante cad tot mai frecvent pradă „scandalizării”. Într-o atare situație, chestiunea vinovăției lui Günter Grass nu se mai deosebește de întrebarea dacă un model bine cunoscut, pe nume Heidi Klumm, are sau nu voie să pozeze goală...

Într-o polifonie în care vocile se amestecă uneori de-a valma, dar din care lipsește poate cea mai avizată opinie – cea a criticului Marcel Reich-Ranicki, care s'fîșiase romanul *O povește lungă* elogiînd însă nuela *In mers de rac* se distinge totuși o linie „melodică”: opera autorului *Tobei de tinichea* nu va avea probabil de suferit de pe urma tardivei mărturisiri. În schimb prestigiul moral, statutul de „conștiință a națiunii” pe care și l-a cîștigat Günter Grass tocmai prin intransigența cu care s-a confruntat cu trecutul brun al Germaniei, au fost grav „avariate” și transformate - prin vehemența cu care scriitorul a fost atacat în ultimele zile, din dreapta și din stînga, de sus și de jos - într-un adevărat „sac de box”.

Nu au lipsit nici loviturile sub centură: unele mai delicate, sugerînd o relectură a operei prin prisma trecutului rușinos, cum s-a procedat între altele și în cazul lui Heidegger, altele, mai dure, mergînd pînă la sugestia de a se retrage lui Günter Grass nu doar Premiul Nobel pentru Literatură, ci și alte distincții...deja acordate sau în spe.

Cu toate acestea, pe bună dreptate, nici unul dintre cei care au sărit în apărarea autorului „dizgrațiat”, nu l-au putut despovăra de eroarea de a fi făcut atît de tîrziu aceasta mărturisire, oricît de onestă s-ar dovedi ea acum. O critică pe care Günter Grass și-o însușește nu fără a face o trimitere la procesul lent al maturizării unor teme în scrierile sale. Drept exemplu dă cazul nuvelei *In mers de rac*. Da, va trebui să trăiască cu criticile pe care i-a fost dat să le audă, nu intenționează să le respingă, dar nici nu-și va retracta binecunoscutele convingeri politice. Resimțea o ușurare încă înaintea declanșării debaterilor, știind că a reușit să înscrie acest capitol al istoriei vieții sale într-o carte a cărei redactare nu a fost deloc ușoară, dar care „i-a reușit”. Acum cartea se află la îndemîna cititorilor care-și vor putea forma propria lor părere, lui rămînîndu-i speranța că scrierea „va vorbi” și în numele sau.

Rodica BINDER

(continuare în pag. 30)

L i t e r a t u r ă

Constanta Buzea

POST-RESTANT

Din poemele unui pictor

Am mai spus-o, nu prea demult, că din zece poeme ale pictorului poți alege la întâmplare, din fiecare câteva versuri, și să le așezi într-o ordine aleasă de tine – vei obține un al unsprezecelea poem de-sine-stătător, perfect articulat. Viziunile, stările, reacțiile omenști și îngerești ale artistului plastic dublat de un poet, recompun un peisaj caleidoscopic al sufletului parcă imposibil de exprimat până la capăt în limbajul dexterității de care se lasă slujit. Au fost câteva luni bune, de la Crăciun până către Paște, când am stat sub tirul unui bombardament uimitor de plicuri consistente cu poeme trimise de Filip Köllö la **România literară**. Bietul nostru prieten, Ion Stratan a avut dreptate, știind cu precizie lucruri importante despre energiile

pictorului, atunci când ni-l recomanda ca pe un poet demn de o atenție cu totul specială. Este Filip Köllö un artist cu doi îngeri păzitori sezonieri? În plină vară poetul pare a ne fi uitat. Cu siguranță pictează, călătorește, expune. Îmi pot imagina că ingerul poeziei se odihnește în spațiile celeste, în așteptare celălalt trudește în atelier într-o liniște asurzitoare. Filip Köllö n-are decât să constate că în lume „s-a emis o ordonanță” ce nu-l interesează, „un statut penibil, absolut negativ.” Și va nota aceasta într-un colț umbros al hârtiei: „Mereu întârzi să exersezi versuri gonite din Masivul Anonimat, veritabile năluci își fac de cap în cabinetul halucinațiilor individuale. Încă gândesc pe cale... să ațipesc în șezlong”. (C. BUZEA)

Filip KÖLLÖ Crepuscular răsare soarele

Un gust de damf de neoamforă în gură - cum poți săruta în halul ăsta chiar și... niște biete imaginații! Crepuscular răsare soarele, mai întâi prin câini lătrând pe casa scârilor apoi prin foșnetul măturătorilor de frunze primăvăratic și așteptări oarbe, cuiburi golite de structuri. Începi să realizezi că vin vinele luminii, arterele înourate ale cerului amprenta să-și așeze pe fruntea treziei celei mai darnice în grele regrete.

Schimbul de noapte încă-și pândește schimbul de zi în farmacia macilor, de ce nu, pitiți?! Simți ceva extins despre clipa asemenea regresului gliei în undele scheletului efemer, perpetuu. Crematoriul mercantil, marasmul melcului în care ne zbatem lipicioși, șifonând aceleași așternuturi de plumb, aceleași giulgiu de lână nativă, precoce de rece

Alunecări

Cel puțin o revenire eșuată și încă una, și încă una... N-aș savura avid această amiază de n-ar fi atât de gri atât de gri... Mi-am pierdut răbdarea în tehnologia unor strategii albastre, rând pe rând oranj eronate, oxidate. M-au săltat într-un mijloc de transport cu seringi gingașe, mi-au dat să inhalez în plenum unei camere cu gratii grațioase diverse culori de pastile (în general cu o dominantă roz) și... nu mi-au găsit leacul nu mi-au venit de hac ticăloșii. A fost cea mai frumoasă înfrângere a lor-lorzi zadarnici-de către un prefăcut ca mine atât de minat, atât de gri... Imaginea zilelor dezastruoase profesionist de sadice. Mă știu de undeva și nu știu de unde, cum de mai mișc teribilul hoit într-o coregrafie refractară-foburg blestemat

sumum miserabil. De-acum aș putea avea mai multe primăveri din câte, trist trecute mi s-au rețezat brusc, înfloritor. Un test de proprie suspendare – secret acumulat la singular lărgeste timpul liniat cu două linii subliniate, un oacheș ocnaș mai puțin... un poet mai MULT.

Parfum depășit

Ocean de negre descumpaniri! Puteam să fac cireșe... dar nu sunt cireș. Puteam să-i fac cinstea unui toast armat, însă m-au împușcat încă din naștere ca o țară neorânduită ce nu știu de ce o iubesc. Îndrăznețele mele refugii solide întoarceri acolo unde nu-și mai au rostul sânilor presați formele îmbrățișărilor, cândva dragi. Parfum depășit, mai exista vreun Dumnezeu pentru mine? Expresia înrădăcinată în masca e a unei roz ironii, sau a unei seninătăți abstracte. Altă și altă pastă de dinți. Clapele pianului să le cadă lăsând o silențioasă sonată - piesă ce, deși expirată, necesara acum cumulat turturelelor fără refren, fără gri. Amiază fără miez. Tănuiesc o uriașă frustrare tradițională în saloanele insalubre ale inimii putrezind parcă de vis. ■

Günter Grass rupe tăcerea

(urmare din pag. 29)

Formal, această speranță este ca și împlinită cu atât mai mult cu cât la abia o săptămână după declanșarea „scandalului”, tot FRANKFURTER ALLGEMEINE ZEITUNG a publicat în ediția sa din 19 august un supliment pe foaie velină, cu desene în sanguină, reproducând fragmente din „descojirea cepei”, fotografii din tinerețea și maturitatea autorului, inclusiv o „imagine de atelier”. Această avanpremieră „exclusivă” la carte (cum își recomandă prestigiosul ziar german propriul supliment care se lasă interpretat și ca un „crescendo” al unei strategii publicitare) stă întru totul sub bagheta „maestrului”. De la selecția textelor până la paginatie, Günter Grass a „vegheat” la nașterea unui document de „arhivă literară” în care iconografia reia în cele mai diverse variante autoportretul autorului și ipostazele desfolierii năprasnicei legume transformată în metaforă transparentă a procesului memorării. Pentru a ajunge la miez, îndepărtarea succesivă a fiecărei foi „stoarce lacrimi”, încețoșând privirea ce nu mai poate percepe clar realitatea înconjurătoare. La fel, odată cu trecerea timpului amintirile și imaginea propriului eu în oglinda conștiinței iau forme înșelătoare. În mod ciudat, pregnant devin, la o anumită „vîrstă” (a senectuții, se-nțelege) episoadele tinereții și ale copilăriei... Desenele autorului, executate în peniță și laviu în sanguină, suplimentează coaja simbolică a cărții. Lectura ei urmează abia dincolo de aceste percepții și sugestii formulate parțial

de autor în luările sale de poziție. Ea nu va rămîne însă ferită de efectele „colaterale” ale scandalului.

Coborîrea de pe soclu

Drama lui Günter Grass, în pofida particularităților ei biografice și naționale agravante, este și rezultanta unui gest reflex: marii scriitori sunt investiți de contemporani cu o autoritate morală pe măsura valorii operei lor, o autoritate pe care ei sunt (sau se simt) chemați s-o exercite în sfera politicului. Dacă alungarea poetului din cetate era deja un slogan al antichității eline, istoria culturală a Europei a demonstrat în repetate rânduri, din păcate, cât de numeroasă este familia intelectualilor și mai ales a scriitorilor ale căror convingeri publice contrastează flagrant și scandalos cu ceea ce Paul Johnson considera „viciile lor particulare” (în subtitlul ediției franceze a cărții *Intelectualii* tradusă și în română la Humanitas).

Cei care contestă vehement prestigiul moral al lui Günter Grass după ce autorul și-a făcut această țîrzie „mea culpa” merg într-atît de departe cu furia lor iconoclastă, încît pun sub semnul întrebării și calitățile literare ale altor scrieri, nu neapărat de calibrul *Tobei de tinichea*, totuși „celebrate în lipsă de ceva mai bun” (cum considera Hendryk Broder într-un recent eseu). Așa încît, iată-l pe Grass învinuit și de a-și „turna cenușă în cap bătînd toba”...

Oricum întrebările pe care autorul își reproșează că nu și le-a pus (nici în copilărie, nici în adolescență, atunci cînd de pildă unul din camarazii săi de arme, înrolat la aceeași fragedă vîrstă în SS, după ce a refuzat din convingeri religioase să ia pușca în mînă a „dispărut”) și le pune din abundență acum, după mai bine de 60 de ani. Recunoscînd „rușinea” de a se fi temut de vreun răspuns care ar fi răsturnat totul cu „susul în jos”, Günter Grass pornește

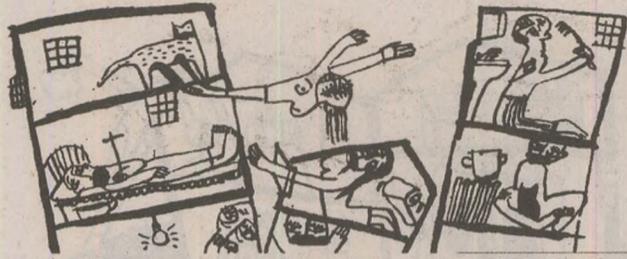
pe urmele „păcatului” și ale „rușinii” care-l urmează, „șchiopătînd”. Este doar unul din enunțurile prin care la modul repetitiv este „incizat” nu atît secretul făcut în cele din urmă „public” al înrolării în Waffen SS, cît abcesul propriei „amnezii”, al unei refuzări aproape inexplicabile.

Dacă Günter Grass a invocat un argument ce ține de „intimitatea literară”, anume că și „cărțile au nevoie de timp”, pentru ca în paginile lor amintirile unor experiențe și trăiri penibile sau rușinoase care au „zăcut” multă vreme „stîmse” să se „apîndă”, explicațiile date „din afară” ruperii „vinovatei tăceri” abia acum sunt cu totul altele. Procedul narativ de „scindare” a identității proprii între „eu” maturității tîrziu, aflat în pragul senectuții și între „el”, „tînărul” neștiutor înrolat în Waffen SS (remarcat într-o elogioasă recenzie semnată de Fritz J. Raddatz în DIE ZEIT) este total ignorat de un alt critic mai puțin cunoscut care se rezumă să inventarieze cu insinuanta malițiozitate formulele verbale la care autorul recurge pentru a da expresie incertitudinilor generate de caracterul difuz al amintirilor lăsate de un trecut care „nu trece”...

Un trecut a cărui rușine tînărul de 17 ani de-atunci „nu avea cum să și-o asume” revenindu-i acum „bătrînului” să se confrunte cu el, să-l prelucreze literar. Putea s-o face oare mai devreme? Și dacă da, cînd?, pentru a nu fi prea tîrziu, pentru a nu compromite definitiv credibilitatea unui angajament susținut vreme de decenii în confruntarea cu trecutul nazist al Germaniei?

Ocaziile nu au lipsit, ele i-au fost din plin reamintite de prieteni și de adversari. Dacă s-ar fi slujit de ele „atunci”, Germania ar fi avut poate „acum” un Premiu Nobel pentru Literatură mai puțin, dar un apostol al moralității invulnerabil. O întrebare căreia Günter Grass este ultimul care-i poate da răspuns ar mai fi următoarea: cît de șifonată va ieși „opera” din actualul scandal?

Rodica BINDER

actualitatea

Cristian Teodorescu

LA MICROSCOP

Ce securitate mai am ?

Descopăr pe listele cu turnători din presă, făcute chiar de Securitate, ziaristi pe care i-am cunoscut și cu care discutăm pe culoare, la Casa Scînteii. Cu unii eram în relații de încredere, astfel că pe la zile festive, cum era 23 August, mai spuneam una, alta despre Ceaușescu. Iar ei supărați: ce cult al personalității deșantat, ce mizerie! Acum cîțiva ani, măcar de 23 August aveau și *ăștia* grijă să se mai găsească ceva prin Alimentare! Ce le dai la copii să mănînce? După o asemenea întrebare, firește că îmi dădeam drumul la gură. Nu știu dacă am fost pe lista de interese ale ziaristilor care se ocupau de turnătorii. Din cîte am aflat, aceștia aveau *obiective* la ei în redacție. Se pare că erau puși să se urmărească și unii pe alții, pentru ca securiștii care răspundeau de ei să fie siguri de exactitatea informărilor pe care le producea fiecare sursă în parte. La **România literară** existau turnători știuți, de care am fost sfătuit să mă feresc cam din primele zile cînd m-am dus acolo. O doamnă, cam prostuță, m-a dat în gît de față cu alți colegi, că aveam un frate plecat în străinătate, unui ofițer care venise să ia referințe despre mine, în absența mea. Dar au mai fost și unii, neștiuți, despre care am aflat cu imensă dezamăgire în ultimii ani. (Nici unul nu mai lucrează azi în redacție!) Recunosc că multă vreme nu mi-a prea păsat de lucrurile astea. S-a terminat, mi-am zis. Dacă au turnat, nu mai au cui să toarne, iar pe măsură ce aflam de un nume nou dintre cei pe care îi cunoșteam aveam o reacție scurtă, trimițînd persoana în cauză înapoi în mîsa. Mai de curînd însă au fost dezvăluiri ca informatori oameni pe care contam. Nu le dau numele, deoarece, din motive care îmi scapă, CNSAS nu le-a pus deocamdată ștampila. Și mă întreb de ce, fiindcă dl Onișoru, de care mi se plîngeau mulți dintre membrii Colegiului CNSAS că ar fi făcut tot soiul de jocuri politice nepotrivite cu funcția sa, nu mai conduce instituția. E drept că doi dintre cei care i se împotriveau dlui Onișoru, Andrei Pleșu și H.R. Patapievicu au demisionat, iar absența lor se simte dramatic în orbecăiala morală și de opinie din clădirea dosarelor. O clădire vopsită într-un căcăniu care începe să miroasă.

Nu știu cum se face că dezvăluirile care ajung, acum, la presă îi privesc numai pe ziaristi și pe politicienii aflați pînă nu demult în opoziție. În PSD și în PRM n-au fost turnători care fac azi politică la vîrf? Fiindcă n-au fost toți în situația dlui Iliescu, care de la înălțimea funcțiilor sale în PCR nu putea fi invitat să toarne la Securitate. Ceea ce nu cred că îi dă dreptul moral dlui Iliescu să-și afirme disprețul față de turnători, după ce a dat indicații prețioase Securității ce să facă și ce să dreagă pentru a-i aduce pe calea cea bună pe tinerii care în 1968 purtau barbă și plete. Anul în care, chipurile, Ceaușescu dădea semne că se bizuie pe toți românii și în care mulți foști adversari ai regimului au crezut că așa stau lucrurile și s-au înscris în PCR. Era atunci dl Ion Iliescu mai ritos decît Ceaușescu în apărarea idealurilor comunismului sau primise sarcini secrete să nu scape tineretul de sub control? Oricum ar fi, Ion Iliescu ar trebui să le mulțumească, azi, informatorilor recrutați atunci de Securitate, fiindcă au luptat împotriva nepălaților care atentau la idealurile comunismului. Asta măoar din consecvență cu acuzația sa împotriva lui Ceaușescu, din decembrie 1989, că ar fi întinat aceste idealuri.

Ilie Merce depune azi mărturie că unul ca șeful său de partid nu ar fi fost racolat, pentru că avea gura prea mare. Dar colecția *Săptămîinii* nu e o dovadă clară cu ce se îndeletniceau Eugen Barbu și CV Tudor, care zădărau public Securitatea? Sau delatiunea pe față nu se pune?

Încerc să uit că șefii SRI și SIE au fost membri PSD și că serviciile secrete, chiar și în perioada în care au avut șefi numiți de justițiarul de azi, Emil Constantinescu, erau controlate tot de oameni susținuți de fostul partid de guvernămînt și de PRM. Dar e limpede că dosarele care ajung la CNSAS sînt servite pe alese. Chiar nici unul dintre politicienii PSD n-a dat informații în nume personal la Securitate, dacă nu cu nume de cod? Nici unul dintre ei n-a avut angajament? Nu că le-aș cobî dlor Năstase, Mitrea, Geoaană sau dnei Rodica Stănoiu, ca să nu mai vorbesc de dl Alin Teodorescu, cel care a recunoscut că a fost interogat de Securitate și a dat declarații, după care a fost primit în PCR, dar și ei au fost guralivi și nesiguri, potrivit portretului robot realizat mai zilele trecute de Ilie Merce? ■

Pfui, Doamne!
Ne topim de căldură precum – scuzați comparația – dosarele unora, după cum ne dau de știre Telejurnalele... Noroc fain, cum zice Haralampy, că televiziunile ne prezintă din cînd în cînd emisiuni-spectacol de divertisment, ultima ispravă de acest fel fiind scheciul „Gaițele”, variantă-sinteză a celebrei piese kiriesciene, în transmisiune directă de la „Teatrul” ARIS. În rolurile principale: Ana Maria Cristina, președinta trupei, în Mita I, și Gabriela Vasile, vicepreședintă, în Mita II.

Inițiativa este frumoasă și relaxantă. Așteptăm noi spectacole televizate de asemenea factură. Și de la alte... teatre.

Vom reveni după o eventuală revizie tehnică!

Așadar, să (ne) revenim la sufrageria noastră: după o anumită cantitate de „tărie bistrițeană”, prietenul Haralampy se întoarce cu spatele spre televizorul din sufragerie renunțînd astfel la vizionarea lucrării muzical-distractive „Dosariada” – oratoriu național pentru Cobză, Nai, Sarangă, Acordeon și Saxofon (adică: CNSAS), în primă audiere.

- Ce faci, domnu' Cory?, îl întreabă nevastă-mea Coryntina. Nu te interesează?

- Pe mine, doamnă? Apăi, Doamne, trăznește-o muzică, de n-o știu pe de rost... Urmărește la *Mega Vîjănu* 'vost și să-mi zăci mie Cuțu-Boschito ori B.B., dacă greșesc... Deci, notează, doamnă vecină: partea întâi, *alegro vivace*, partea a doua *alegro ma non troppo*, iar ultima parte, *pianissimo possibile*, poate chiar *silențio maestoso*... Iar dacă îți mai spun și că libretul este semnat de însuși Domnul Președinte Traian Băsescu, iar orchestrația aranjată de Serei, cre' că ți-am blocat gîndirea...

- Poate-ai vrut să spui Șereș, îl întrerup eu cu timiditate.

- Nu, domnu' pretenar – mă crezi tîmpit? Am spus clar: Serei! Adică: Se-Re-I – pricepi?

Astfel că, deja știm: în momentele imediat următoare, devenind melancolic și vorbăret despre orice, precum alaltăseară, prietenul zice:

- Domnii *miei*, în cealaltă ordine de idei: pînă în seara zilei de 17 august, la Telejurnale, am crezut cu convingere, adesea chiar cu smerenie desăvîrșită, în miturile și legendele noastre naționale, inclusiv în povestea cu cei șapte feciori ai Vrîncioaiei. Numa' că Televiziunea și baciul Cronos mi-au zdruncinat *facultățile* (de parcă pînă atunci nu-i fuseseră zgâlțîite de către Bachus! Dar v. și I. Moromete..., n.DH), fin'că mi s-a argumentat, doamnelor și domnule, cu *imagini* dintr-un reportaj *teve*, că nana Vrîncioaia a fost puțin și cam... „lele”, adică a avut și o fată, Smaranda, zămislită din patriotism, dar și din respect sentimental pentru Ștefan cel Mare. Așadar, știind-o cu mult mai abrașă decît toți cei șapte fii ai săi la un loc, dar nerecunoscută legitim de marele domnitor prin repartizarea, și ei!, a celui de-al optulea munte, lelea Vrîncioaia a măritat-o în mare taină cu primarul Giurgiului, Lucian Iliescu, alături de care Smărăndița a și luptat cu sălbăticie dezlănțuită împotriva oștilor de reporteri de la Antena 1... La orișice caz, vitează femeie, dragilor! Heeee! Mamă-soacră!... Hallo! Trezește-te, că nu mai auzi nimic de maneaua aia!... Mai las-o pe doamna Stimeriu de pe Etno să mai rădă și singură de propriile glume, și dă-l pe Antenă, că tocma' *vorovește* doamna Smaranda...

...Iar distinsa nevastă a primarului din Giurgiu le cuvînta „reporterilor mercenari” de la Antena 1, pregătiți să-i filmeze ograda și etc.:

- Ce, mă? Și asta, nenorocitu' ăsta?... Mă, descreeatule ce ești! Spune, mă, ce-ai filmat... Ia-i caseta, mă!

Profund impresionat de conversație, prietenul Haralampy îi soarbe cuvintele mestecîndu-le cu trîscău, iar după o pauză, pentru a sorbi din canceu, zice:

- Ay, mamă, ce tîrgoveață faină! Și ce voce

cronica tv

Dosariada [și alte mitu(i)ri]

de George Calboreanu în *Apus de Soare!* De ce n-or fi pus-o, *fratere*, străjer la Dosare? De ce, mă?

De ce...

Cu suficientă brutalitate această întrebare ne zguduie imediat din punct de vedere moral revoltându-ne împotriva celor care, sfidători și iresponsabili, îl pun pe Domnul președinte al nost să strige gata-gata să iasă prin ecranul *Mega Vîjănu*-ului, a doua zi de Sântă Maria Mare (16.08):

- Dați-mi Dosarul! Dați-mi dosarul meu de securitate și îl fac public!...

- Dați-i, bă, actu' lu' dom' Președinte, mormăie Haralampy cam abțiguit, apropiindu-se amenințător de *Mega Vîjănu*-ul nostru.

Are dreptate Haralampy, așa că simțim cu toții cum ne bîntuie dintr-odată un sentiment de înduioșare și solidaritate, iar adrenalina începe să ne vîjâie prin urechi... Ba deznădăjduitul strigat prezidențial era cât pe ce să producă victime la noi în sufragerie, fiindcă soacra lui Haralampy, care tocmai ațipise, a fost atît de șocata, încât a dat să iasă pe balcon prin televizor. Noroc cu prezența de spirit a generelui care i-a dat repede să tragă o dușcă din canceu, drept urmare lucrurile s-au liniștit. Noi, însă, tot n-am înțeles: de ce nu i se dă dosarul?

Publicitate!

ULTIMA ORĂ. Cu mare tulburare și stupefacție, Guvernul fracez a trimis în România, la Ministerul Sănătății, o delegație de experți în manageriat, pentru a fi instruiți despre cum școlște ministrul Eugen Nicolăescu în 14 (paisprezece) zile viitorii directori de spitale, în timp ce în Franța cursurile durează 3 ani...

Haralampy: Eh, mare brînză! Adică, mare, fiindcă ei nu știu că Făt-Frumosul nostru din poveste creștea într-o zi cât alții într-un an, iar dom' ministru a prins șmecheria.

Măcar de nu ne-ar lăsa și fără patent franțuzii ăștia!...

NOI ZICERI TELEVIZATE

• **Traian Băsescu**, jurnaliștilor, savant-academic: „-Hai, mă, lăsați-mă-n pace, mă! Eu am făcut ce trebuia să fac...” (Jurnalele tv din 15.08);

• **Emil Boc**, umil, dar înțelept ca un Gamaliel aclimatizat pe ruta Cluj-București-Cluj: „-Băsescu a făcut ce trebuia să facă!...”

Haralampy: -Blestemat să fie în vecii-vecilor cel care a zis că primarul Clujului nu e „cel ce gîndește singur” – Amin!

• **Emil Constantinescu**: „-Pe mine nu mă poate păcăli președintele Băsescu...”

Haralampy: -Vai ție, nefericite!

• **Ioan Talpeș**: -Majoritatea informatorilor și-au continuat activitatea și după '89...

Haralampy: -Veche!

• **Filip Teodorescu**, fost ofițer de Securitate: -Un fost *sofer de avion* are mai mare pensie decît mine. E bine? Nu e bine! (Jurnale tv, 18.08);

Aghiuță, lui Belzebut: -Tati, ce e aia „sofer de avion”?

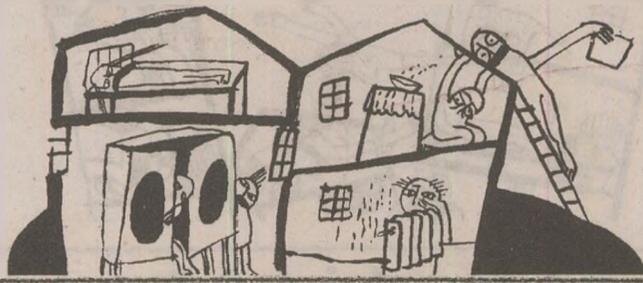
Moment publicitar.

• **Traian Băsescu**: „-Nici un ofițer de Securitate nu a reușit să conducă o navă maritimă...”

Aghiuță: Hi-hi-hi și ha-ha-ha!

Belzebut, cu voce „maternă”: Taci cu tata, îngerășule!...

Dumitru HURUBĂ

actualitatea

Galeria cu viță sălbatică

Vă mai amintiți de personajul principal al romanului lui C. Țoiu *Galeria cu viță sălbatică*? De acel tânăr care se trezește anchetat de Securitate pentru că ținea jurnal intim? Ei bine, e puțin probabil ca autorul romanului să fi bănuit că realitatea „epocii de aur” îi va oferi o confirmare tragică a întâmplării eroului său. Confirmarea a adus-o Gheorghe Ursu care a fost asasinat în închisoare pentru incredibilul motiv că a notat într-un jurnal păreri despre cărți, filme și oameni. Mai ales despre filme. Ursu era un cinefil. Două colegi de birou care voiau să se afirme au observat unde își ținea caietele de însemnări și le-au predat Securității. De aici a început totul. E imposibil să înțelegem azi (dar oare ieri înțelegeam?) cum poate fi anchetat, arestat și ucis un om numai fiindcă își nota impresiile într-un caiet de uz propriu, așadar fără caracter public. Într-un articol din *ZIUA* (17 august), dl Gabriel Andreescu revine asupra tragediei lui Ursu cu ultimele informații referitoare la procesul asasinilor lui. Aflăm că tribunalul le-a acordat acestora de mai multe ori suspendarea pedepsei pentru motive medicale. Procurorul care a instrumentat cazul se nimereste (!) să fie același care l-a condamnat pe vremuri pe Ursu. Dreptate cu ochi și cu sprâncene, cum se spune. Criminalii, liberi, nu par a suferi de ceva. Cînd n-au vrut, n-au putut fi găsiți de poliție. Cînd au fost găsiți, au fost lăsați să se bucure de viața la țară, unde aveau viluțe cochete. Acum instanța supremă (nu uitați! președinta completului se numește Margareta Teodorescu) refuză să o asculte pe avocata fiului lui Ursu care a solicitat să nu mai fie prelungită suspendarea pedepselor. Nu vrea s-o asculte. Pur și simplu. Fără explicații inutile într-o justiție tot mai departe de standardele occidentale pe măsură ce 1 ianuarie 2007 este tot mai aproape.

Poliția Justiției și justiția Poliției

Și, fiindcă tot a venit vorba de justiție: revista 22 întreprinde în numărul din 15-21 august o anchetă asupra CSM intitulată *Este CSM polițistul Justiției?* Întrebarea are un răspuns clar: CSM este polițistul Justiției. Problemele instituției cu pricina sînt altele și ancheta le dezvăluie. Raportul de monitorizare din mai 2006 al Comisiei Europene atrăgea atenția că, din 14 membri, cîți numără CSM, 8 aveau poziții de conducere în diferite instanțe și parchete. 6 dintre ei se confruntau cu conflicte de interese. Ancheta semnaleză și altceva. Cel puțin 3 membri CSM sînt susceptibili de a fi comis fapte incompatibile cu demnitatea funcției. Lidia Bărbulescu a fost acuzată de trafic de influență. Florica Bejinariu a fost indicată de CNSAS ca vinovată de poliție politică, apoi absolvită și, din nou, luată în colimator la solicitarea unor membri ai CNSAS. Dan Lupașcu este președinte al Curții de Apel București, unde își au cartea de muncă mai mult de jumătate dintre membri CSM. Adevărata întrebare nu e așadar dacă CSM face poliție în Justiție, ci ce fel de justiție este aceea făcută de o Poliție bănuită de tot soiul de păcate. În aceeași ordine de idei, crește numărul justițiarilor de ocazie: la o emisiune t.v., o personalitate politică bine cunoscută, prinsă pe picior greșit, a fost practic lapidată moral de niște inși care au ei înșiși autoritatea morală cam știrbă, fiind progenerituri ale unor activiști PCR, autori de reportaje comuniste ori suspecți de a fi turnat ei înșiși pe vremurile glorioasei Securități. Cu asemenea procurori și judecători imparțiali,

ochiul magic

de ce să ne mai mirăm că justiția arată cum arată, indiferent de ce instituție vorbim? Ar trebui citit și interviul acordat de Marius Oprea în *EVENIMENTULUI ZILEI* și luat în 22 pentru claritatea cu care explică erorile, uneori fatale, ale acestor justițiar care nu au cunoscut sistemul sau se fac a-l fi uitat.

Filiera franceză

Sub acest titlu, poetul Adrian Popescu semnaleză în *STEUA* clujeană nr. 7-8 din 2006 apariția la Paris în *Le Journal des poètes* a unei selecții din poezia echinoxistă, prezentată de Horia Bădescu, fostul director al Centrului Cultural Român din Paris. Apariția cu pricina ar fi meritat oarecitate în țară. Mai ales că, de la programul „Frumoaselor străine”, nu s-a mai auzit mare lucru despre literatura română în Franța. Adrian Popescu atrage atenția și asupra altor apariții mai vechi, mult mai vechi din păcate, ale poezilor români în presa culturală franceză, de prin 1976, cînd același *Journal des poètes* și apoi *Les Lettres Nouvelles* publicau antologii românești și creau o punte de legătură între literaturile celor două țări.

Vandalism arhitectural

Sub egida *Institutului Național pentru Memoria Exilului Românesc*, Bujor Nedelcovici a tipărit, de curînd, în condiții grafice excepționale un album intitulat *Lectorul de imagini* și subintitulat *Vandalism arhitectural în București*,

1980-1987. Comentariile la teribilele imagini au apărut, cele mai multe, în **România literară** în 1994. Sînt mai multe capitole ale vandalismului, accentul cazînd pe distrugerea cartierului în care tronează astăzi Casa Poporului și blocurile așa-numitului Centru Civic. Bujor Nedelcovici le-a fotografiat el însuși, nu fără riscuri, de la fereastra apartamentului său din Blocul Scriitorilor ori, pe furis, de pe șantierele și dintre ruinele fostului Antim. Sentimentul pe care ți-l lasă priveliștea uciderii unui oraș este copleșitor. Unele fotografii luate de sus ni-l arată pe Ceaușescu în mijlocul unor omuleți, deplasîndu-se prin praful și pulberea Antimului. Nimic mai ilustrativ pentru ce am putea numi *maoismul românesc*.

Istorie pentru toți

A apărut nr. 56 al revistei lunare *HISTORIA*, editată de Trustul de presă „Evenimentul românesc”. Adresându-se publicului larg, adică nespecializat în studii de istorie, revista izbutește să fie instructivă și atractivă, informînd și stîrnind curiozități, propunînd subiecte incitante cum ar fi: relația sovieticilor cu „spionajul activ” din România, istoricul războaielor israeliano-arabe, proiectele de unificare a Europei din secolul XIX, „declasificarea” lui Lenin ș.a. Cronicarul constată cu satisfacție prezența în paginile revistei a unor prețuiți colaboratori ai **României literare**: Barbu Cioculescu și Mihai Sorin Rădulescu. Primul comunică un interesant document din arhiva Șerban Cioculescu, și anume o scrisoare către marele critic a lui Theodor Lavi, fost deținut politic în epoca Dej, emigrat în Israel unde a participat la organizarea Yad Vashem-ului. Expertul în genealogii Mihai Sorin Rădulescu prezintă istoria arborescentă a familiei Kretzulescu, „singura familie boierească românească ce figurează cu rang princiar în almanahurile Gotha”. Să remarcăm și atragătoarea înfașurare grafică a revistei *Historia*.

Precedente ale U.E.

În același număr din *HISTORIA*, dr. Dumitru Suciuc prezintă cîteva dintre tentativele mai vechi de constituire a unei mari federații europene. Cele dintii datează chiar din secolul al XIX-lea, doar abia după primul Război Mondial preocuparea cu pricina capătă oarecare consistență. Cel dintii protagonist al ideii unei Uniuni Europene a fost contele Richard N. Coudenhove-Kalergi, austriac după tată, japonez după mamă, convins că numai o Europă federalizată va fi capabilă să mențină sistemul de state stabilit la Versailles și să se opună atît heghemoniei politice a URSS, cît și celei economice a SUA. Un alt adept al federalizării a fost politicianul francez, Aristide Briand care, trei ani după Congresul Pan-Europa de la Viena din 1926, și-a anunțat propriul plan în cadrul unei Adunări Generale a Ligii Națiunilor. O dificultate a realizării planului consta și în nostalgia unora după imperiile destrămate în 1918, Austro-Ungar și respectiv Otoman. Autorul articolului atrage atenția că voci similare s-au făcut auzite și în anii '80-'90 ai secolului trecut, cînd federalizarea Europei a revenit pe tapet. Dar condițiile istorice erau complet schimbate după Războiul întii, schimbare pe care cel de al doilea a făcut-o și mai adîncă, spre a se mai putea pune problema păstrării geopoliticii dinainte de 1918.

Cronicar

Revista România Literară

Data de apariție:
în fiecare vineri a săptămîinii

Date tehnice de contact:

Abonamente:

1 an: 113 RON
1/2 an: 57 RON
1/4 an: 29 RON

Abonamente în străinătate:

1 an: 110 EUR

Revista editată de S.C Satiricon SRL
CUI: R18006758 - J40/16647/2005

Cont RON RO08BRDE445SV50236294450
BRD-SUC. DOROBANȚI

Pentru instituții bugetare
RO41TREZ7015069XXX006155
TREZORERIE SECTOR 1

Pentru abonamente în străinătate:
Cont EUR : RO93BRDE445SV50236534450
BRD - SUC. DOROBANȚI

DIFUZARE: Adrian Bucur tel.0747.497.950
e-mail: adrian.bucur@satiricon.ro
PUBLICITATE: Laura Rădulescu
tel.0747.497.943,
e-mail: laura.radulescu@satiricon.ro

Preț: 2,5 RON